

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**İKİ ŞEHİR ARASINDA BİR MİMAR:
CONSTANTINOS PANAGIOTIS KYRIAKIDES**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve ÇİZMECİOĞLU YÜCETÜRK

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimarlık Tarihi Programı

TEMMUZ 2023

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**İKİ ŞEHİR ARASINDA BİR MİMAR:
CONSTANTINOS PANAGIOTIS KYRIAKIDES**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Merve ÇİZMECİOĞLU YÜCETÜRK
(502201109)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimarlık Tarihi Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bilge AR

TEMMUZ 2023

İTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 502201109 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Merve ÇİZMECİOĞLU YÜCETÜRK, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “İKİ ŞEHİR ARASINDA BİR MİMAR: CONSTANTINOS PANAGIOTIS KYRIAKIDES” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Bilge AR**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Vesile Gül CEPHANECİGİL**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Gör. Güzde ÇELİK
Medipol Üniversitesi

Teslim Tarihi : **26 Mayıs 2023**

Savunma Tarihi : **21 Temmuz 2023**

Han'a,

ÖNSÖZ

İstanbul ve Atina mimarisine önemli katkılarda bulunmuş olan Constantinos Panagiotis KYRIAKIDES'in yaşamı ve yapılarının incelendiği bu tez çalışmasında; dünya siyasetinde yaşanan önemli değişimlerin Atina ve İstanbul mimarisini etkileme biçimi Kyriakides'in yapıları üzerinden ele alınmıştır.

Eğitim hayatım boyunca desteklerini eksik etmeyen sevgili aileme, arkadaşlarıma ve tez süreci boyunca değerli bilgileri ve yöntemleriyle bana yol gösteren danışmanım Doç. Dr. Bilge AR'a teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmalarım sırasında bana yol gösteren ve değerli bilgilerini benimle paylaşan Savvas TSILENIS, Zafer AKAY, Myrianthe MOUSSA, Helen FESSAS-EMMANOUIL ve Büşra ÖZBEK'e çok teşekkür ederim.

Lisans eğitimim esnasında hayatıma girdiği günden beri akademik ve kültürel gelişimimde önemli parametreleri oluşturan sevgili eşim Özgün YÜCETÜRK olmasa akademik hayatımın çok tatsız olacağını dile getirmek istiyorum. Sevgili annem, babam ve kardeşim süreç boyunca maddi, manevi desteklerinizi eksik etmediğiniz için çok teşekkür ederim ve son olarak Han, bu iki senede bana kattığın her şey ve varlığın için minnettarım.

Taşkışla'daki günlerimizde bana çok şey öğreten değerli arkadaşarım Orhan Cem DOĞAN, Naime Cemre KOCA, Özge ÖZKAYA'ya; tez sürecimin her gününe şahit olup beni destekleyen Abdulsamed GÖZE ve Çılga DOĞUKANLI'ya süreci keyifli kıldıkları için teşekkür ederim.

Mayıs 2023

Merve ÇİZMECİOĞLU YÜCETÜRK
(İç Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ŞEKİL LİSTESİ	xiii
ÖZET	xvii
SUMMARY	xix
1. GİRİŞ	1
2. 19. YÜZYILIN SONUNDAN II. DÜNYA SAVAŞI'NA KADAR GEÇEN SÜREDE İKİ KENTİN MİMARİSİNDE YAŞANAN DEĞİŞİMLER VE SEBEPLERİ	5
2.1. İstanbul	5
2.1.1. Birinci Ulusal Mimari Akımı	6
2.1.2. Yeni Mimari	7
2.1.3. Mimarlık okullarının kuruluşları ve etkileri	9
2.1.4. İkinci Ulusal Mimari Akımı	10
2.1.5. İstanbul'da apartmanlaşma süreci	11
2.2. Atina	12
2.2.1. Mimarlık Okulu'nun kuruluşu ve etkileri	14
2.2.2. Apartmanlaşma sürecinin başlangıcı	15
2.2.3. Küçük Asya Felaketi ve sonrasındaki modernist hareketler	16
2.2.4. Üçüncü Helen Uygarlığı Dönemi (1936 – 1941)	20
2.3. İki Kentin Mimari Değişimindeki Benzerlikler ve Farklılıklar	24
3. İKİ ŞEHİR ARASINDA BİR MİMAR: CONSTANTİNOS PANAGIOTIS KYRIAKIDES	31
3.1. Constantinos Panagiotis Kyriakides'in Yaşamı	31
3.1.1. Eğitim hayatı	32
3.1.2. Mimarlığı	32
3.2. Uzun Süreli Bir Ortaklık: Alexandros Dimitrios Yenidunia	33

3.3. İlk Yıllar	36
3.4. İstanbul'daki Ofis Faaliyetleri	36
3.5. İstanbul'daki Cemiyet Üyelikleri	37
3.5.1. İstanbul Helen Filoloji Cemiyeti (Syllogos)	37
3.5.2. Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti	38
3.6. Mimari Yaklaşımında Kırılma Noktası: Göç	39
3.7. Kyriakides'in Atina'daki Mimarlık Kariyeri	39
4. MİMARİ ÜRETİMLERİ	43
4.1. İstanbul'daki Mimari Üretimleri	43
4.1.1. Ioakemio Erkek Okulu	44
4.1.2. Vernudaki (Venilahi) Apartmanı	45
4.1.3. Frej Apartmanı	52
4.1.4. Ravouna Apartmanı.....	62
4.1.5. Türkiye Hanı	71
4.1.6. Elhamra Han.....	81
4.1.7. Mis Sokak'taki apartman	86
4.1.8. Mimarın hakkında yeterli bilgi edinilememiş yapıları	88
4.1.9. Restorasyon-renovasyon çalışmalarında bulunduğu yapılar	91
4.1.10. Mimarın İstanbul'da hayata geçmemiş tasarımları	94
4.2. Atina'daki Mimari Üretimleri	95
4.2.1. Kyriakides'in Atina'da hayata geçmiş projeleri.....	95
4.2.2. Mimarın Atina'da bulunan ve yapım tarihi bilinmeyen yapıları.....	123
4.2.3. Mimarın Atina'da bulunan ve hakkında yeterli bilgi edinilememiş yapıları	124
4.2.4. Mimarın Atina'da hayata geçmemiş tasarımları	125
5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	131
KAYNAKLAR.....	137
EKLER	137
ÖZGEÇMİŞ.....	187

KISALTMALAR

CIAM : Congres Internationaux d'Architecture Moderne

EOT : Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (Yunan Ulusal Turizm Organizasyonu)

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 3.1: Constantinos Panagiotis Kyriakides.	31
Şekil 3.2: The Oriental Advertiser - Le Moniteur Oriental 26.10.1900.....	34
Şekil 3.3: Yenidunia'nın Atina Teknik Odası'ndaki kaydı.....	36
Şekil 3.4: Kyriakides'in Atina Teknik Odası'ndaki kaydı.....	40
Şekil 3. 5: Constantinos Kyriakides Atina'daki evinde.	41
Şekil 4.1: Greek Architects in The Ottoman Empire kitap kapağı.	45
Şekil 4.2: Ioakemio Erkek Okulu	45
Şekil 4.3: Plan d'assurance de Constantinople. Vol. II - Péra & Galata. No 38.....	46
Şekil 4.4: Vernudaki Apartmanı'na ait bina sahipleri ve tapuya sahip oldukları yılların olduğu düşünülen belge	47
Şekil 4.5: Mme Vernoudaki.	48
Şekil 4.6: Vernudaki Apartmanı'nın ön cephesi	50
Şekil 4.7: Vernudaki Apartmanı'nın arka cephesi	50
Şekil 4.8: Plan d'assurance de Constantinople. Vol. II - Péra & Galata. No 25.....	53
Şekil 4.9: 1905 öncesinde Frej Apartmanı'nın yerinde bulunan yapılar	53
Şekil 4.10: Bina üzerindeki Osmanlıca ve Fransızca imza	54
Şekil 4.11: Giriş katındaki furuşla	56
Şekil 4.12 : Cephedeki heykeller.	57
Şekil 4.13: Ana cephedeki beşinci ve altıncı kattaki süslemeler	57
Şekil 4.14: Kulelerin kubbesinde bulunan pencere	58
Şekil 4.15: Frej Apartmanı'nın ana cephesi	59
Şekil 4.16: Restorasyon öncesinde ve esnasında ana cephe.....	61
Şekil 4.17: Ravouna Apartmanı ön cephesi.	63
Şekil 4.18: Kapının üzerindeki mimar ve müteahhit imzaları	63
Şekil 4.19: Plan d'assurance de Constantinople. Vol. II - Péra & Galata. No 37.	64
Şekil 4.20: Ravouna Apartmanı'nda bulunan sarnıç	65
Şekil 4.21: Ravouna Apartmanı'nın cephe detayı	66

Şekil 4.22: Ravouna Apartmanı'nın birinci kattaki çıkması	66
Şekil 4.23: Ravouna Apartmanı'nın giriş kapısı	67
Şekil 4.24: Ravouna Apartmanı'nın ön cephesi	67
Şekil 4.25: Ravouna Apartmanı'nın Halil Onur Mimarlık tarafından tasarlanan projesi	69
Şekil 4.26: Ravouna Apartmanı asma katı günümüzdeki durumu.....	70
Şekil 4.27: Ravouna Apartmanı'nın rölövesi.....	70
Şekil 4.28: Plan d'assurance de Constantinople. Vol. I - Stamboul. No: 12.....	72
Şekil 4.29: 1912-1913 tarihli Alman Mavileri haritasından detay.....	72
Şekil 4.30: Türkiye Hanı.....	73
Şekil 4.31: Milli Reasürans Raporu'nda hanın görseli.	74
Şekil 4.32: Türkiye Hanı'ndan merdiven detayı.....	75
Şekil 4.33: Türkiye Hanı'ndan kapı detayı	75
Şekil 4.34: Türkiye Hanı'ndan mermer eleman detayı	76
Şekil 4.35 : Türkiye Hanı'nın dış kapısı.....	77
Şekil 4.36: Türkiye Hanı ön cephesinin günümüzdeki durumu	77
Şekil 4.37: Türkiye Hanı arka cephesinin günümüzdeki durumu.....	78
Şekil 4.38: Milli Reasürans Raporu'nda hanın iç mekân görselleri	79
Şekil 4.39: İç mekânda özgün kagir duvarlara açılan açıklıklar	79
Şekil 4.40: Türkiye Hanı'nın iç mekânının günümüzdeki durumu.	80
Şekil 4.41: Türkiye Hanı'nın çatı katı.....	80
Şekil 4.42: Elhamra Han.	82
Şekil 4.43: Yangın sonrası Elhamra Sineması.	85
Şekil 4.44: Elhamra Sineması'nın deprem sonrası görselleri.	86
Şekil 4.45: Beyoğlu Mis Sokak 18A'daki apartman	87
Şekil 4.46: Plan d'assurance de Constantinople. Vol. II - Péra & Galata. No 40.	87
Şekil 4.49: Heybeliada'daki Ticaret Okulu'nun 1906 tarihli yenileme için hazırlanan planı	92
Şekil 4.50: Günün Işığında Tarih.....	95
Şekil 4.53: Economou Apartmanı.....	98
Şekil 4.54: Benakio Kampüsü'nün inşa esnasında ve sonrasında çekilen fotoğrafları	99
Şekil 4.55: Benakio Kampüsü kat planları.....	100

Şekil 4.56: Benakio Kampüsü'nün günümüzdeki durumu	101
Şekil 4.57: Lykiardopoulou Apartmanı.....	102
Şekil 4.58: Lykiardopoulou Apartmanı ön cephesi.....	102
Şekil 4.59: Lykiardopoulou Apartmanı'nın dış kapısı.....	103
Şekil 4.63: Lykiardopoulou Apartmanı zemin katı	106
Şekil 4.64: Lykiardopoulou apartmanı girişi	107
Şekil 4.65: Lykiardopoulou Apartmanı'nın birinci katı	107
Şekil 4.66: Lykiardopoulou Apartmanı'nın kuşbakışı görünümü	108
Şekil 4.67: Lykiardopoulou Apartmanı'nın ikinci katı	108
Şekil 4.68: Spyridonos Mousouris Apartmanı.....	109
Şekil 4.69: Spyridonos Mousouris Apartmanı doğu kanadı kemerler	109
Şekil 4.72: Spyridonos Mousouris Apartmanı giriş kapısı ve iç mekânı.	111
Şekil 4.73: Spyridonos Mousouris Apartmanı çatı katı	112
Şekil 4.74: Mavrommati Apartmanı.....	112
Şekil 4.76: Mavrommati Apartmanı cephesi.....	114
Şekil 4.77: Mavrommati Apartmanı giriş kapısı.	114
Şekil 4.78: Kyriakopoulos Apartmanı	115
Şekil 4.79: Kyriakopoulos Apartmanı ön cephesi ve çiçek motifi detayları	116
Şekil 4.80: Kyriakopoulos Apartmanı giriş kapısı.....	116
Şekil 4.84: G. Gregou Apartmanı zemin katında bulunan emlak geliştirme şirketi	118
Şekil 4.85: I. Zeliotis Apartmanı	119
Şekil 4.86: I. Zeliotis Apartmanı zemin katı	119
Şekil 4.87: I. Zeliotis Apartmanı'ndaki masaj salonu	120
Şekil 4.88: 5 Gianni Statha Sokak'ta bulunan apartman.	121
Şekil 4.89: 5 Gianni Statha Sokak'ta bulunan apartman ön cephesinde bulunan çiçek motifi detayı	121
Şekil 4.94: Yarışma için Kyriakides tarafından hazırlanmış olan cephe ve kesitler	127
Şekil 4.95: Hayata geçmiş olan pavyonu.....	129
Şekil 4.96: Hayata geçmiş olan pavyonun iç mekânı	129

İKİ ŞEHİR ARASINDA BİR MİMAR: CONSTANTINOS PANAGIOTIS KYRIAKIDES

ÖZET

19. ve 20. yüzyılların kaygan politik ve mimari ortamı, mimarların üretimlerinin şekillenmesinde önemli etkenlerdir. Batılılaşmaya çalışan Osmanlı Devleti'nde Tanzimat ve Islahat Fermanları ile her alanda yapılan yenilikler; yeni bina tiplerinin de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu sürecin ilk ürünleri Pera bölgesinde kendini göstermiştir.

Constantinos Panagiotis Kyriakides, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde özellikle Beyoğlu ve Pera bölgelerinde önemli yapılara imza atmış olmasına rağmen adı günümüzde çok duyulmamış bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Tez çalışması kapsamında, mimarın yaşamı ve mimarlık pratiğini içeren arşiv ve literatür araştırmalarının yanı sıra, Atina'daki meslektaşları ile yapılan sözlü tarih çalışmalarına dayandırılmıştır. Göçmen mimarın üretimleri, dönemler ve kentler bağlamında incelenmektedir.

1881 yılında İstanbul'da yüksek gelirli bir ailenin içine doğan Kyriakides, mimarlık eğitimini Sanayi-i Nefise Mektebi'nde birincilikle tamamladıktan sonra Ecole Speciale d'Architecture'de bir yıl okumuştur. Yaşamının büyük bir kısmını Osmanlı Devleti topraklarında geçirmiş olan mimarın, saray erkanı için tasarım yapmamış olduğu göze çarpmaktadır.

Aynı zaman diliminde özellikle Pera bölgesinin mimarisinde süregelen Batılı anlamdaki önemli değişiklikler, yeni ortaya çıkmakta olan burjuva sınıfı için gayrimüslim mimarların-kalfaların, yer yer mülk sahibinin isimleriyle anılacak olan yapıların tasarım ve inşa süreçlerinde önemli roller üstlenmelerine tanıklık etmiştir. Bu dönemde, İstanbul'da özellikle inşa ettiği apartmanlar ile yaşadığı çevrede şöhret kazanmış olan Kyriakides'in, tasarladığı birçok yapıda adı, ortağı Alexandros Dimitrios Yenidunia ile birlikte anılmaktadır. İkisinin İstanbul'daki bilinen projelerinden bazıları; Frej Apartmanı, Ravouna Apartmanı, Vernudaki Apartmanı ve Türkiye Hanı'dır. Kyriakides daha sonraları Yenidunia ile ortaklığını sonlandırarak kendi bürosunu kurmuştur.

1926 yılında, 45 yaşında iken diğer mültecilerin kaderini paylaşarak Atina'ya göçmüş olan Kyriakides, 16 yıllık ikinci kariyeri esnasında iki dünya savaşı arası dönemin aktif mimarlarından biri haline gelmiştir. Bu süre zarfında ürettiği önemli yapıların bazıları, Benakio Okulu, Lykiardopoulos Apartmanı, Mavrommati Apartmanı'dır. İstanbul'daki çoğu yapısının aksine, Kyriakides'in Atina'da tek başına çalışmayı seçtiği görülmektedir.

Zorunlu göçmen bir mimarın, mimari pratiğine iki dünya savaşı arasında kimlik oluşturma çabası tez çalışması kapsamında kentlerin sosyopolitik durumu, dönem mimarisi ve mimarın işverenleri bazında incelenecektir. Kyriakides'in İstanbul ve Atina'daki yapılarının detaylı bir çözümlemesi yapılarak İstanbul ve Anadolu'dan Atina'ya mimari pratik bağlamında neleri taşıdığı ve taşıyamadığı da tez kapsamında

tartışılmıştır. Bu süreçte mimarın, dönemin bürokratik tavrını mı, yoksa bulunduğu ülkelerdeki burjuvazinin isteklerini mi tasarım anlayışına yansıttığı, yapıları incelenirken öne çıkan önemli bir soru olmuştur. Atina’da da İstanbul’da olduğu gibi apartman tasarımları ile öne çıkan Kyriakides, döneminin kamusal tavrını değil; iki farklı ve yeni kurulan ülkenin burjuvasinin isteklerini mimariye taşıdığı söylenebilir.

Tez çalışmasının bir diğer sorusu, mimarın yapılarının inşa tarihlerinin birbirlerine yakınlığı düşünüldüğünde; Kyriakides’in tasarımcı, uygulayıcı ve yüklenici gibi farklı rollerden hangilerini daha çok benimsediğidir.

Mimarın ayakta kalmış eserlerinin tarihçeleri, kullanıcıları, iç mekân özellikleri, bugünkü durumları ve geçirdiği restorasyonlar detaylı bir biçimde incelenmiştir. Tez kapsamında, Kyriakides’in mimarlığı, iki kent üzerinden karşılaştırılarak mimarın üretiminin, kent hafızaları üzerindeki varlığı sorgulanmıştır.

Tez çalışması süresince, mimarlık tarihi yazımında ön plana çıkmamış figürlerden biri olan Kyriakides’in mimari üretimi, dönemin siyasi kırılma noktaları üzerinden ele alınarak ortaya konulmak istenmiştir.

**AN ARCHITECT BETWEEN TWO CITIES:
CONSTANTINOS PANAGIOTIS KYRIAKIDES**

SUMMARY

The slippery political and architectural environment of the 19th and 20th centuries were important factors in shaping the works of architects. Innovations made in every field with the Tanzimat and Islahat Edicts in the Ottoman Empire, which were trying to westernize; also led to the emergence of new building types in the country. The first products of this process appeared in Pera region.

Although Constantinos Panagiotis Kyriakides built important structures especially in Beyoğlu and Pera regions in the first quarter of the 20th century, his name doesn't appear among the frequently mentioned figures. Within the scope of the thesis, the works of an immigrant architect are examined in the context of periods and cities, based on the oral history studies conducted with their colleagues in Athens, as well as archive and literature research involving the architect's life and architectural practice.

While creating the monograph of Kyriakides, the effect of geography on the architect's designs was discussed by comparing the architectural and political environments of the two cities where the architect realized his works.

In Athens, from the mid-1870s until the Asia Minor Disaster, a unique historical eclecticist architecture was born, combining Ancient Greek elements with the Vienna Historicist style, under the influence of Beaux-Arts pro-German-Austrian architects in the city.

In Istanbul, from the beginning of the 1910s, Ottoman architecture was desired to be systematized according to the West. First National Architectural Movement, which blends Neo-Renaissance elements with Ottoman and Seljuk architecture, emerged in 1908. This situation reveals that although the architecture of Athens and Istanbul are structurally similar in this period, the ideology behind them is different from each other. The emphasis on nationalism behind the architectural movement that started to shape Istanbul has been a situation that has existed since the establishment of the new state in Athens.

The reason why modern forms following the International style were imported into both cities in the 1930s, without changing, was the fact that the structures of the Modern Movement were cheaper, together with their defense that the forms of the Modern Movement were the most appropriate expression of the rationalist ideals of the period.

Second National Architectural Movement, which emerged in the 1940s, is in an effort to create a unique architecture instead of using the forms imported from Europe. In this period, the works inspired by the Turkish House and considering it modern are parallel to the idea that the houses in the Cyclades, which were put forward by Metaxas in the same period, are the ancestors of modern architecture.

However, unlike the process in Athens, the Turkish House influenced the products given in the period in terms of form.

Another reason for the reference to the Turkish House is the effort of Turkish architects to show their reaction to foreign architects in this period. It is not possible to mention the significant mass of foreign architects working in Athens at the same time.

In general, when the architectural transformation of the two cities is observed, it can be said that they went through a similar process. However, the use of different discourses by these cities while importing styles from the West constitutes one of the most important differences between them. While Greece argues that it is the original owner of the forms reproduced in Europe, since the roots of Western civilization belong to itself, and therefore it does not import these forms, the Ottomans do not hesitate to state that these forms were imported; on the contrary, it is proud to show its approach to the West. One of the most important examples of that manner is that Art Nouveau movement in Istanbul was copied from Europe together with other movements, regardless of its subtext, while in Athens only the neoclassical style was used under the name of returning to the roots. Other important movements taking place in Europe during this period did not affect the architecture of Athens.

By the 1910s, the search for a style aimed at displaying the Turkish identity in Istanbul was not needed in Athens for the same reason.

Of the two cities, where attempts to integrate their deep-rooted pasts into architecture, Athens stood out as the creator of Western civilization, the attempts to systematize the Seljuk and Ottoman forms in Istanbul by reconciling them with the West caused the architecture of the two cities to progress depending on different styles. In this respect, it can be said that while the architecture of Athens witnessed a more stable change in the company of neoclassical elements, radical changes were seen in Istanbul in every period.

It is seen that there were significant changes in the architecture of both cities during the period when Kyriakides lived. For this reason, it is valuable to read the works of the architect through these changes.

Born into a high-income family in Istanbul in 1881, Kyriakides completed his architectural education at Sanayi-i Nefise Mektebi and studied at Ecole Speciale d'Architecture for a year. It is striking that the architect, who spent most of his life in the territory of the Ottoman Empire, did not design for the members of the court.

In the same period, the Western sense changed the architecture of especially Pera region, which witnessed that non-Muslim architects and master-builder played an important role in the design and construction processes of the buildings that will be mentioned with the names of the owners of that emerging the new bourgeois class. During this period, Kyriakides, who gained fame in the neighborhood where he lived, especially with the apartments he built, is mentioned with his partner Alexandros Dimitrios Yenidunia in many buildings he designed. Some of the known projects of the duo in Istanbul; Frej Apartment, Ravouna Apartment, Vernudaki

Apartment, and Türkiye Hanı. Kyriakides later terminated his partnership with Yenidunia and established his own office.

Kyriakides had immigrated to Athens in 1926, at the age of 45, and shared the fate of other refugees. In this city, he became one of the active architects of the interwar period. During his second career of 16 years, he designs many apartments and public buildings. Some of the important buildings he produced during this time are the Benakio School, Lykiardopoulos Apartment, and Mavrommati Apartment. Unlike most of his collaborative works in Istanbul, Kyriakides seems to have chosen to work alone in Athens.

The effort of a forced immigrant architect to create an identity in his architectural practice between the two world wars will be examined based on the socio-political situation of the cities, the architecture of the period, and the architect's employers within the scope of the thesis. A detailed analysis of the structures of Kyriakides in Istanbul and Athens was made and what he could and could not carry from Istanbul and Anatolia to Athens in the context of architectural practice was also discussed within the scope of the thesis. In this process, whether the architect reflected the bureaucratic attitude of the period or the wishes of the bourgeoisie in the countries he lived in, has been important questions that came to the fore when examining the structures. Kyriakides, which stands out with his apartment designs in Athens as well as in Istanbul, carries the wishes of the bourgeoisie of two different and newly established countries to architecture.

Considering the closeness of the construction dates of the architect's buildings; shows the different roles Kyriakides adopts, such as designer, implementer, and contractor.

The history of the surviving designs of the architect had been examined by their users, interior features, current conditions, and restorations in detail. Within the scope of the thesis, the architecture of Kyriakides was compared over two cities, and the existence of the architect's production on urban memories was questioned.

During the thesis work, one of the figures who did not come to the fore in architectural historiography, Kyriakides's architectural production tried to be revealed by considering the political breaking points of the period.

1. GİRİŞ

19. ve 20. yüzyılların kaygan politik zemini mimarların üretimlerinin gerçekleşmesinde önemli bir parametre olmuştur. Batılılaşmaya çalışan Osmanlı Devleti'nin Tanzimat ve Islahat Fermanları ile her alanda yaptığı yenilikler; ülkede yeni bina tiplerinin de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yeni bina tipolojilerinin ortaya çıkışı ve Sanayi Devrimi sonrası, Batı'da yaygınlaşan malzemelere yabancı olan Türk mimarların yerini, bu dönemde Avrupalı mimarlar ardından da Osmanlı tebaası olan Levanten, Ermeni ve Rum mimarlar almıştır (Kuruyazıcı & Şarlak, 2011).

Değişim, Avrupalılarla Levantenlerin ağırlıkta olduğu; tarihi en azından Bizans dönemine kadar giden Galata ve onun uzantısı Pera'da başlamıştır (Akın, 2011, s.2).

Galata'nın ötesinde 19. yüzyıldan önce semt varlığından söz etmek mümkün değildir. Beyoğlu'nda, yerleşim bahsedilen dönemde hala tekil birimler üzerine kuruluyken ancak 19. yüzyılın ikinci yarısında ve 20. yüzyılın ilk on yılında başkent fiziksel sınırlarındaki çarpıcı genişleme süreci Beyoğlu'nu da etkilemiştir.

İstanbul Rumları'nın bölgenin kentsel bir mekân olarak ortaya çıkmasında büyük rolleri vardır. 19. yüzyılda kiliseler ve okul binaları üreterek Galata'nın sınırlarından Taksim aksına kadar olan bölgeye yayılmış; bir taraftan da sivil bir yaşam alanı olarak Beyoğlu'nun gelişmesinde önemli rol oynamışlardır. Bu süreçte Galata'da varlık gösteren ticaret burjuvazisinin gösterdiği girişimler ve maddi destek sayesinde, bölgenin mimari öğeleri, Batılı üslupların etkisi altında Avrupa'daki diğer şehirlerle benzer bir biçim almıştır.

Özellikle Cadde-i Kebir çevresinde yerleşecek olan üst sınıf, caddenin görünümünü önemli ölçüde değiştirmiştir. Elde edilen büyük sermaye ve bankerlik mesleğinin devlet üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulursa devrin fikirlerine uygun “milli” ve kişisel varlığı gösterme çabası, yapı stoğundaki değişim sürecinde de kendisini göstermiştir. 1908'den sonra saray, köşk ve kasırların yerini banka, iş hanı, apartman, okul, hastane gibi, yeni yapı tipleri almıştır (Arseven, 1959, s.434).

Rum, Ermeni ve Yahudi burjuvazisi bir yüzyıl boyunca edindiği Batılı eğitim ve kültürün etkisiyle kolektif kalkınmayı ve yükselmeyi sağlamak istemişlerdir. Kamusal yapıların yanı sıra bölgedeki yüksek gelir grubunun konutlarının modernleşmesinde aynı grup öncü rol oynamıştır.

Rum bankerlerin bölgedeki rolü 1881'den sonra azalsa da I. Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı başkentinde faaliyetleri sürmüştür (Exertzoglou, 1986, ss.323-325). Aynı zaman diliminde bölgenin mimarisinde süregelen Batılı anlamdaki önemli değişiklikler, bu grubun gayrimüslim mimarlara, yer yer kendi isimleriyle anılacak olan yapıların tasarım ve inşa süreçlerinde önemli roller vermeleri sonucu ortaya çıkmıştır. Canlandırmacı üsluplar ve Art Nouveau öğelerle bezenmiş yapılar bireysel prestiji sağlamak için kullanılmışlardır (Kuruyazıcı & Şarlak, 2011, s.40). Bu mimarların (ve kalfaların) birçoğu hakkında halen fazla bilgi edinilememektedir. Tez çalışması esnasında, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde İstanbul'da, özellikle Beyoğlu'nda önemli yapıların tasarımlarına imza atmış olan Constantinos Panagiotis Kyriakides'in yaşamı ve yapıtları hakkında bir monografi oluşturularak literatüre katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

Modernleşme sürecinin önemli bir bölümünü deneyimlemiş olan Kyriakides'in, hayatı Atina'ya zorunlu göç etmesiyle tamamen değişmiştir. Mimarın yapı pratiğinin değişimini incelemek için, bu değişimi etkileyen tarihsel sürecin iki kentin mimari değişimi üzerinden okunması düşünülmüştür. Bu sebeple, tez çalışmasında karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır. Bununla birlikte, çalışma esnasında Atina Teknisyenler Odası arşivleri, Salt Araştırma Arşivi, Venizelos Arşivi ve İstanbul 2 ve 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivleri'nden yararlanılmış; saha çalışmaları yapılmıştır.

İstanbul ve Atina mimarisinin 19. yüzyıl sonundan II. Dünya Savaşı bitene kadar geçirdiği değişimler incelenerek kentlerin mimarlık tarihlerindeki benzerlik ve farklılıklar tezin ilk bölümüne konu olmuştur.

Tezin ikinci bölümünde, Kyriakides'in yaşamına odaklanılmıştır. Farklı belgelerde soyisinin Kyriakides, Kyriakidis, Kiryakidis veya Kiriakidis olarak geçtiği

görülmektedir; Kyriakidis, kelimenin tam anlamıyla "Kiriakos'un (Kyriakos) oğlu/kızı" anlamına gelmektedir. Mimarlık eğitimini Sanayi-i Nefise Mektebi'nde tamamladıktan sonra Ecole Speciale d'Architecture'e devam etmiştir. Yaşamının büyük bir kısmını Osmanlı Devleti topraklarında geçirmiş olan mimar, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde özellikle Beyoğlu ve Pera bölgelerinde önemli yapılara imza atmıştır. Kyriakides'in meslek hayatı, İstanbul ve Atina'daki arşivler üzerinden taranmaya çalışılmış; Atina'daki üretimleri hakkında sözlü tarih çalışmalarına da yer verilmiştir. Mimarın tasarımlarını üretildikleri dönemler ve kentler bağlamında tartışmak amaçlanmıştır.

Osmanlı Devleti ve topraklarından 1821 yılında ayrılan Yunanistan arasındaki ilişkiler, dünya savaşı yıllarında binlerce insanın hayatının değişmesine sebep olmuştur. 1926 yılında, 45 yaşında iken diğer mültecilerin kaderini paylaşarak Atina'ya göçmüş olan Kyriakides, 16 yıllık ikinci kariyeri esnasında iki Dünya Savaşı arası dönemin aktif mimarlarından biri haline gelmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde, Kyriakides'in İstanbul ve Atina'daki üretimlerinin çözümlemesi yapılırken; eserlerinin tarihçeleri, kullanıcıları, iç mekân özellikleri, bugünkü durumları ve geçirdiği restorasyonlar ele alınmış; mimarın, İstanbul ve Anadolu'dan Atina'ya götürdüğü görsel sözlüğün etkileri tez kapsamında tartışılmıştır.

Tez çalışması kapsamında, mimarlık tarihi yazımında hak ettiği ilgiyi görmemiş figürlerden biri olan Kyriakides'in mimari üretimi, dönemin siyasi kırılma noktaları üzerinden ele alınarak ortaya konulmak istenmiştir.

2. 19. YÜZYILIN SONUNDAN II. DÜNYA SAVAŞI'NA KADAR GEÇEN SÜREDE İKİ KENTİN MİMARİSİNDE YAŞANAN DEĞİŞİMLER VE SEBEPLERİ

Constantinos Panagiotis Kyriakides'in hayatını, mimari üretimlerini hayata geçirdiği İstanbul ve Atina'nın politik ve mimari ortamları üzerinden incelemek tez çalışmasının birincil amaçları arasındadır. Bu anlamda, iki kentin belirtilen periyotta tanık oldukları değişimler ele alınmış ve ülkelerin Batılılaşma çabaları ekseninde bu periyotlar tartışılmıştır.

2.1. İstanbul

19. yüzyılın son çeyreğinde, Batı'da kendini gösteren canlandırmacı akımlar daha sonra plastik öğelere dayalı eklektisist bir yaklaşımı beraberinde getirmiştir. Yeni malzeme ve tekniklerin kullanımıyla devlet ve kamu yapılarının mimarilerinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Saray'ın önderliğinde diğer alanlarda olduğu gibi mimaride de Batı'nın model alındığı bu dönemde, Avrupa'da eğitim görmüş azınlık mimarların yapılarıyla birlikte Avrupalı mimarların da sayıları artmıştır. Süreç içerisinde, Batılı üslupların Osmanlı tasarım kalıplarına uygulanmasıyla Osmanlı'ya özgü bir sentez ortaya çıkmıştır.

Yapı alanında 19. yüzyıl başlarına kadar, yönetimde söz sahibi kimselerin yaptırdıkları binalarda batılı biçimlerin Osmanlı tasarım kalıplarına uyarlanması ve yorumlanması söz konusudur (Sunalp, 1999, s.76). Tanzimatın hemen öncesinde ve sonrasında ise tümünden batıya dönüş çabasının paralelinde bir yaklaşımla, Avrupa'nın 19. yüzyıl eklektisizminin örnekleri batıdan oldukları gibi ithal edilerek uygulanabilmişlerdir (Sunalp, 1999, s.77). Bu süreçte Batı'nın klasik dekoratif öğeleri oryantalist yaklaşımlar da dahil olmak üzere kopyalanıp cephelerde kullanılmıştır (Hasol, 2021, s.29).

19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren, Osmanlı ve Selçuklu mimarisinin öğelerini Batı mimarisinin öğeleriyle harmanlayan Alexandre Vallaury ve Raimondo

D'Aronco dönemin en ünlü mimarlarından. Canlandırmacı ve seçmeci üsluplara tepki olarak doğan Art Nouveau (1890-1920), İstanbul'da Avrupa ile eş zamanlı olarak görülmüştür. Özellikle D'Arango, İstanbul'daki tasarladığı yapılarda Osmanlı motifleriyle Art Nouveau üslubunun özelliklerini birleştirerek İstanbul'a özgü bir Art Nouveau tarzının ortaya çıkmasında önemli bir figür haline gelmiştir. Bu akımın örnekleri, özellikle ticaret burjuvazisinin konumlandığı Galata ve Pera'daki apartman ve iş hanlarında kendini göstermektedir.

Art Nouveau yapıların üretimi, I. Dünya Savaşı ile kesintiye uğramış; II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesiyle, sarayın mimar kadrosu değiştirilmiş ve yabancı mimarlar İstanbul'dan ayrılmışlardır. Bütün bunlar Art Nouveau akımının İstanbul'da gerilemesine sebep olmuştur.

2.1.1. Birinci Ulusal Mimari Akımı

Osmanlı dış borçlarındaki büyük artış 1854'te, yani Kırım Savaşı sırasında, Osmanlı'nın İngiltere ve Fransa'nın müttefiki olarak büyük miktarlarda dış borç almasının mümkün olmasıyla başlamıştır. Bu tarihten sonra Avrupa ülkelerinden borç almak sıkça başvurulmuş, 1881 yılında imparatorluğun artık borçlarını ödeyebilecek durumda olmadığı kabul edilerek Düyun-u Umumiye İdaresi kurulmuştur (Çelik, 1986, s.31).

İmparatorluğun üzerindeki yabancı denetimini arttıran bu durum, devletin kurtarılması amacıyla örgütlenmenin önünü açmıştır. Avrupa'da güçlenmeye başlayan Ulusçuluk hareketleri, Osmanlı topraklarında da kopuşları beraberinde getirmiştir (Hasol, 2021, s.31). Milliyetçilik akımının Türk'ler arasında da etkisini göstermesiyle birlikte, 1910'larda, Kemaleddin ve Vedat Beylerin öncü olarak önemli yapılara imza attığı Birinci Ulusal Mimari Akımı ortaya çıkmıştır. Bu iki mimar, Avrupalı mimarlar tarafından Osmanlı kültürüne dair yüzeysel bir bilgiyle inşa edilen ilk örneklerle kıyasla çok daha sistematik bir üslupla yapılarını hayata geçirmişlerdir. (Gül, 2018, s.91).

Osmanlı mimarlığının çağdaştırılarak sistemize edilmesini amaçlayan akım, 1930 yılına kadar ülke mimarisinde etkilerini göstermiştir. Dönem yapılarının değerlendirildiği takdirde kütle ve cephe düzenlemesinde Neorönesans üslubun etkilerini taşıdıkları, cephe bezemesinde kullanılan öğelerin ise Selçuklu ve Osmanlı dini mimarlığından alındığı görülmektedir. (Sözen & Tapan, 1973, s.113.) Kamu yapılarında görülen bu akım, konut mimarisinde yaygın görünürlük kazanamamıştır.

Mimarların ilk ürünlerinden başlayarak gelişimleri izlendiğinde, zaman geçtikçe kendi tarihsel miraslarına yöneldikleri görülmektedir (Sözen, 1984, s.14). Bu sebeple akım 1930'lara kadar etkinliğini sürdürse de çağdaş ve atılımcı ideolojinin ön planda tutulduğu Cumhuriyet'in gereksinimlerini karşılayamamış seçmeci bir akım olarak kalmıştır (Hasol, 2021, s. 35).

1927'den sonra dünyada mimarlık alanında yeni gelişmeler ile birlikte döneme eleştiriler artmış, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Vedat Tek ve Giulio Mongeri yerine yabancı mimarların ders vermeye başlamasıyla akım etkisini tamamen yitirmiştir (Sözen, 1984, s.33).

2.1.2. Yeni Mimari

Yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaşlaşma çabaları mimarinin değişiminde de kendini göstermiştir. 1927'de çıkarılan Teşvik-i Sanayi yasası çok sayıda yabancı uzmanın farklı endüstrilerde çalışmasını sağlamıştır. (Sözen, 1984, s.40).

1930'larda Türkiye mimarlığı iki ayrı akım üzerinden ilerlemiştir. 1920'lerden başlayarak ülkeye çağrılan yabancı mimarlar ile varlıklarını kanıtlamaya çalışan Türk mimarları arasındaki ayrım, önemli ölçüde kendini göstermiştir. Yabancılara karşı ortamdaki varlığını kanıtlamaya çalışan Türk mimarları, dönemin ulusçu ideolojisiyle birlikte ulusal bir mimarlık yaratma çabasına girişmiştir. Bununla birlikte 1920'li yıllarda mimarlıkta ortak bir dil oluşturma çabası uluslararası boyuta ulaşmıştır. Bu durum, 1930'lardan itibaren Türkiye'yi de etkisi altına almıştır. Bu

süreci daha çok “Kübik Mimari”, olarak adlandırılan örneklerin yayılmasında tarihsel geçmişe yönelmenin yetersizliğinin ortaya çıkması etkilemiştir (Sözen, 1984, s.45). Biçimsel özelliklerin Avrupa ve Amerika’dan ithal edilip doğrudan uygulandığı bu dönemde kuramsal bir altyapı olmaksızın Batı’daki üslup ve malzeme ithal edilmiştir.

Cephecilik anlayışını ön plana alan Birinci Ulusal Mimari Akımı’ndan sonra bu dönemde fonksiyonu ön plana alarak Uluslararası Üslubun özellikleri kullanılmış, bu akım Türkiye mimarlığında “Yeni Mimari” adını almıştır.

Avrupa ve Amerika’da kendini göstermeye başlayan Modern Mimarlık önceleri, ülkedeki yabancı mimarların daha sonrasında ise müfredatını değiştiren Sanayi-i Nefise Mektebi’nin (1928 yılında değişen adıyla Güzel Sanatlar Akademisi) mezunları tarafından uygulanmıştır (Hasol, 2021, s.85). 1927’den sonra rağbet görmeyen Birinci Milli Mimari Akımı’nın yerini Yeni Mimari’nin almasının en önemli sebeplerinden biri Kemalettin Bey’in ölümü ve Akademiye Mongeri ve Vedat Tek’in yönetimindeki atölyelerin kapanması olmuştur. (Aslanoğlu, 2010, s.406). Akademi 1930’larda Mongeri ve Vedat Tek’in tarihselci anlayışının dışına çıkarak Ernst Egli’nin yönetiminde uluslararası ilkeleri temel almaya başlamıştır.

Bilim, teknik ve endüstrinin hızla geliştiği bu süreçte düşünce de evrilmiş ve geçmişle bağların tümünden koparılması fikri mimarlığa da yansımıştır. Fakat İstanbul, Türk mimarisinin Avrupa modernizmine doğru yaşadığı radikal geçişten muaftır (Gül, 2018, s.104). Nüfusunun büyük kısmını kaybetmiş olan İstanbul’da 1940’lara kadar neredeyse hiç büyük ölçekli kamusal bina inşa edilmemiş, Yeni Mimari’nin etkisi genellikle küçük ölçekli yapılarda kendisini göstermiştir.

1930’lu yıllarda diğer ülkelerde yönetimlerin, mimarlık ortamının oluşmasında belirli önerileri görülse de Türkiye’de böyle bir durumun olmaması, mimarların rahat bir ortamda tasarımlarını gerçekleştirmesini sağlamıştır (Sözen, 1984, s.53). Bu sebeple Birinci Milli Mimarlık Dönemi mimarlığında görülen bütünsellik burada yoktur.

2.1.3. Mimarlık okullarının kuruluşları ve etkileri

Osmanlı Devleti'nin ilk güzel sanatlar okulu olan Sanayi-i Nefise Mektebi, 1883 yılı mart ayında açılmıştır. Mimarlık eğitiminin kurumsal çerçevede ilk defa verildiği bu okul, eğitim sistemini L'Ecole des Beaux-Arts'tan örnek almıştır. Sanayi-i Nefise Mektebi'nden bir sene sonra kurulan Hendese-i Mülkiye Mektebi de mimarlık eğitimi veren bir diğer kurum olmuştur. Yüzyıl dönümüne kadar, bu okullardaki mimarlık eğitimi, başta Alexandre Vallaury ve August Jasmund olmak üzere Avrupalı ya da Levanten mimarlar tarafından verilmiştir (Bozdoğan, 2002, s.41).

Sanayi-i Nefise Mektebi'ndeki mimarlık atölyelerinin başkanlığı Alexandre Vallaury'den Vedat Tek'e geçmesi ve Hendese-i Mülkiye Mektebi'ndeki mühendislik öğrencilerine verilen mimari derslerinin Kemalettin Bey tarafından üstlenilmesi sonrası iki kurumun da eğitim programında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu dönemde plana göre öncelik gösteren cephenin tasarımına önem verilmiş; tasarımlarda eksensellik ve simetri ön plana alınmıştır. (Bozdoğan, 2002, s.45).

1926 yılına gelindiğinde Sanayi-i Nefise Mektebi ismiyle birlikte programında da tekrardan önemli değişiklikler yaşamıştır. 1930 senesinde Sanayi-i Nefise Mektebi'nin mimarlık bölümünün müdürlüğü, Ernst Egli'ye verilmiştir. Bauhaus ve CIAM çevrelerinde gelişen ilerici düşüncelerden etkilenerek Egli'nin yürüttüğü Modern Mimari Atölyesi dışında kalan atölye yürütücüleri önemli ölçüde değiştirilmiştir. Bu süreçte Mongeri ve Vedat Tek okula veda etmesiyle Sanayi-i Nefise Mektebi'nin klasik dönemi kapanmıştır. Bu nedenle 1930'larda Türk mimarlarının büyük bir bölümü aldıkları eğitimin etkisiyle Uluslararası Üslup doğrultusunda yaklaşık on yıl süreyle kübizme ve betonarmeye dayalı yeni Batıcılık örnekleri vereceklerdir (URL-1).

Yeni kurulmuş devletteki bilgi eksikliğini kapatmak amacıyla cumhuriyetin erken döneminde farklı alanlarda ve seviyelerde eğitim veren eğitim yapıları hayata geçirilmiştir. Egli ve Taut'un tasarımlarıyla birlikte yurdun farklı noktalarında tamamlanan okul yapılarında modern ve teknik cephe anlayışı rasyonel ve

fonksiyoncu bir tutum izlenmiştir. Bu süreçte devlet okullarının yanı sıra halkevleri de dönem tarihinde önemi bir iz bırakmıştır.

Sedat Hakkı Eldem, 1932'de Egli'nin yardımcısı olarak Güzel Sanatlar Akademisi'nde çalışmaya başlamıştır. Eldem Egli tarafından Milli Mimari Semineri'ne öncülük etmesi için görevlendirilmiştir. "Modernizmin yerel yorumunu arayan" Egli'nin yaklaşımı, İkinci Ulusal Mimari Akımı'nın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Cengizkan & Bancı, Cengizkan, 2017, s.81).

2.1.4. İkinci Ulusal Mimari Akımı

1932 yılında özel girişimin yetersiz kaldığının anlaşılması üzerine, devletçi girişimler ön plana çıkmaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte malzeme ithalatı daha da zorlaşmış, mimaride yerli malzemeye zorunlu olarak dönüş yapılmıştır. Yabancı mimarlara olan tepkilerin yoğunluğunun arttığı bu dönemde, malzemeyle birlikte üslubun da yerele dönmesinin gerekliliği yerli mimarlar arasında tartışılmaya başlanmıştır. Dünyada savaş sonrasında kendisini gösteren ulusçuluk fikrinin mimarlığa yansması Türkiye'de de milli bir mimarinin yaratılma isteğini ortaya çıkarmıştır (Aslanoğlu, 2010, s.69).

Yabancı mimarların egemen olduğu ortamda, milli mimarinin oluşamamasından yakınan Eldem, yerli mimarinin yaşatılması için Akademi'de Milli Mimari Semineri'nin düzenlenmesini desteklemiştir. (Aslanoğlu, 2010, s.71).

Türk evine gösterilen ilginin arttığı bu dönemde Eldem İstanbul'daki yalı tasarımlarında bu formdan yararlanmıştır. Ancak malzeme ve yapım sistemi yeni teknolojiye uygun olarak geliştirilmiştir.

Dönem mimarlığının Birinci Ulusal Mimari Akımı gibi formların tarihe dönüşünden kurtulamadığı görülmektedir. İki dönem arasındaki fark ise Birinci Milli Mimari döneminde kaynak, Osmanlı Mimarlığı ve Mimar Sinan olarak görülürken İkinci dönemde Türk sivil mimarlığının ve ulusalcılığın ön plana çıkmasıdır. (Sözen, 1984, s.66).

2.1.5. İstanbul’da apartmanlaşma süreci

İstanbul’da 19. yüzyıl sonlarında Batılılaşma sürecinin bir parçası olarak yaygınlaşmaya başlayan apartmanlar, toplumun gelişmekte olan sanayici, tüccar kesimin ihtiyacına dönüktür. Batılılaşmanın etkilerinin görüldüğü Beyoğlu, Pera, Teşvikiye, Kadıköy semtleri, bu sürecin daha hızlı gerçekleştiği bölgeler olmuşlardır.

İstanbul’daki apartmanların sayısı, 1910 yılında 300 iken; Türk toplumu, geçirdiği siyasî gelişmeler bir yana, toplumsal açıdan çok önemli bir değişim süreci yaşamadığı hâlde elektrifikasyona geçişle 1920 yılında apartman sayısı 1.300’e ulaşmıştır (URL-2).

Özellikle Galata’da yaşamlarını sürdüren ticaret ile uğraşan nüfusun artmasıyla birlikte, bölgedeki kagir ve ahşap iki üç katlı yapılar yetersiz kalmıştır. Bu durum bölgedeki yapıların yıkılarak han pasaj ve apartmanların yapılmasının önünü açmıştır. Bölgede inşa edilen apartmanlar Goad tarafından hazırlanan sigorta haritaları üzerinden incelendiğinde apartmanlara mülk sahibi ailenin ismi verildiği görülmektedir. Balamir’e (1994) göre, bir gelenek olarak ortaya çıkan apartman konutlarına sahiplerinin adlarının verilmesi, bu konutların bağımsız ve tekil mülkiyet altında bulunduklarının göstergesi olmuştur (s.29). Tek kişinin sahibi olduğu apartman, sahip olduğu özelliklerle toplumun gözünde sahibini temsil etmektedir. Güzel ve nitelikli bir apartmana sahip olmak, şan, şeref konusu olmuş, bu toplumsal koşullandırma, apartmanların yetenekli mimarlar tarafından tasarlanmasını ve özenle üretilmesini de beraberinde getirmiştir (Balamir, 1994, s.31).

Özellikle Taksim’in kuzeyine doğru gelişen bölgedeki apartmanlar, Art Nouveau ve Art Deco üslupta inşa edilmişlerdir. 1930’lara gelindiğinde, konut mimarisi örneklerinde geleneksel Türk mimarlığını yansıtan ev örnekleri dışında tamamen uluslararası etkilerle inşa edilmiş yapıların varlığından söz edilebilir (Aslanoğlu, 2010, s.79).

1930’lu yıllarla birlikte çok sayıda kişinin yaşadığı bu konut tipinde “kira evi” tanımı ortaya çıkmıştır.

1940'lar mimarlık söyleminde baskın olan ve kamu yapılarında uygulanan “millî” üslup konutlarda fazla yaygınlaşmamış, bu dönemde İstanbul konut mimarisinde sade bir modernist yaklaşım sürdürülmüştür (URL-3).

1930 yıllarında ülkede yaşanan ekonomik bunalımın ve 1923-1950 yılları arasında gerçekleşen konut yapımında düşüşün yaşanmasında II. Dünya Savaşı rol oynamış, savaştan sonra bu durum değişerek apartman yapımı yeniden hız kazanmıştır. Ancak savaş sonrası yapılan apartmanların genelinin, estetik kaygı güdülmenden karı maksimize etmek amacını önde tutarak inşa edildiği görülmektedir.

2.2. Atina

“Mimari şehirlerin kaderini yönetmektedir... Şehrin yaratılması ve kusursuz bir hale getirilmesi yükümlülüğünü mimar üzerine almıştır; uygun ölçülerde bir araya geldikleri zaman ahenkli ve sürekli bir eser meydana getiren çeşitli unsurların seçimi ve dağılımı işi de ona düşmektedir. Mimari her şeyin anahtarıdır.” CIAM 92. Madde (Le Corbusier, 1969, s.109)

Atina'da şehir planlamasında yapılan önemli değişiklikleri mimarideki değişiklikler takip etmiştir. Yunanistan'ın bağımsızlığından II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemdeki mimarinin değişimi incelendiğinden Yunanistan'da hâkim olan üç ayrı dönemden bahsetmek mümkündür. Bunlardan ilki, Otto'nun tahta geçişinden 1870'lere kadar süren dönemdir (Fessas-Emmanouil, 1993, s.108).

Geleneksel Osmanlı mimarisinin yerini Antik Yunan'dan ilham alan formların aldığı bu dönemde, ülkedeki neoklasizm, ulusal yenilenmenin vizyoner hedefi ve klasik Yunan mimari modelinin yeniden canlandırılması ile bağlantılıdır (Monioudi & Gavala, 2012, s.199). Yeni kurulan krallığı simgelemesi amaçlanan mimari düzen, modern Yunan toplumunun kendini antikiteyle ilişkilendirmesini amaçlayarak, önceki dönemin aksine anıtsal görünümleri öne çıkarmaktadır. Efsanevi anıtları inceleme fırsatı ve mimarinin yeni bir ulusal kimliği teşvik etmek için bir araç olarak kullanılması, Yunan Uyanışına yeni bir kapsam kazandırmıştır.

Antik Yunan'ı merkeze alan bu ideolojide, Bizans kültürünün ve mimarisinin çöküşü simgelediğine inanılmaktadır (Tzonis & Alcestitis, 2013, s.21). Bu sebeple Osmanlı eserleri gibi şehirdeki Bizans eserlerinin de yok edildiği görülmektedir. Bu duruma örnek olarak, Otto dönemi şehir planlama politikasının uygulaması amacıyla yıkılan çok sayıdaki Bizans kilisesi verilebilir. (Monioudi & Gavala, 2012, s.199).

Yunanistan, Avrupa'nın kapitalist gelişim sürecinde "meşru bir ata ve doğulu olan her şeyin karşıtı" olarak ortaya çıkan Avrupa kimliğine daha fazla dahil olmak için çabalamıştır. (Stone, 1999, s.3). Bu süreçte klasisizmin köklerinin Yunanistan topraklarına dayandığı fikri vurgulanarak mimari üretim gerçekleştirilmiş olsa da mevcut üslup kelime dağarcığını "ithal ederek" naklettiğinden, halihazırda bulunan yerel mimariden oldukça farklı bir görüntüye sahip olduğu ve yerel mimariyi zayıflattığı söylenebilir. (Monioudi & Gavala, 2012, s.199). Özellikle dönem mimarlarının kamu binalarındaki orantı, kompozisyon ve detaylandırma konularındaki hakimiyetleri göz önünde bulundurulduğunda, dönem yapıları 19. yüzyıl romantik klasisizmi olarak kabul edilmelidirler (Fessas-Emmanouil, 1993, s.108). Özetle elde edilmek istenen klasik Yunan kimliğinin özünde Avrupa mimarisinin bir yansıması olduğu söylenebilir.

Ancak halkın üzerinde dayatılan ideolojinin kendini göstermesiyle binaların ön cepheleri "Avrupalı" gözükse de binaların arka tarafları Osmanlı dönemindeki hali andırmaya devam etmiştir. Benzer bir karşıtlık, insanların kendi alışkanlıklarını karakterize etmiş, halk arasında hali vakti yerinde sakinler modern, akılcı ve kozmopolit görünseler de özel yaşamlarında yerel bağlılıklarını sürdürdürmüşlerdir. (Bastea, 2014, s.135)

Yunan mimarlığındaki ikinci dönüm noktası, 1870'lerin ortalarında kendini göstermiştir. (Fessas-Emmanouil, 1993, s.109). Bu dönemde, Avrupa'da gelişen diğer mimari akımlar da göz önünde bulundurulmaya başlanmış, özellikle Beaux-Arts ekolü Ernst Ziller gibi mimarların üretimleri sayesinde kamusal mimariyi önemli ölçüde etkilemiştir.

19. yüzyılın sonuna doğru Atina'ya gelen Dresden Akademisi'nden mezun olmuş Alman mimar Ziller'in elde ettiği ün, yönetici sınıfın kent mimarisinde görmek istediği tutumu en iyi yansıtan örnekleri üretmiştir. Dönem Atina'sının birçokları tarafından "Ziller'in Atina'sı" olarak nitelendirildiği modernleşme sürecinde mimar, kamusal yapıların yanı sıra 500'den fazla özel konut ve ilk konforlu apartmanların bazılarını tasarlamıştır. Zilleri'nin bu kadar ünlenmesinin arkasında yatan temel sebep belki de bir taraftan yapıtlarında sabit, değişmez, yeni üretilen Antik Yunan kimliğini referans alırken diğer taraftan yaklaşımını Viyana tarihsel seçmeci üslupla birleştirmesidir. (Fessas-Emmanouil, 1993, s.109). Mimarlık tarihçileri tarafından arkaizmin sentezcisi ve historizmin en büyük araştırmacılarından biri olarak gösterilen Ziller, "greko-romen" biçimini kullanarak kendine has bir halk geleneği yaratılmasına öncülük etmiştir (Kalogeras & Tsilenis, 2002, s.70).

2.2.1. Mimarlık Okulu'nun kuruluşu ve etkileri

Mimarlığın kimlik üretiminde önemli yer tuttuğu ülkede, diploma veren bir mimarlık okulu olmaması paradoksu ancak 1917 yılına gelindiğinde Atina Ulusal Teknik Üniversitesi'nin bir parçası olan yeni Mimarlık Okulu'nun kurulmasıyla çözülebilmiştir. Bu zamana kadar mimarlık inşaat mühendisliği eğitimi veren okula bağlıdır (Tzonis & Alcestis, 2013, s.56). Hem kent plancıları hem de prestijli mimarların isimlerine bakıldığında daha çok Alman asıllı kişilerin ön planda olma durumunun Mimarlık Okulu'nun açılışıyla bir nebze değiştiği söylenebilir.

Yeni kurulan okulda, eğitim verenler arasında Konstantinopolis'te Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane'de eğitim görmüş olanların varlığı bu durumun en bariz örneklerinden biridir (Tzonis & Alcestis, 2013, s.57). Bu eğitmenler arasında Ecole des Beaux-Arts'da mimarlık eğitimi almış olanların yanı sıra Batı Avrupa'da eğitim görmüş olanlar da bulunmaktadır (Tzonis & Alcestis, 2013, s.57).

1920'lerden itibaren bu okuldan mezun olan genç Yunan mimarların ve planlamacıların, kentteki tasarım kararlarının alınmasında yabancı mimarlardan daha

etkili bir rol üstlenmeye başladığı (Bastea, 2014, s.140) ve Uluslararası üsluba eğilim göstererek kentin silüetini değiştirmeye başladıkları görülmektedir.

2.2.2. Apartmanlaşma sürecinin başlangıcı

1917'de Atina'daki ilk yedi katlı apartmanın Filellinon ve Othonos caddelerine inşa edilmesiyle, kentte önemli bir yenilik meydana gelmiştir (Tzonis & Alcestis, 2013, s.61).

Atina'nın modernleşmesinde yüksek yoğunluklu binaların tasarımının önemli yer tuttuğı bu dönemde konut mimarisindeki değişime katkıda bulunan durum hem daha yüksek binalara hem de planda esnekliğe izin veren betonarme konstrüksiyonun iyileştirilmesidir. Ancak Yunan ekonomisinin sınırlamaları, büyük ölçekli konutların geliştirilmesi için banka sermayesinin bulunmaması ve merkeze nispeten yakın mevcut küçük kentsel parsellerin yetersizliği sebebiyle apartmanlaşma sürecinde 1920'lerden sonra *antiparoché* olarak bilinen durum ortaya çıkmıştır. *Antiparoché*, arazi sahipleri, müteahhitler ve satın alma için avans ödeyen apartman alıcıları arasında bir takas düzenlemesidir (Tzonis & Alcestis, 2013, s.101). Bu yüksek yoğunluklu binalarda yeni bir yaşam biçimine geçme konusunda hevesli olan yüksek gelirli aileler yaşamaya başlamışlardır. Atina'da, yüksek gelirli kesimin aksine orta sınıf, yoksul kesim ve mülteciler için önemli bir konut çalışması I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar gerçekleştirilmemiştir.

20. yüzyılın ilk yirmi yılında apartmanların mimarlarının neredeyse tamamının Fransa'da, bunların birçoğunun da Paris'teki Ecole Speciale'de kalanların ise Almanya'da bulunan çeşitli üniversitelerde eğitim almış oldukları görülmektedir (Tzonis & Alcestis, 2013, s.90). Buna rağmen kentte ne tasarlanan apartmanlarda ne de kamusal mimaride Art Nouveau, Jugendstil ve Sezasyon hareketlerinden ilham alan yapıların genel olarak görülmemesi, Antik Yunan'a ideolojik olarak bağlılığın bir diğer simgesidir. Ekonomik sıkıntılar sebebiyle, Atina'da yerleşik olan dönem mimarlarının çoğu muhafazakarlığı yeni Avrupa stillerine tercih etmiştir. Süreç

içerisinde Avrupa stillerinin klasik motiflerle karıştırılması, eklektik bir stil yaratılmasına sebep olmuştur.

Apartman üretimini önemli ölçüde etkileyen mimarların eğitimlerini yurtdışında almış olmaları birkaç sene önce kurulmuş Mimarlık Okulu'nun ülkedeki işlevini ne derece yerine getirdiği konusunda sorulara sebep olabilir.

2.2.3. Küçük Asya Felaketi ve sonrasındaki modernist hareketler

19. yüzyılda Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte ortaya çıkan Osmanlı hakimiyetinde kalmış olan Yunan nüfusun fazla olduğu bölgeleri tekrardan Yunanistan'ın hakimiyeti altına alarak Bizans İmparatorluğu'nu bir anlamda diriltmeyi amaçlayan Megali Idea (Büyük Fikir) düşüncesi ile 15 Mayıs 1919'da Yunan kuvvetleri İzmir'e çıkmıştır. Bu olay sonucu Mustafa Kemal'in 19 Mayıs'da Samsun'a çıkmasıyla başlayan Kurtuluş Savaşı sonucunda Yunanistan mücadelenin Batı cephesinde önemli kayıplar vermiştir. 1922'deki askeri yenilgi ülke tarihine “Küçük Asya Felaketi” olarak geçmiştir. 1923 Lozan Antlaşması'ndan sonra, ülkenin yaşadığı politik ve ekonomik kriz sebebiyle estetik ve Avrupa modelleriyle ilgili yüce kaygılar ortadan kalkmış, Mübadele sonrası ülkenin nüfusu %25 artmış, yeni gelen nüfusun yerleştirilmesi en önemli endişelerden biri haline gelmiştir.

Bağımsızlığının ilanından itibaren neoklasisizmin egemenliği altında eserler veren Atina mimarları, Küçük Asya Felaketi ile birlikte yeni bir döneme girerek estetik kaygıları bir tarafa bırakmak zorunda kalmıştır. İşsizlik, evsizlik sorunlarının daha da kötüleştiği bu dönemde yeni gelen mülteciler ile yoksul ve bitkin olan yerel halk, sınırlı ekonomik kaynaklar için rekabet etmeye başlamıştır. Bu durum, 1922'den sonra aşırı nüfus nedeniyle, genişletilmiş düşük yoğunluklu alanlarda gecekonduların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

20. yüzyılın başlarında art arda yapılan savaşlar ve sık sık nüfus yer değiştirmeleri, Atina ile bağlantılı kimlik duygusundan yoksun insanları bir araya getirmiştir. Öyle ki 1920'lerin sonlarında, Atina'da yaşayan üç kişiden sadece biri Atina'da doğmuştur

(Bastea, 2014, s.142). Diğer taraftan gelen mültecilerin önemli bir kısmının Yunanistan'ın yerel nüfusunun aksine, çoğunlukla okuryazar ve kentsel mesleklerde eğitilmiş olması Yunan devletinin modernleşmesine katkıda bulunan bir faktördür (Tzonis & Alcestis, 2013, s.118).

Planlama ihlalleri ve geniş çaplı yasadışı inşaatların hükümet tarafından tolere edildiği bu dönemde, “daha iyi bir Atina için” yüz yıllık bir süreç içerisinde yapılan tüm planlama çalışmaları yaşanan kaos içerisinde rafa kaldırılmıştır. 24 Ağustos 1922'de, yapı bloklarında minimum inşa edilmemiş alan öngören ve sokakların genişliğine göre maksimum bina yüksekliğini artıran bir kararname çıkarılmıştır. (Tzonis, & Alcestis, 2013, s.77) Bu imar çalışmaları ekonomik olarak zor durumda olan yeni kentliler için önemli bir katkı sağlamadığından plansız inşa şehrin yeni bölümlerinde fazlasıyla karşılaşılan bir uygulama haline gelmiştir. 'Uygar yaşamın en alt seviyesi' olarak nitelendirilen gecekondu şehirlerine, *tenekedoupoli* [teneke şehirler] adı verilmiştir (Bastea, 2014, s.144). Yeni şehir bölümleri genellikle temel hizmetlerden, yollardan veya halka açık parklardan yoksun kalmış, ekonomik problemler kentsel estetik algısına verilen önemin tamamen yok olmasına sebep olmuşlardır.

Bu sırada okullar ve diğer kamu binaları, hatta opera binası ve ulusal tiyatro bile mülteciler tarafından işgal edilmiş, insanlar ayrıca Akropolis'in altındaki ve diğer antik anıtların yanındaki mağaralarda ve Atina'yı çevreleyen tepelerin yamaçlarında, çoğu çiftlik hayvanlarıyla birlikte çadırlara sığınmıştır (Tzonis & Alcestis, 2013, s.76).

Halkın eğitilmesinin ülke gündeminin ilk sıralarına taşındığı bu dönemde, tekrardan Başbakanlık koltuğuna oturan Venizelos'un ilk hareketlerinden biri mültecileri okul binalarından tahliye etmek olmuştur. Bununla birlikte, yeni okul inşaat kampanyası 1928'de başlamıştır (Tzonis & Alcestis, 2013, s.84). Yeni okullar tasarımları Le Corbusier ilkelerine dayandırılmış olarak taş ve betonarme gibi bol ve ucuz

malzemelerle inşa edilmiş, bu sayede rasyonalist yapım tarzı zaruri olarak yaygınlaşmıştır.

Kamusal mimarideki antiklasisizmin kendini hissettirmesi durumu 1910'larda kendini göstermeye başlasa da (Fessas-Emmanouil, 1993, s.109) 1930'lara gelindiğinde Uluslararası Hareket'in prensiplerinin bazı mimarlarca özümsemiyle Yunan mimarisinde üçüncü dönüm noktası varlığını gösterir.

30'lu yıllarda modernist eğilimlerin yanı sıra belli başlı iki eğilime rastlanmaktadır. Bunlar, Alman yenilikçi akımlarından Jugendstil ve antik Grek unsurlarına ağırlık veren, klasik anıtsal üslupları geri getirmeyi amaçlayan Rasyonalist doğrultulardır (Kalogeras & Tsilenis, 2002, s.71). Klasizmin bu dönemde tekrardan kendini göstermesiyle, Osmanlı topraklarından savaş sonrasında gelen kitlelerin kozmopolit niteliğini tek bir potada eriterek Helenizm'in milli kimlik olarak benimsenmesi amaçlanmaktadır.

Genel Yapı Kanunu ve 1934 tarihli Bina Yükseklikleri Kararnamesi, arazi geliştirme ve gayrimenkul karlarını daha da yoğunlaştırmıştır ve insanların sanayiye, tarıma veya diğer işletmelere yatırım yapma konusundaki isteksizliği göz önüne alındığında, arazi spekülasyonu ve kalkınması başlıca ekonomik güçler haline gelmiştir. Sonuç olarak, 1930 ile 1940 yılları arasında yalnızca Atina'nın merkezinde yaklaşık 450 yeni apartman inşa edilmiştir (Bastea, 2014, s.143).

Bu on yılda Atina'nın pek çok mahallesinde, modernizme dost olan ve mülke yatırım yapmak isteyen daha güçlü ve zengin burjuvanın körüklediği bir inşaat çılgınlığı görülmüştür. Bu binalarda modernist çizgilerle birlikte bazı eklektik motiflerle bezenmiş cumbalara da rastlamak mümkündür. Eğilimli çatılarıyla taş ve tuğladan yapılma iki-dört katlı binaların çoğunluğunun yerini betonarme düz çatılarıyla altı-sekiz katlı olan bu apartmanlar alırken, 19. yüzyılın neoklasik şehri modern bir şehir tarafından yok edilip “yenisiyle değiştirilmiştir” (Tsiambaos, 2019, s.14).

Modern mimarinin bazı erken örnekleri ile inşaatlar, çoğunlukla karı maksimize eden yapılar haline gelmişlerdir. Bu dönemde özellikle hastane, okul ve sosyal konutlar

gibi kamusal yapılarda Uluslararası Hareket'in mimari özellikleri kendini hissettirse de kamu binalarında hala klasizmin öne çıktığı söylenebilir (Fessas-Emmanouil & Marmaras, 2005, s.16). Bazı mimarlar, neoklasizmin katı kurallarından ayrılmaya çalışırken, hala “güvenli” klasisizm safında kalıp, onu yeni teknoloji ve işlevlere adapte etmek için çalışan mimarların da sayısı azımsanmayacak kadar fazladır.

Üst sınıfın inşa ettirdiği apartmanlar dışında savaş sonrasında gelen mültecilere yardım etmek amacıyla müstakil evlerden oluşan banliyö gelişimi için yeni bir yasa çıkarılmıştır. Ancak banliyö, ihtiyacı olanlara yardım etmek yerine, Psychico ve Philothei gibi Atina'nın merkezinden çok uzak olmayan bölgelerde orta ve üst orta sınıfa hizmet etmiştir.

2.2.3.1. CIAM IV

Bağımsızlığının ilk yüz yılında cesur modernleşme adımları atmış olan Yunanistan, 30'lu yıllara gelindiğinde, düzensiz ve geçici mimari müdahalelerin çözemediği mimari sorunlar ve kentin kaldırabileceğinin çok üstünde nüfus yoğunluğu ile savaşılmaktadır. 1933 tarihli CIAM- Congrès Internationaux d'Architecture Modern toplantısı bu sorunlara umut vaat etmektedir.

Dördüncüsünün Atina'da düzenlendiği CIAM toplantılarının her birinde modern şehirciliğin farklı sorunlarına yer verilmektedir. Bu toplantıların dördüncüsünün 1932'de Moskova'da yapılması planlanmış ancak, tekrarlanan erteleme taleplerinden ve Modern mimariye yönelik büyüyen Sovyet düşmanlığının ortaya çıkmasından sonra, alternatif bir yer aramaya karar verilmiştir (Le Corbusier, 1969, s.2). Sonuç olarak toplantı Atina'da gerçekleşmiş ve şehircilik konusuna eğilmiştir. Atina'nın dördüncü kongre merkezi olarak seçilmesinin arkasında yatan neden antik miras, vernaküler kültür ve modern mimarinin yeni kentleşmeyi nasıl etkileyebileceği üzerine eşsiz olanaklar sunması olabilir.

Ana teması “Fonksiyonel Şehir” olarak belirlenmiş farklı şehirlere ait 34 vaka çalışması mimarlar tarafından burada analiz edilmiştir. Nüfus yoğunluğu ve ülkenin

diğer sorunları göz önüne alındığında seçilen başlık anlamlı olsa da bu rasyonalist yaklaşımlardan kent planlamasının etkilenmediği görülmektedir. Ancak CIAM kendisini Dünya'ya göstermek isteyen genç Yunan mimarların Le Corbusier ve Modern Hareket'in önemli aydınlarıyla tanışması için önemli bir fırsat yaratmıştır. CIAM üyelerinin şehre geldiklerinde modern bölgelerdense lokal kültürün izlerini taşıyan vernaküler mimarinin görüldüğü bölgelere ilgi göstermeleri (Bastea, 2014, s.145) şehrin gelecekteki mimarisini belki de kongreden fazla etkilemiştir.

Kongrede modern şehirciliğin ilkeleri "Atina Kartası" adı altında kongreden sekiz sene sonra Alman işgali altındaki Paris'te Le Corbusier tarafından toplanmıştır. Karta'da belirlenen iki ana başlık "Kent ve Kent Bölgesi" ile "Kentlerin Bugünkü Durumu-Eleştiriler ve Çareler"dir. (Gökgür, 2005, s.35)

İkinci bölümde barınma, dinlenme, çalışma ve ulaşım işlevleri birbirlerinden ayrıştırılarak kentsel alanda bölgelemelerin yapılması ve bu bölgelerin rasyonel bir biçimde çalışabilecek şekilde birbirine bağlanmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Halk sağlığına verilen önemin her bölümde vurgulandığı görülmektedir. Buna bağlı olarak yeterli güneş ışığını alma, çok yoğun olmayan birimlerin mesken edinilmesi ve hijyen gibi konuların üzerinde durulmaktadır.

Yunanistan hükümetinin az maliyetle Atina'nın geleceğe organik bir şekilde evrimini amaçladığı ve bununla övündüğü (Tzonis & Alcestis, 2013, s.113) dönemde yalıtılmış büyük kent parçalarının önerilmesi ekonomik ve sosyal olarak mümkün olmadığından Kongre'nin ilan edilen odak noktası olan konut ve şehirle ilgili olan maddeleri Atina'da önemli yankı bulamamıştır (Tzonis & Alcestis, 2013, s.115). Kontrolsüz şehirleşme tüm hızıyla devam etmiştir.

Kongre esnasında, Atina'nın daha yeni tamamlanmış olan az sayıdaki ama önemli modern binalarına düzenlenen ziyaretler öne çıkarılmıştır. Bu dönemde modern Yunan kimliği, modern mimari ve Yunanistan'ın egzotik, yerel mimari geleneği arasında kurulan retorik bir bağlantı aracılığıyla oluşturulmuştur. Bu gezilerdeki

amaç, genç Yunan mimarların en az Batılı mimarlar kadar modern olduklarının gösterilmesidir.

Kongre sonrasında Politeknik Yüksek Okulu'nda düzenlenen törende Profesör Anastassios Orlandos Le Corbusier'in mimarisine atıfta bulunarak:

“Okulumuz- doğal muhafazakâr tutumuna rağmen- tanınmış konuğumuz Le Corbusier, ölümünü açıklamadan önce Akademizmi öldürmüştür. Biraz sonra Ege adalarını ziyaret ettiğiniz zaman, modern mimarlığın asıl örnekleri olan mütevazı ada konutlarının sizi şaşırtacağına eminim” demiştir (Kalogeras & Tsilenis, 2002, s.72).

Kiklad Adaları'nın yerel yerleşimleri ve bu adalarda görülen mimari, kolektif olarak “aşağıdan”, “doğal” veya “organik olarak” gelişen orijinal, fakat geriden gelen, toplulukçu bir modernizmin (Tsiambaos, 2019, s.16) simgesi olarak nitelendirilmiştir. Bu bağlamda, Modern Yunan mimarlık sahnesinin, daha önce de olduğu gibi Avrupa'da yaşanan öncü paradigmalarının yanında eşit durmak için bir kez daha, Batı'nın sahip olduğu modern formların kökenini kendi yerli stillerine dayandırmak için olağanüstü bir çaba gösterdiği anlaşılmaktadır.

2.2.4. Üçüncü Helen Uygarlığı Dönemi (1936 – 1941)

Venizelosçu Halk Partisi'nin etkisiyle monarşinin tekrar kurulması için gerçekleştirilen askeri darbenin başarısız olması sonucu 1935 yılında Eleftherios Venizelos'un Paris'e gitmesinden sonra krallık kısa bir sürede kurulmuş ve Ioannis Metaxas başbakanlık koltuğuna geçmiştir. 4 Ağustos 1936'da parlamentoyu dağıtıp bütün siyasi partileri kapatan Metaxas, cumhuriyet yönetimini kaldırarak ülkede tam bir dikta yönetimi kurmuş ve II. Georgios'un kral olarak başa geçmesini sağlamıştır.

II. Dünya Savaşı'nın yaklaştığı yıllarda Yunanistan ciddi ekonomik zorluklar yaşamaktadır. Bu durum ülkedeki inşaat faaliyetlerinin de daralmasına sebep olmuş; okul, apartman ve hastane inşa etme altın çağının neredeyse sona erdiği 1936 yılında

Avrupa'nın geri kalanı gibi yoğun askeri hazırlıkların maliyetiyle karşı karşıya kalmıştır (Tzonis & Alcestitis, 2013, s.128). Aynı dönemde, tarıma bağılı ekonominin gücünü kaybetmesiyle, kente olan göç daha da artmış 1896'dan 1940'a kadar olan süreçte Atina'nın nüfusu yedi kat artmıştır (Fessas-Emmanouil & Marmaras, 2005, s.17).

Yaşanan büyük sıkıntılara rağmen şehir planlamasıyla ilgilenen Metaxas Atina'nın kent yaşamını düzenlemeye uğraşmıştır. Diktatörlüğü döneminde ulus inşasının kent planlamasından geçtiğini aynı dönemdeki diğer ülkelerin gelişmelerini de analiz ederek gören Metaxas hayran olduğu üç lider olan Atatürk, Mussolini ve Hitler'in kentsel hırslarını tekrarlamıştır (Tzonis & Alcestitis, 2013, s.128). 15 Eylül 1936'da başkent bölge yönetimi için yeni bir bakanlık kurduğunda kendisini teşkilatın başkanlığına ataması bu duruma örnek verilebilir. Ancak kent planına yapılan müdahaleler 1950'lere kadar sürse de oldukça etkisiz oldukları görülmektedir.

Bu sıkıntılı dönemde Metaxas'ın "yeni bir Yunanistan" kampanyası, "Üçüncü Helen Uygarlığı"nı sağlamlaştırma girişimi önemli yer tutmuştur. Bu kavram, Yunan ırkının uzun vadeli yükselişini ve Yunanistan'ın dünyanın geri kalanını uygarlaştırma tarihsel misyonunun yerine getirilmesini hedeflemiştir. Metaxas, bu yeni uygarlığı şöyle tanımlamıştır:

"Yeni uygarlığımız toprak elde etmekle, genişlemeyle değil, ruhumuzun gücüyle ilgilenecek" (URL-4).

Bu durum Venizelos'un üzerinde durduğu Megali Idea fikrinin Metaxas tarafından alışlagelmişin dışında bir biçimde yorumlandığının bir göstergesi olarak düşünülebilir.

İlhamını ilk Helen uygarlığı olarak görülen Antik Yunan'ın pagan değerlerinden ve ikinci Helen uygarlığı olarak görülen Bizans'ın Hıristiyan değerlerinden alan I. Metaxas'ın Üçüncü Helen Uygarlığı'nın zorla resmi bir mimari üslup dayatmamasına veya modern mimariyi yasaklamamasına rağmen, Almanya'daki çağdaş eğilimlerden etkilenen muhafazakâr jüriler tarafından seçilen tasarımların belirli bir üslup

dağarcığına sıkıştığı söylenebilir (Bastea, 2014, s.149). Ancak Metaxas rejiminin duygusal milliyetçi ortamlar yaratmaya yönelik tarihselci veya bölgeci stratejisi, Yunanistan topraklarından “ilham alan” yapılar tasarlanmasını teşvik etse de eldeki malzemelerin ve kaynakların yeterli olmaması sebebiyle dönem mimarisinin kendine ait bir dili olmadığı söylenebilir (Fessas-Emmanouil, 1993, s.110).

Ülkedeki tasarım anlayışını yöneten sığ popülizm, 1930’ların ortalarına kadar görülen modernleşme anlayışından çok farklı bir yönde ilerlemektedir. Tzonis ve Alcestis (2013) Atina Valisi Kotzias’ın tiyatroya olan ilgisi sebebiyle açık kentsel alanları kullanarak açık hava tiyatroları geliştirerek (s.129) Üçüncü Helen Uygarlığı’na yaraşan tasarımlar yapılmasını amaçladığını belirtmiştir. Amaçlanan bu “tiyatro sahneleri”ne öykünen mekânlar yıkıcı bir planlama anlayışına sebep olmuş, Ziller’in Demotiko Tiyatrosu dahi 1937’de yenileme arzusunun kurbanı olarak yıkılmıştır. Yine aynı dönemde yeni inşaatları hayata geçirmek uğruna 19. yüzyıl yapıları ortadan kaldırılmıştır. Bu durum yeni hükümetin ülkenin yakın dönem mimari mirasına değer vermediğinin en net göstergelerinden biridir.

Diğer taraftan bu çabaların (ülkenin mali durumu da göz önüne alındığında) rasyonel olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Bu sebeple ülke genelinde de yaratılması amaçlanan bu tiyatroya ortam somut projelere dönüşmemiştir (Tzonis & Alcestis, 2013, s.128). Dönemin uzun süreli problemi olan mülteciler, ülkeye gelişlerinin üzerinden on beş yıla yakın zaman geçmesine rağmen ilk geldikleri koşullarda yaşamaya devam etmektedirler.

Tzonis ve Alcestis’e göre (2013) Modern mimarinin sade elemanlarının, yerini faşizmin anıtsal yapılarına bıraktığı bu dönemde Faşist İtalya ve Nazi Almanyası’ndaki anti-modern, tarihselci, ırkçı ve şovenist dogmalar (s.137) Yunanistan’da aynı katılığa kendini göstermese de mimariyi değiştirmiştir.

Metaxas rejiminin duygusal milliyetçi ortamlar yaratmaya yönelik tarihselci veya bölgeselci stratejisinin kamusal bina tasarımında ön plana çıkmamasının sebebi bu yapıların çoğunun, Metaxas iktidarı ele geçirmeden önce tasarlanıp inşa edilmeye

başlamasıdır (Tzonis & Alceste, 2013, s.133). Bu dönemin son bölümünde, çoğu kamu binası "basitleştirilmiş klasik" tarzda inşa edilmiştir. Bu tür yapılar, çok daha az oranda da olsa klasik süslemeler içermektedir; Art Deco süslemeler de aynı dönemde çok daha yaygın hale gelmiştir.

1940'a gelindiğinde II. Dünya Savaşı'nın şiddetli günlerinin yaklaşmasıyla birlikte rejim, Atina üzerine düşünmeyi bırakarak ülkenin yok olmaması için çalışmalara başlamıştır. Hitler, 22 Haziran 1941'de Yunanistan'ın işgali emrini vermiş, 6 Nisan 1941'de Alman ve İtalyan birlikleri, Bulgar ve Macar birliklerden destek alarak saldırıya geçmişlerdir. Hazirana kadar direnen Yunanistan'ın teslim olmasıyla birlikte Almanya ve İtalya, Yunanistan'ın başkenti Atina'yı ortaklaşa işgal etmişlerdir. II. Dünya Savaşı'nın genelinde Mihver güçler zayıflamaya başladığında, 12 Ekim 1944'te Almanlar, Atina'dan çekilmeye başlamıştır (Kotzampopoulos, 2018, ss. 66-67). Bu süreçte karaborsa sayesinde büyük karlar elde eden tüccarlar, gelirlerinin büyük miktarını inşaata yatırmış ve şehrin mimarlık piyasasının yeni patronları haline gelmişlerdir.

2.3. İki Kentin Mimari Değişimindeki Benzerlikler ve Farklılıklar

Ele alınan dönemde Atina mimarisinde etkili olmuş ilk dönem, Otto'nun hakimiyeti ele aldığı dönem ile 1870'li yıllar arasındaki dönemdir. Bu süreçte neoklasisizm kent mimarisinde etkili olmuş ve yeni krallığı simgelemesi amacıyla anıtsal görünüm ön plana çıkarılmıştır. Ulusal kimliğin teşvik edildiği her ne kadar iddia edilse de özellikle kamu binalarında romantik klasisizm üslubunun ön plana çıkmış olması, kıta Avrupası'nın bir parçası olma amacının mimariyi etkilediğini göstermektedir.

Osmanlı Devleti'nin de aynı dönemde Tanzimat'ın da etkisiyle yüzünü batıya çevirmesiyle birlikte Avrupalı mimarların İstanbul mimarisindeki rolü artmıştır. Canlandırmacı ve eklektisist üslupların öne çıkmasının yanında Batı ile eş zamanlı olarak Art Nouveau akımı da kent mimarisinin şekillenmesinde etkili olmuştur.

Her iki kentin mimarisinin de aynı yıllar içerisinde genel anlamda benzer özellikler gösterdiğinin anlaşıldığı bu süreçteki en önemli farklılıklardan biri, İstanbul'da Art Nouveau akımı da diğer akımlarla birlikte alt metnine bakılmaksızın Avrupa'dan kopyalanırken Atina'da köklere dönüş adı altında sadece neoklasik üslubun kullanılmasıdır. Bu dönemde Avrupa'da gerçekleşmekte olan diğer önemli akımlar, Atina mimarisini etkilememiştir.

Atina'da 1870'lerin ortalarından Küçük Asya Felaketi'ne kadar, kentteki Beaux Arts yanlısı Alman- Avusturyalı mimarların etkisiyle Antik Yunan öğelerini Viyana Tarihseleci üslubuyla birleştiren historisist eklektisist kendine has bir mimari doğmuştur.

İstanbul'da ise 1910'ların başlarından itibaren Osmanlı mimarisi Batı'ya göre sistemize edilmek istenmiştir. Neorönesans öğeleri Osmanlı ve Selçuklu mimarisiyle harmanlayan Birinci Ulusal Mimari akımı, 1908'de II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte yaygınlaşan milliyetçiliğin mimariye olan etkisinin en önemli göstergesidir.

Bu durum, aynı dönemdeki Atina mimarisiyle İstanbul mimarisinin yapısal olarak benzerlik gösterse de arkalarındaki ideolojinin birbirlerinden farklı olduğunu ortaya koymaktadır. İstanbul'u şekillendirmeye başlayan mimari akımın arkasındaki milliyetçilik vurgusu, Atina'da yeni devletin kuruluşundan beri var olan bir durumdur. Yeni girilen dönemde Atina mimarisi yabancı mimarların etkisiyle değişirken, İstanbul'da Vedat ve Kemaleddin Beyler gibi Türk mimarlar döneme damgalarını vurmuşlardır.

1922 yılında Yunanistan'ın kaderini değiştiren Küçük Asya Felaketi sonrasında Atina'daki nüfus patlaması estetik kaygıların bir kenara bırakılmasına sebep olmuştur. Aynı dönemde İstanbul'un mübadelenin dışında tutulması sebebiyle nüfus artış hızının Atina'dan çok daha az olması görece rahat bir dönem yaşanmasını sağlamıştır.

1930'lu yıllara gelindiğinde Atina'da dönemin modernist anlayışına uygun yapıların yanı sıra Jugendsstil ve Antik Yunan mimarisine referans veren Rasyonalist üslubun

öne çıktığı söylenebilir. Modernist yapı şemasının Avrupa'daki Uluslararası Hareket'ten ithal edildiği bilinmektedir. Atina mimarisinde modernist biçemlerin kullanılmasının iki sebebi olduğu söylenebilir: bunlardan ilki, neoklasik yapılara göre modernist yapıların hem daha ucuza mal edilmesi hem de Atina'da gerçekleştirilen CIAM için kente gelen dönemin ünlü modern mimarlarından yerel mimarların etkilenmesidir.

İstanbul'da aynı dönemde Teşvik-i Sanayi Kanunu sayesinde kente gelen yabancı uzmanların çalışmaları ön plana çıkmıştır. Yabancı mimarların hem üslubu hem de malzemeyi Avrupa ve Amerika'dan ithal ettiği bu dönemde, mimarinin kuramsal bir altyapısı olmadığı söylenebilir. Ankara'nın başkentlik statüsünü almasıyla ikinci plana düşen İstanbul'da bu dönemde önemli kamusal bina inşasından söz edilemez. Bundan dolayı işlevin ön planda olduğu modernist konut yapıları göz önüne çıkmaktadır.

Hem İstanbul'da hem de Atina'da modern hareketin etkisini kente taşıyan kimseler, yabancı mimarlardır. Ancak İstanbul'daki yabancı mimarlar CIAM için Atina'ya gelen mimarlardan çok daha uzun süre kentte kalmış, birçoğu üniversite eğitiminde öncü rol oynamışlardır. Ele alınan kesitte CIAM'ın genç Yunan mimarlar tarafından bir fırsat olarak algılanması durumu İstanbul'da yerli mimarların zaman geçtikçe yabancı mimarları kendilerine rakip olarak görmesine neden olmuştur. Her iki kentte de Uluslararası üslubu takip eden modern formların değiştirilmeden ithal edilmesinin sebebi Modern Hareket' in biçimsel ve estetik kurallarının, dönemin rasyonalist ve pozitivist ideallerinin en uygun ifadesi olduğunu savunmaları ile birlikte yapıların daha ucuza mal olmasıdır (Bozdoğan, 2002, s.74).

Atina'da 1930'larda etkisini yeni yeni göstermeye başlayan Jugendstil'e karşı İstanbul'da Art Nouveau akımı 1900-1910 arasında en önemli örneklerini vermiştir. Atina'da Art Nouveau yerine Jugendstil'in görülmesinin sebebi Kral Otto'dan Mimar Ziller'e kadar ülkenin önemli görevlerinde Almanlar'a yer verildiğinden kullanılan akımın da Almanya'yı referans alması olabilir. Osmanlı İmparatorluğu ise tarih

boyunca Fransa ile ilişkiler kurmuş, Fransa'nın yaşam tarzı, eğitim ve öğretimini kendine örnek almıştır (Germaner, 1992, s.105). Fransız tarzı modernleşme, Tanzimat sonrası İstanbul'u için ilham kaynağı olmuş, Paris ile aynı ölçekte planlar gerçekleştirilemese de İngiliz Modernleşme deneyiminden çok Fransız Modernleşmesi'nin izleri İstanbul'da görülmüştür.

1936 ile 1941 yılları arasında Atina yaşamıyla birlikte mimarisini de etkilemiş olan “Üçüncü Helen Uygarlığı” adlı dönem Metaxas'ın aşırı milliyetçi ve muhafazakâr fikirlerinin gündeme taşınmasını sağlamıştır. Her ne kadar devletin mimari üzerinde etkisi olmadığı dile getirilse de ulusal kaynaktan ilham alan tarihselci ideoloji mimari şemayı da dönüştürmüştür. Ulusal kaynaktan ilham alınması fikri Atina mimarisi için yeni bir durum olmasa da bu dönemin çıktıları önceki dönemlerden farklıdır. Özellikle İtalya ve Almanya gibi ülkelerde de görüldüğü gibi modern mimarinin sade elemanları, yerini faşizmin anıtsal yapılarına bırakmıştır. Ancak yaşanan maddi sıkıntılar bu tip bina örneklerinin artmasını engellemiştir.

1940'larda ortaya çıkan İkinci Milli Mimari Akımı, Avrupa'dan ithal edilen formları kullanmak yerine kendine özgü bir mimari oluşturma çabası içerisindedir. Bu dönemde Türk Evi'nden ilham alan ve Türk Evi'ni modern addeden çalışmaların yapılması, aynı dönemde Metaxas tarafından ortaya atılmış olan Kiklad adalarındaki evlerin modern mimarinin atası olduğu düşüncesiyle paraleldir. Ancak Atina'daki sürecin aksine Türk Evi, form olarak da dönem içerisinde verilen ürünleri etkilemiştir.

Türk Evi'ne yapılan atfın bir diğer sebebi bu dönemde Türk mimarların yabancı mimarlara karşı olan tepkisini gösterme çabasıdır. Atina'da aynı dönemde çalışan önemli bir yabancı mimar kitlesinden bahsedilemez. Ada evlerinin ön plana çıkarılmasının sebebi, Antik Yunan'ın Rönesans'ın atası olarak görülmesinden yola çıkarak modern mimariyi de Yunan topraklarına dayandırma istenci olabilir.

İki kentteki mimarlık okullarının eğitimleri üzerinden karşılaştırılma yapıldığında genel anlamda benzer bir serüven izledikleri söylenebilir. Sanayi-i Nefise Mektebi ve

kendisinden 34 sene sonra mimarlık eğitimine başlayan Atina Ulusal Teknik Üniversitesi Mimarlık Okulu'nun her ikisi de Beaux-Arts temelli bir eğitim sistemini benimsemiştir. Her iki okulun da kadrosunda önemli ölçüde yabancı mimarlar bulunmaktadır. Atina'daki yabancı mimar grubunda İstanbul'dan gelmiş olan eğitimcilerin de varlığından söz etmek mümkündür. Ele alınan süreç içerisinde, İstanbul'da mimarlık eğitimi veren kurumlarda dönemin politik duruşunun da etkisiyle yabancı ve Türk mimarların görev dağılımlarının değiştiği söylenebilir. Atina'daki mimarlık okulunda böyle bir durum olduğuna dair bilgiye taranan kaynaklar arasında rastlanmamıştır.

Apartmanlaşma sürecinin başlangıcında, tasarımlarında Atina'da Antik Yunana referans veren neoklasik öğeler yine ön plandayken İstanbul'da Art Nouveau ve Art Deco tarzları ön plandadır. 1930'lara gelindiğinde her iki kentte de Uluslararası Üslup'un özelliklerini gösteren apartmanların varlığından söz edilebilir.

Sonuç olarak, genel anlamda iki kentin ele alınan dönemdeki mimari dönüşümü izlendiğinde benzer bir süreç içerisinde geçtikleri söylenebilir. Fakat bu kentlerin Batı'daki üslupları ithal ederken farklı söylemler kullanmaları aralarındaki en önemli farklardan birini oluşturmaktadır. Yunananistan, Batı medeniyetinin köklerinin kendisine ait olduğundan Avrupa'da yeniden üretilmiş formların asıl sahibinin kendisi olduğunu ve bu yüzden aslında bu formları ithal etmediğini savunurken Osmanlı bu formların ithal edildiğini dile getirmekten çekinmez; tam tersine Batı'ya yaklaştığını göstermekten gurur duyar. 1910'lara gelindiğinde İstanbul'da Türk benliğini sergilemeyi amaçlayan üslup arayışlarına, Atina'da yine aynı sebeple gerek duyulmamıştır.

Köklü geçmişlerini mimariye entegre etme denemelerinin görüldüğü iki kentten, Atina'nın Batı medeniyetinin yaratıcısı olarak kendini öne çıkarırken İstanbul'da Selçuklu ve Osmanlı'nın formlarının Batı'yla bağdaştırılarak sistemize edilmeye çalışılması iki kentin mimarisinin farklı üsluplara bağlı olarak ilerlemesine sebep olmuştur. İstanbul'da "milli" ancak aynı zamanda Batı medeniyetinin bir parçası olan

bir mimari peşinde koşulurken Atina halihazırda Batı'nın “kendisi” olduğunu iddia eder. Modern mimarinin temelleri Yunanlar tarafından Kiklad adalarının mimarisine dayandırılırken, aynı tartışmaların Türkiye’de Türk Evi’ne dayandırılması ülkelerin ideolojilerindeki benzerlikleri göz önüne sermektedir. Ele alınan son dönemde tarihselci bir bakış açısıyla Atina mimari ortamı tekrardan Antik Yunan’ı yüceltmeye çalışırken bu sefer İstanbul’da Türk Evi’ni ön plana alan tasarım çalışmalarının yürütülmesi ülke mimarisindeki farklı arayışların çeşitliliğinin bir diğer göstergesidir.

Bu bakımdan Atina mimarisi neoklasik öğelerin eşliğinde daha sabit bir çizgide değişime sahne olurken İstanbul’da her dönemde radikal değişimlerin görüldüğü söylenebilir. Sonuç olarak, Atina’nın mimari dönüşümünü İstanbul’un antitezi olarak okumak mümkündür.

3. İKİ ŞEHİR ARASINDA BİR MİMAR: CONSTANTİNOS PANAGIOTIS KYRIAKIDES

3.1. Constantinos Panagiotis Kyriakides'in Yaşamı

Constantinos Panagiotis Kyriakides (Κυριακίδης, Κωνσταντίνος Παναγιώτης), 1881 yılında Kadıköy'de (Chalkedon), tanınmış yüksek gelirli bir ailenin mensubu olarak dünyaya gelmiştir. Atina Mühendisler Odası'ndaki mimar hakkındaki belgeden babasının adının Panayiotis olduğu görülmektedir, mimarın ikinci ismini babasından aldığı anlaşılmaktadır (Şekil 3.1).

Kendisi gibi mimar olan oğlu Takis'in verdiği bilgiye göre, dört dil bilen Kyriakides, çok iyi sulu boya resimler yapmakta, her iki elini eşit biçimde kullanmakta, teknik çizimleri büyük bir titizlikte tamamlamakta usta idi (Fessas-Emmanouil & Marmaras, 2005, s.47). Kyriakides'in sahip olduğu yetenekler mimarisine yansımıştır.

Şekil 3.1: Constantinos Panagiotis Kyriakides (Fessas-Emmanouil, 2005, s.47).

3.1.1. Eğitim hayatı

Kyriakides, Zoğrafyon Ortaokulu'nda eğitimini tamamladıktan sonra, Fauré Fransız Mektebi'nde eğitim hayatına devam etmiştir (Fessas-Emmanouil & Marmaras, 2005, s.47). 1896 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nde mimarlık eğitimine başlayan Kyriakides, Atina Teknik Odası Arşiv'indeki 615 sayılı belgeye göre (URL-5) 1900 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden birincilikle mezun olmuştur (Ürekli, 1997, s.215). Mimar sonraki sene, bir yıllığına Ecole Speciale d'Architecture'da eğitim görmek için Paris'e gitmiştir. Eğitimini büyük ölçüde Fransız ekolüne bağlı olarak almış olması mimarlığını da etkilemiş olan faktörler arasında gösterilebilir.

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin mimarlık eğitiminin temelinde Paris, École des Beaux-Arts eğitim anlayışının yattığı bilinse de 1895'te okulun ders programlarında bir düzenlemeye gidilerek Osmanlı mimarisinin canlandırılması amacıyla mimarlık bölümüne Osmanlı mimari tarzı hakkında bir sınıf ilâve edilmiştir (Ürekli, 2009, s.96). Bu dönemden itibaren eğitim programına hâkim olan, eklektik anlayışın çeşitlemelerini gözetken Batı kökenli metodoloji, Osmanlı mimari geçmişine adapte edilerek yeniden düzenlenmiştir (URL-6).

Bu durum Kyriakides'in eğitimi esnasında hem neoklasik eserlerin hem de Osmanlı eserlerinin ön plana çıkarıldığı bir eğitimden geçtiğini göstermektedir. Lisans eğitimi esnasında o sırada Akademi'de ders vermekte olan A. Vallaury ve Vedat Tek gibi Türk Mimarlık Tarihi'nin önemli isimleriyle yolu kesişmiştir. Özellikle Vallaury'den fenni mimari dersi görmüş olan, projeleri Vallaury'nin yer aldığı jüri tarafından değerlendirilen öğrenciler arasında Kyriakides de bulunmaktadır (Say, 2014, s.329).

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin aksine akademizme karşı çıkmasıyla öne çıkan Ecole Speciale d'Architecture Fransa'nın tek özel mimarlık okulu, 1864 yılında Léon Eyrolles tarafından kurulmuştur (URL-7).

İstanbul'dayken Beaux Arts eğitimine yakınlık gösteren bir eğitim almayı tercih eden Kyriakides'in Paris'e gittiğinde akademiye karşı tavır sergileyen bir üniversitede

eğitim almayı tercih etmiş olması yapılarının üslup yelpazesinin genişliğinin sebeplerinden biri olarak görülebilir.

Hem içine doğduğu elit ailenin onu yönlendirmesi hem de kendisinin eğitim hayatında gösterdiği başarı sayesinde İstanbul'a döndüğünde onu parlak bir mimarlık kariyerinin beklediği görülmektedir. 1906 yılında The Oriental Adviser- Le Moniteur Oriental Gazatesi'nin bir sayısında mimarın nişanlandığına dair bir haber yapılmıştır (Şenyurt, 2012, s.94). Bu haber yazısına bakılarak Kyriakides ailesinin İstanbul'un saygın ailelerinden biri olduğu, bu sayede Kyriakides'in de zengin Türk ve yabancı kullanıcılar için binalar tasarlamasının önünün açıldığı söylenebilir.

3.1.2. Mimarlığı

Osmanlı'nın Batılılaşma çabalarına paralel olarak mimarının de değişmeye başladığı 20. yüzyılın başında İstanbul'da çalışmalarını sürdüren Kyriakides'in de birçok mimar gibi yapılarını tasarlarken çağdaşı Avrupa mimari üsluplarından etkilendiği açıktır (Barillari & Godoli, 1997).

Yeniden canlandırmacı üslupları Fransız eklektisizmi ve Art Nouveau'nun takip ettiği bu dönemde, İstanbul'da 25 yıl boyunca mimarlık yapmış olan Kyriakides'in belli bir üsluba yönelmektense, farklı dönemlerde farklı üsluplara ait özellikleri olan binalar tasarladığı görülmektedir. Mimarın tasarladığı binalar çok çeşitli işlevlere sahip olsa da hem İstanbul hem de Atina'da varlıklı aileler için tasarladığı apartmanlarla öne çıkmaktadır.

Paris'ten İstanbul'a döndüğü 1902 yılından itibaren aktif olarak serbest mimarlık yapan Kyriakides'in genç yaşlarından itibaren tasarladığı bina sayısının fazlalığı adının geçtiği yapıların ne kadarının kendi tasarımı olduğu veya müteahhitliğini yaptığı sorularının akla gelmesine sebep olmaktadır. 1917 yılına ait T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi belgesinde Maarif müteahhidlerinden Kiryakidis Efendi'nin askerliğinin tecilinin mümkün olmadığına dair bir belgeye rastlanmıştır (BOA, MF. MKT., 1225 - 70). Bu belgede Kyriakides'in müteahhit olarak

nitelendirilmesi meslek pratiğinin, zaman zaman uygulamacı tarafında mı kaldığı sorusunu gündeme getirmektedir.

3.2. Uzun Süreli Bir Ortaklık: Alexandros Dimitrios Yenidunia

Kyriakides İstanbul'daki mimarlık üretiminin en önemli eserlerini Alexandr D. Yenidunia (belgelerde soyadı Neocosmos ve Genidounias olarak da geçmektedir) ile birlikte vermiştir. Yenidunia ve Kyriakides'in ortaklığının Akademi yıllarına dayandığı bilinmektedir. İkili, Le Moniteur Oriental'in 26 Ekim 1900 tarihli haberine göre, Sanayi-i Nefise Mektebi'ndeki son yılında Yenidunia'nın da aralarında bulunduğu okul arkadaşlarıyla birlikte katıldıkları geniş açıklıklı tren garı yarışmasında birinci olmuşlardır (Şekil 3.2).

Şekil 3.2: The Oriental Advertiser - Le Moniteur Oriental 26.10.1900 (Salt Araştırma Arşivi).

1902 senesinden itibaren birlikte çalışan mimarlar, 1912 yılında ortaklıklarını bitirme kararı almış, Yenidunia, Şark Ticaret Yıllıkları'nda yayınlanan bir habere göre, Yenidunia ve Kyriakides Şirketi adı ile Küçükparmakkapı no:4'te yeni bir büro açmıştır. (Şenyurt, 2012, 208). 1914 yılında tekrardan ofis konumunu değiştiren mimar, A. Vallaury, Eduardo de Nari, Mongeri gibi İstanbul'un ünlü mimarlarının da bürolarına ev sahipliği yapan St. Pierre Hanı'ı tercih etmiştir. Bu handa Emilio Faracci ile birlikte 14 numaralı odada kayıtlıdır (Kuruyazıcı, 1999, s. 45). 1931 yılına kadar buradaki ofisinde çalışmalarına devam etmiş olan Yenidunia handa en uzun süre kalanlardan biridir. 1931 yılında Arkitekt Dergisi'nin ilk sayısında Türk Güzel Sanatlar Birliği Şubesi'nde kayıtlı mimarlar listesinde Yenidunia'nın da isminin geçtiği görülmekte, bürosunun adresi Bağdat Caddesi no:158 Feneryolu olarak gözükmetedir.

Yenidunia'nın 1929'da Mimarlık Kongresi'ne giden üç mimardan biri (Victor Adaman ve Avedis Sarrafyan ile birlikte) olduğu bilirse de Kyriakides ile ortaklıklarını bitirdikten sonra tasarladığı herhangi bir yapının bilgisine rastlanmamıştır. Bu durum Ravouna Apartmanı'nın giriş katındaki antika mağazasını tasarladığı bilinen (URL-8) Yenidunia'nın daha çok desinatörlük mü yaptığı sorusunu akla getirmektedir.

İstanbul'dan 1948 yılında ayrılan mimar, Kyriakides'e göre çok daha geç yaşta Atina'da ikamet etmeye başlamıştır. Atina'da Mühendisler Odası'na kaydolmuş olan mimarın çalışmalarına dair herhangi bir kayıt Mühendisler Odası'nın kayıtlarına bulunmamakta, sadece 1900 yılında mezun olduğu belirtilmektedir (Şekil 3.3).

Genidounias or Neokosmos, Alexandros Dimitrios	
ID	11499
Adjective	Genidounias or Neokosmos
Name	Alexander
Father's Name	Dimitrios
Capacity	Architect
A.M.	3649
Year and Place of Birth	
Year and Place of Death	
Biographical data	
Studies	1900
Year of granting a license to practice a profession	
Work	
Publications	
Other Activity	
Address	

Şekil 3.3: Yenidunia'nın Atina Teknik Odası'ndaki kaydı (URL-9).

3.3. İlk Yıllar

Paris'ten İstanbul'a döndüğü 1902 senesinde Kyriakides öğrencilik yıllarından arkadaşı Yenidunia ile birlikte çalışmaya başlamış, aynı sene Boyacıköy'de inşa ettikleri Ioakeimo Erkek Okulu'nu inşa etmişlerdir (Collonas, 2005, s. 25).

İnşaat sektörüne hızlı bir giriş yapan ikilinin Pera'da tasarladıkları ve inşa ettikleri önemli yapıların her biri mimarlık hayatlarının erken yıllarına tarihlenmektedir. Bu senelerde bölgedeki apartmanlaşma çalışmalarında Kyriakides ve Yenidunia önemli çalışmalarda bulunmuşlardır. Venulahi Apartmanı (1905 öncesi), Frej Apartmanı (1905) ve Ravouna Apartmanı (1906)'nın aynı dönemde yapılmış olması mimarların bölgedeki gayrimüslim üst gelir sınıfı arasında sahip olduğu ünün göstergesidir.

3.4. İstanbul'daki Ofis Faaliyetleri

1901-1903 yılları arasında arasında Köçeoğlu Hanı'nda 6 numarada Yenidunia ile birlikte çalışmışlardır (Şenyurt, 2002, s. 95). Bu bilgiye ek olarak Seda Kula Say (2014) tezinde, Kyriakides ve Yenidunia'nın 1904-1905 yılları arası Galata Rue Meumurdji, Saroglou Hanı oda 4'te çalışmış olabileceklerinden bahsetmektedir (s. 372).

1906-1911 arası yine Köçeoğlu Hanı oda 6,7'de ve 1908'den sonra aynı adreste oda 7,8'de bulunan ikili, bu tarihten sonra ayrılmıştır.

Sırrı Bilen'in Arkitekt dergisinde Behçet Ünsal'a verdiği röportajda mezuniyetinden sonra Vedat Tek'in tavsiyesi ile Kyriakides'in Kalyoncukulluk'taki bürosunda çalışmaya başladığından söz edilmektedir (Ünsal, 1973, s.138). Sırrı Bilen'in mezuniyet tarihinin 1913 olduğu düşünüldüğünde mimarın bir sonraki adresinin bu büro olduğu söylenebilir. Ancak büronun konumuna dair kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır.

3.5. İstanbul'daki Cemiyet Üyelikleri

Kyriakides'in hayatının izinin sürebilmek için bir diğer kaynak, meslek hayatı süresince İstanbul'da üye olduğu cemiyetlerdir. Arşiv taraması sırasında ilişkisi tespit edilen cemiyetler İstanbul Helen Filoloji Cemiyeti ve Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti'dir. Bu dönemde yaşayan bir mimarın farklı cemiyetlere üye olması, cemiyet aracılığıyla farklı gruplarla ilişkilenerek üretim alanını genişletmesi bakımından önemlidir. Dolayısıyla, mimarın işleri ve cemiyetler arasında bir nedensellik ilişkisi saptanamasa dahi, bir korelasyon gözlenmesi mümkündür.

3.5.1. İstanbul Helen Filoloji Cemiyeti (Syllogos)

1861 yılında kurulan *Ellinikos Filologikos Syllogos Constantinupoleos* (İstanbul Helen Filoloji Cemiyeti) Tanzimat'tan sonra dinsel önyargılardan bağımsız eğitimin Osmanlı Rumları arasında yaygınlaşmasını amaçlamış ve yeni okulların açılmasında önemli bir rol oynamıştır. Cemiyetin temel kaynağı, sağladığı finansmanla on yıllar boyu devamını mümkün kılan güçlenen tüccar kesim, daha doğru bir terminolojiyle çizgileri belirginleşmeye başlayan orta sınıf olarak burjuvazidir. (Erkan & Ödekan, 2010, s. 46)

Derneğin kuruluşundan itibaren bilimsel çalışmalarda da bulunduğu bilinmektedir. Emver Oglou'na göre (2022), ağırlıklı olarak Eski Yunan ve özellikle Bizans

dönemine ait olan bu çalışmalar (s.9), derneğin kendisiyle aynı isme sahip dergisinde yayınlanmıştır. Dergi, İstanbul'daki Bizans eserlerinin belgelenmesi açısından önemli yere sahiptir. Derneğin arkeoloji komitesinin çalışmaları bu süreçte önem teşkil etmektedir.

Derginin her sayısında üyelerin isimleri verilmiştir (Tsilenis, 2001, s.104). Bu üye listelerine göre Türk ve diğer uyruklardan önde gelen mimarların derneğe üye olduğu görülmektedir. Örneğin, 1903'te Vallaury ve Mongeri; 1904'te Kemaleddin Bey derneğe üye olmuştur. Nitekim Kyriakides de 1903 yılında bu derneğe üye olmuş, üyeliği 1907 senesine kadar sürmüştür. Kyriakides'in dernekten ayrılış sebebine dair bir bilgiye ulaşılamamıştır.

3.5.2. Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti

İkinci Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra kurulan cemiyet, mimarlar arasındaki örgütlenme girişimlerinin erken örneklerinden biridir. 28 Ağustos 1908'de Sirkeci istasyon bahçesinde, Mimar Kemaleddin Bey'in daveti üzerine toplanan mühendis ve mimarlar, Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti adıyla bir cemiyet kurulmasına, geçici bir heyet aracılığıyla dâhili ve umumi nizamnamelerin hazırlanmasına karar vermişlerdir (Tanin, 14 Eylül 1908, s. 4).

Sadece diploma sahibi olan mimar ve mühendislerin asli üye olabildiği cemiyette Osmanlı vatandaşı olmak, cemiyet'e asli üye olarak kabul edilme şartlarından bir diğeridir. Hem Kyriakides hem de Yenidunia, cemiyet kurulduktan kısa bir süre sonra, Mayıs 1909'da cemiyete "serbest mimar" olarak üye olmuşlardır (Günergün, 1987, s. 186).

Cemiyetin Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sebebi ile kapalı olduğu 1912-1919 yılları arasında faaliyet gösteren Association des Architectes et Ingenieurs en Turquie (Türkiye Mimar ve Mühendisler Cemiyeti), 1912 yılında kurulmuştur. Osmanlı vatandaşı olmanın, asli üye olmak için şart olarak aranmadığı bu cemiyette, genellikle gayrimüslim Osmanlı vatandaşları ve yabancı mimar ve mühendisler yer

almışlardır. Günergün'e göre (1987), Türk mimarlarının yabancı mühendis ve mimarlara karşı başlattıkları mücadele sonucu, bu cemiyet gayrimüslim meslek erbabının teknik hizmetlerdeki tesirlerinin azalma tehlikesi karşısında mücadelelerinin ifadesi olarak görülebilir (s. 181).

Gayrimüslim mimarların çıkarlarını ön plana koyan bu cemiyetin, ilk seneki üyelerinin arasında Kyriakides ve Yenidunia'nın yer almadığı görülmektedir. Bu durum, kendilerini gayrimüslim bir mimar olarak tanımlamaktan çok, Osmanlı vatandaşı bir mimar olarak nitelendirdiklerini düşündürmektedir. Özellikle Beyoğlu ve Pera bölgelerinin önde iş alan yerli mimarları arasında olan bu iki mimarın iş yaptıkları kitlenin başlıca ana akım ve devlet desteğine sahip olduğu düşünüldüğünde bu durum olağandır.

3.6. Mimari Yaklaşımında Kırılma Noktası: Göç

“Küçük Asya Felaketi”ni izleyen dönemde İstanbul’da daha fazla kalmasının mümkün olmayacağını düşünen mimar, 1926 yılında, 45 yaşında iken diğer mültecilerin kaderini paylaşarak Atina’ya göçmüştür.

Devlet Arşivi’nde bulunan bir belgede Yunan-Osmanlı Savaşı esnasında (1897), “beyan edildiği vecihle Tophane’de mukaddemat-ı sulhiye imzalanacağına dair Kiryakides’in Beyoğlu’ndan Atina’da Akropolis’e çektiği bir telgraf”a rastlanmıştır (BOA, Y..MTV, 167 - 94). Bu belgeden yola çıkarak Kyriakides ailesinin daha yaşlı üyelerinin Atina’da bağlantıları olduğu düşünülebilir. Ancak mimarın ailesinin üyeleri hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

3.7. Kyriakides’in Atina’daki Mimarlık Kariyeri

Olgun yaşında daha önce hiç çalışmadığı bir şehirde sıfırdan çalışma hayatına atılan Kyriakides, Atina Teknisyenler Odası’na 6155 numarasıyla kaydolmuş ve burada da çalışmalarına II. Dünya Savaşı’na kadar serbest olarak devam etmiştir (Fessas-Emmanouil & Marmaras, 2005, s. 49). Yeni geldiği kentte proje yarışmalarında ödül

kazanmış olan Kyriakides, 16 yıllık ikinci kariyeri esnasında iki dünya savaşı arası dönemin aktif mimarlarından biri haline gelmiştir. Adresi, Atina Teknisyenler Odası'nda Ioulianou 36, Atina olarak görünmektedir (Şekil 3.4).

Kyriakidis, Konstantinos Panagiotis	
ID	10653
Adjective	Kyriakidis
Name	Constantine
Father's Name	Panayiotis
Capacity	Architect
A.M.	615
Year and Place of Birth	
Year and Place of Death	
Biographical data	
Studies	1900: Diploma of the School of Fine Arts of Constantinople.
Year of granting a license to practice a profession	
Work	(1) 1901-1925: Freelancer in Constantinople (study and execution of Patriarchal School, Commercial School, hotels, lecture halls, town hall, hospitals, apartment buildings, cinemas). (2) 1926-: Freelancer in Athens (architectural studies and executions, church of Agios Georgios Ithakis, Hellenic American College in collaboration with Seoutas and Soulis, apartment buildings).

Şekil 3.4: Kyriakides'in Atina Teknik Odası'ndaki kaydı (URL-10).

İstanbul'dakine benzer bir biçimde özellikle bu dönemde orta-üst sınıf arasında popülerleşmeye başlayan apartmanlaşma süreci Atina'yı da önemli ölçüde etkilemiştir. Kyriakides'in Atina'da da İstanbul'da olduğu gibi, tasarladığı apartmanlarla ünlendiği söylenebilir.

Mimarın ülkenin apartmanlaşma sürecinde aktif rol aldığı, 1 Şubat 1929'da başkan Eleftherios Venizelos'a apartmanlaşmanın önemi üzerine gönderdiği mektuptan da belli olmaktadır. Savaş sonrasında, mültecilerin ülkeye akın ettiği dönemde ucuz konut uygulamalarının paradan ve yerden tasarruf açısından avantajlı olduğunu mektubunda vurgulayan Kyriakides, apartmanların inşasını önermekte ve apartmanlarla müstakil evleri karşılaştırmaktadır (URL-11) (Ek B.1.1-1.3).

1 Şubat 1929 tarihli bu mektupta İstanbul'da uyguladığı gibi müstakil evler yerine apartmanların inşa edilmesinin gerekliliğini; konut, çevre düzenlemesi, sağlık ve ekonomi faktörlerini vurgulayarak açıklamıştır (Ek B.2).

Eski Başbakan Venizelos’a olan mektuplarından da anlaşılacağı üzere Yunanistan’ın mimari ortamının yanı sıra politik ortamına da yakın bir figür olan Kyriakides, Atina düştüktten sonra, Gestapo'nun gözaltı merkezlerinde uzun süre kalmış, bu süreç, 1942'de gerçekleşen ölümünün hızlanmasına neden olmuştur (Emmanouil & Marmaras, 2005, s. 51) (şekil 3.5).

şekil 3. 5: Constantinos Kyriakides Atina’daki evinde (Fessas-Emmanouil, 2005, s.46).

4. MİMARİ ÜRETİMLERİ

Tez çalışmasının amaçları arasında Kyriakides'in farklı şehirler ve kültürler içinde değişen mimari tutumunu saptamak için, mimari üretimlerini gözlemlemek önemli bir yer tutmaktadır. Bu sebeple tez çalışmasının dördüncü bölümü mimarın, İstanbul'da ve Atina'daki mimari üretimlerine ayrılmıştır. Yapılan arşiv taraması ve bireysel gözlem sonucunda İstanbul sınırları içinde tasarım, inşa, restorasyon ve renovasyon çalışmaları incelenmiştir. Atina'da ise, arşiv taraması yöntemiyle mimarın üretimleri ele alınmıştır. Atina'da bulunan yapılar incelenirken karşılaşılan limitlerden biri yapıların halen konut işlevi görmesi sebebiyle, planlarına ve iç mekân düzenlemelerine ulaşılammış olmasıdır. Aksine İstanbul'daki yapıların birçoğunun renovasyon geçirmesi sebebiyle kamusal alan statüsünde olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, çalışma dahilinde İstanbul ve Atina'daki yapıları incelendiği bölümlerin kapsamını belirleyen temel faktördür.

4.1. İstanbul'daki Mimari Üretimleri

İstanbul'un kalbini oluşturan Haliç'in karşılıklı kıyıları, uzun süreler boyunca farklı yaşam ve kültürlerin komşuluk ilişkisini barındırmıştır. Yeni merkez genellikle Müslüman olmayan nüfusun konumlandığı Galata ve Beyoğlu bölgesine uzanırken, eski merkez de Müslüman kesimin yaşadığı Saraçhanebaşı'na doğru uzanarak farklılaşmaktadır.

Bu dönemde Padişah Sarayı'nın İstanbul'dan Beyoğlu'na geçmesi, saltanat makamınca Beyoğlu'nun İstanbul'a tercih edildiğini ortaya koymaktadır (Cezar, 1991, ss.25-28 - Sunalp, 1999, s.78). Osmanlı sarayının nakli, yönetici sınıfın yaşam şeklinin değişmeye başladığını açıkça ifade etmektedir. Bu dönüşüm, eskiyi tamamen ortadan kaldırmak yerine, yeniye eskinin yanında yer açmakta ve kentin merkezi yeni alanlara farklılaşarak yayılmaktadır.

Bu süreç, İstanbul'da yaşayan birçok topluluğun yer değişimine şahit olmuştur. 19. yüzyılda güçlenen Rum burjuvazisi de sur için de yaşadıkları alanları (özellikle

Fener) terk ederek Beyoğlu'nda yerlerini almışlardır. İstanbul Rumları bölgenin kentsel bir mekân olarak ortaya çıkmasında önemli oranda katkıda bulunmuşlardır.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde böyle bir ortamda üretimlerini sürdüren Kyriakides'in özellikle Beyoğlu'nda önemli yapıların tasarımlarına imza atmış olduğu görülmektedir.

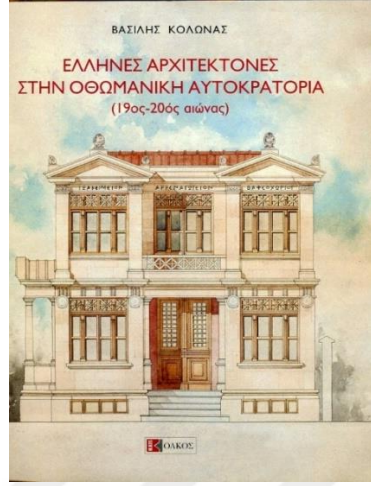
Atina Teknik Odası Arşiv'indeki 615 sayılı belgeye göre, Kyriakides'in İstanbul'da inşa ettiği yapılar arasında; patrikhane okulu, ticaret okulu, otel, okul, belediye binası, hastane, kesimhane, sinema, çok katlı konut, sinema ve tek katlı konutlar bulunmaktadır.

4.1.1. Ioakemio Erkek Okulu

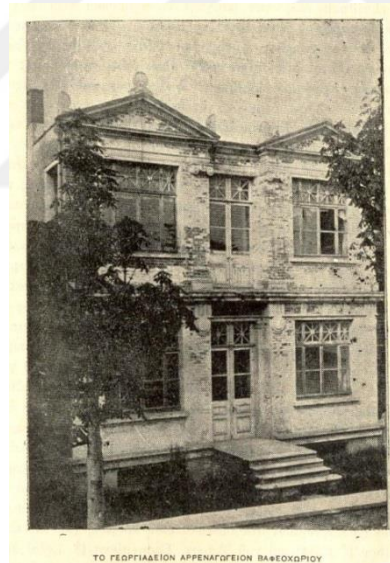
Vassilis Colonas'ın *Greek Architects in the Ottoman Empire* (2005) kitabının kapağında cephe görünüşü yer alan okulun, 1902 senesinde Kyriakides ve Yenidunia tarafından tasarlandığı ve Boyacıköy'de bulunduğu bilgisi yine aynı kitapta yer almaktadır (Şekil 4.1). Cephe görüntüsünden yola çıkarak yapının şehirdeki diğer Rum okullarında da görüldüğü gibi neogrek üslupta düzenlendiği söylenebilir. Yapı, halen ayaktaadır.

19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın ilk on yılı arasındaki dönem, İstanbul'da Rum-Ortodoks grubun zirve dönemi olmuş, kentin inşa faaliyetlerinde bulunurlarken kimliklerine uygun imajlar yaratmak için çabalamışlardır (Tsilenis, 2001, s.116). İstanbul'daki Rum okullarının tasarımında genel olarak aynı üslubun tekrarlanması sebebi, Grek kimliğini güçlendirmek için Atina Üniversitesi'nde Theophil Hansen'in ve Atina'daki okullarda Kaftanzoglou'nun uygulandığı düzenlerden ilham alınmasıdır (Colonas, 2005, s.25).

Neoklasik cepheler bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu içindeki Rum azınlığa ait tüm kamu yapılarının inşasında etkisini gösteren ruhban sınıfının baskınlığına karşı demokrasi ve sekülerlik kavramlarını yansıtmayı başarmıştır (Tsilenis, 2001, s.114) (Şekil 4.2).

Şekil 4.1: Greek Architects in The Ottoman Empire kitap kapağı.

Şekil 4.2: Ioakemio Erkek Okulu (Savvas Tsilenis Arşivi).

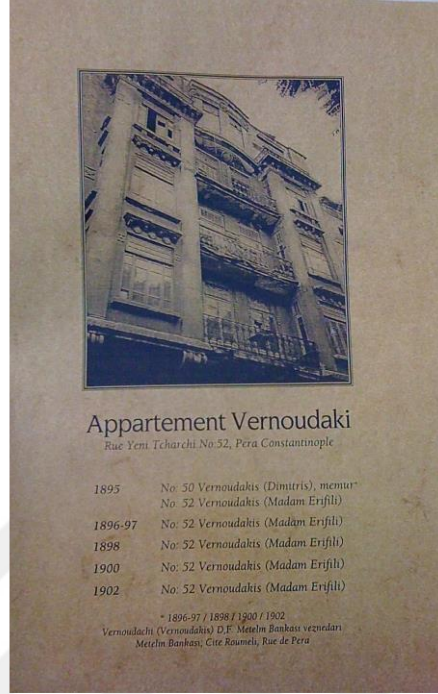
4.1.2. Vernudaki (Venilahi) Apartmanı

Kyriakides'in Yenidunia ile ortak gerçekleştirdiği Vernudaki Apartmanı, mimarların erken tarihli çalışmalarından biridir. Beyoğlu Tomtom Mahallesi Yeniçarşı Sokak No:52'de bulunan "Appartement Vernoudaki"nin 1895'te inşa edilmiş olduğuna dair bilgiler bulunsa da (URL-12), Kyriakides'in akademiden 1900 yılında mezun olduğu

göz önünde bulundurulduğunda bu bilginin doğru olamayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte Goad Haritalarında yapının izine rastlanması, apartmanın 1905'ten önce hayata geçirildiğini göstermektedir (Şekil 4.3). Bereket Uluşahin'in arşivinde bulunan bir belgede adres bilgisi olarak 1895 senesinden 1902 senesine kadar Metelin Bankası, Cite Roumeli, Rue de Pera'nın verilmiş olması, bina yapım tarihinin 1902 olabileceğini düşündürmektedir (Şekil 4.4).

Şekil 4.3: Plan d'assurance de Constantinople. Vol. II- Péra & Galata. No 38. (Salt Araştırma Arşivi).

Şekil 4.4: Vernudaki Apartmanı'na ait bina sahipleri ve tapuya sahip oldukları yılların olduğu düşünülen belge (İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

4.1.2.1. Yapının ilk kullanıcıları

Vernudaki ailesinin kendi kullanımları için inşa ettirdiği yapıda, daha sonraları kiracı kabul edilmeye başlanmıştır. 1937 senesine kadar binada ikamet eden Vernoudaki ailesi yine maddi sıkıntılar sebebiyle binayı terk ederek Atina'ya göç etmişlerdir. Mario Vitti'nin *"Doğduğum Şehir, İstanbul 1926-1946"* adlı kitabında yazarın, apartman ile ilgili anılarına yer verilmiştir:

"1937'de üç kız kardeş, iyi kardeşleri Petros ve her zaman sert, uzak durmayı yeğleyen, sıska ve çirkince anneleriyle birlikte Atina'ya göç ettiler. Aile bizim de bir dönem oturduğumuz, bakımsız ve ipotek altında ezilen apartmanı satmışlardı. Borçlarını ödedikten sonra ellerinde kalan parayla Patisia semtinde ufak bir ev satın almışlardı." (Vitti, 2018, s.37) (Şekil 4.5).

Şekil 4.5: Mme Vernoudaki. (URL-13).

4.1.2.2. Yapının fonksiyonu

Bir dönem adı Bereket apartmanı (URL-14) olarak değişen Vernudaki Apartmanı, 1995 senesinde İstanbul Erkek Liseliler Vakfı tarafından satın alınmıştır.

1992 tarihli Alman Hastanesi Hibe Protokolü'nde bir Alman kültür kurumuna, Alman Hastanesi'nde uygun bir alanın tahsis edileceği yazmaktadır. Hastanenin bütünlüğünü bozmamak amacıyla yapı, 1995 yılında satın alınmıştır (URL-12). Vakfın mülkiyetinin %85'ine sahip olduğu ve günümüzde Kültürevi / Kulturhaus olarak adlandırılan yapı 25 Şubat 1999 tarihinde hizmet vermeye başlamıştır.

Kültürevi'nin dördüncü katı yapının mülkiyet hakkının %15'ine sahip olan Avusturya Liseliler Vakfı (ALEV) tarafından kullanılmaktadır. Günümüzde binada kiracı olarak Goethe Institut (Alman Kültür Enstitüsü), ayrıca Konrad Adenauer Vakfı, Litera- (Cafe / Terasse) bulunmaktadır (URL-12).

4.1.2.3. Cephe özellikleri

Bodrum katı ile birlikte beş katlı olarak inşa edilmiş olan kagir apartman 322 ada, 20. parselde bulunmaktadır. Art Nouveau ve Viyana Sezasyonu üsluplarının öğelerini taşıyan yapı geometrik motifleriyle dikkat çekmektedir. Cephelerdeki geometrik

formdaki armalar ve yivli silmeler Viyana Sezasyonu'nu anımsatmaktadır. İlk kattaki pencerelerin üstlerinde daire formuna sahip armalar kullanılırken; ikinci katta kare formlar tercih edilmiştir. Barillari ve Godoli'ye göre (1997), cephe tasarımındaki bezemeler, *Wiener Neubauten In Style Der Secession* ciltlerinden seçilmiştir (s.148).

Yapının orta kısmındaki çıkma, furuşlarla taşınmaktadır. Furuşlarda kıvrımlı bir form tercih edilmiştir. Birinci kattan üçüncü kata kadar aynı düzenin devam ettiği yapının her katında, iki yandaki çıkmaların arasında bir balkon bulunmaktadır. Üçüncü kattaki balkonun ortasında eliptik formlu bir arma yer almaktadır. Çıkma, aralarında dairesel kabartmaların olduğu konsolların taşıdığı silmeyle sonlanmaktadır.

Binanın dördüncü katında karakter değiştirmesi binanın cephesinde görülen en önemli unsurlardan biridir. Orta kısımdaki çıkmanın her iki yanında balkon bulunması diğer katlarla bir zıtlık yaratmaktadır. Ayrıca bu kattaki çıkmanın oval formu, çıkmanın altında görülen eğrisel formlu madalyonlar ve bu kattaki pencerelerin üzerinde bulunan silmelerdeki floral süslemeler Art Nouveau akımının binaya yansımaları olarak görülebilir.

Yapıya zemin katta, sağ tarafta bulunan kapıdan giriş yapılmaktadır. Ferforje kapının her iki kanadı simetrik olmakla beraber üst kısmında dairesel formlar kullanılırken alt kısmında daha çizgisel kabartmalara sahip olması cephedeki genel dizilimin burada da uygulandığını düşündürmektedir (Şekil 4.6). Kapının sağ tarafında mimarların isimleri yapıya “A. D. YENIDUNIA & C. P. KYRIAKIDES ARCHITECTES” şeklinde kazınmıştır. Yapının arka cephesi oldukça sadedir (Şekil 4.7).

Şekil 4.6: Vernudaki Apartmanı'nın ön cephesi (Kişisel çekim, 2023).

Şekil 4.7: Vernudaki Apartmanı'nın arka cephesi (Kişisel çekim, 2023).

4.1.2.4. İç mekân özellikleri

Yapının kat planlarına bakıldığında yeni işleve göre organizasyon ve donanımın değiştirildiği söylenebilir (EK A.1-5). Ana planda dış duvar çevresinde yerleştirilmiş olan odaların ortasında bir hol ve orta aydınlık bulunmaktadır.

Bina ortak mekânlarının döşemesinin mermer, odaların döşemelerinin ise ahşap olduğu restorasyon raporlarından anlaşılmaktadır. Döşeme tipi putrelli volta döşemedir.

4.1.2.5. Geçirdiği restorasyonlar

Yapının 1988 yılında Mimar Ümit Sönmez tarafından Eski Eser Tatbikat Projesi yapılmıştır. İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndaki proje incelendiğinde, bir, iki, üç ve dördüncü katlarda; yapının arka cephesine bakan 4 adet oda, ön cephesine bakan üç oda ve bir mutfak aynı aks üzerinde dizilmiştir. Katların ortasında ise banyo, hol, aydınlık, küçük bir mutfak ve sirkülasyon alanı bulunmaktadır. Bu dönemde katlara göre mekânların fonksiyonları şu şekilde sıralanmıştır: İkinci Bodrum; yedi dükkân, Birinci Bodrum; yedi dükkân, Zemin Kat; on iki dükkân, Birinci Normal Kat; Büro Galeri, İkinci Normal Kat; Büro, Üçüncü Normal Kat; Büro Galeri, Dördüncü Normal Kat; Büro, Beşinci Normal Kat; Büro.

1999'da tamamlanan restorasyonun ardından yapı, iç mekân özelliklerini tamamen kaybetmiştir (Şenyurt, 2012, s.188). Arka cephede yapılan değişiklikler restorasyon raporunda açıklanmıştır (EK D.1). Ön cephede ise renk değişikliği haricinde bir değişime rastlanmamıştır. Vitti, kitabında gerçekleştirilen restorasyonu şu şekilde tanımlamaktadır:

“Günümüzde bu bina ve demir dış kapısı olağanüstü bir biçimde restore edildi. Eskiden apartman kapısında yamuk yumuk yazılı ailenin ismi, şimdi kaligrafik bir yazıyla, ancak Fransızca Vernudaki yerine İtalyan versiyonundaki Vernudachi olarak yazılı. Şimdi burada Goethe Enstitüsü ikamet etmekte” (Vitti, 2018, s.39).

Yapının restorasyon projesini Bereket Uluşahin Mimarlık Danışmanlık üstlenmiştir. Restorasyon esnasında yapıda yer yer deprem çatlakları tespit edilmiş, cephe, çatı, dış duvarlar, iç duvarların bir kısmı, daire girişlerinin yer aldığı duvarlar, döşemeler, merdiven ve kapılar çalışmalar sırasında korunmuştur.

Yapının kat planları incelendiğinde orijinal iç duvarların önemli ölçüde kaldırıldığı görülmektedir. Bu duvarlar yerine yer yer yığma ve betonarme duvar sistemleri kullanılarak yeni işleve uygun biçimde mekân bölünmüştür. Hol bölümünde bulunan orijinal kolonlar kaldırıldığından bu kısma sekiz adet betonarme kolon eklenmiştir.

Sirkülasyon sisteminde orijinal merdivenin kullanıldığı yapıda sadece çekme kata çıkan merdiven alan kaybına sebep olduğu için ana merdiven aksına alınmıştır; asansör, restorasyon çalışmaları esnasında eklenmiştir (EK D.1).

Restorasyon sonrasında bodrum kat sığınak; zemin kat okuma odası ve kitaplık gibi ortak alanlar, birinci kat, derslikler, öğretmen ve yönetici odaları; ikinci kat, derslikler; üçüncü kat, yönetim odaları; dördüncü kat, büro ve dernek odaları, sekreterlikler; beşinci kat, çok amaçlı salon ve büroları içerecek biçimde işlevlendirilmiştir. Bu anlamda proje raporlarında restorasyon ibaresi kullanılmış olsa da renovasyon çalışmalarının yürütüldüğünü söylemek daha doğru olacaktır.

4.1.3. Frej Apartmanı

Kyriakides ve Yenidunia'un ortak gerçekleştirdiği bir diğer proje Frej Apartmanı'dır. Beyoğlu, Müeyyedzade, Okçu Musa Cd. No:2'de bulunan Frej Apartmanı (EK C.1), Atina Teknisyenler Odası'ndaki belgeye göre, 1905-1906 senelerinde tamamlanmış, yapımı dört sene sürmüştür (Gülersoy, 1989, s.7). Bununla birlikte, Goad Haritaları'nda yapının izine rastlanmamıştır (Şekil 4.8). Goad haritalarının 1904-1906 yılları arasında üretildiği düşünüldüğünde, apartman inşaatının bu tarih aralığından sonra tamamlanmış olabileceği düşünülmektedir. Yapının yerinde bu tarihten önce de kagir bir yapı bulunduğuna dair bir fotoğrafa arşiv araştırması

şeklindedir (Şekil 4.10). “ARCHITECTES” olması gereken imzada “ARCHI” kısmı silinmiştir. Mimarların diğer yapıların da olduğu gibi bu yapıyı da Fransızca mimarlar anlamına gelen “architectes” sıfatı ile imzalamaları dönemin Pera mimarisine Fransız üslupların etkisinin göstergesidir.

Şekil 4.10: Bina üzerindeki Osmanlıca ve Fransızca imza (Kişisel çekim, 2023).

4.1.3.1. Yapının ilk kullanıcıları

1863'te Galata Surları yıkıldıktan sonra kazanılan alanlar, o dönemin Avrupa kentlerinde de görüldüğü gibi geniş caddeler oluşturmak veya var olanları genişletmek için kullanılmıştır (Çelik, 1986, s.66). Frej Apartmanı'nın bulunduğu alanda da surların izine rastlanmıştır (Batur, 1994, s.338).

Surların yıkılma sürecinde Şişhane Meydanı ortaya çıkarılmış, bu meydan Altıncı Daire'nin kendi belediye binasını da konumlandığı Paris mimarisinin biçimlerini yansıtan bir bölgeye dönüşmüştür.

Meydanda bulunan apartmanı inşa ettiren figür, Selim Hanna Frej (Freige)'dir. Beyrutlu, Hristiyan bir aileye mensup olan Frej, ailesiyle birlikte yapının ikinci katında ikamet etmiştir. Selim Hanna Frej'in eşi Polin, Beyoğlu'nun bir diğer ünlü ailesi olan Glavani'lere mensuptur. Glavaniler, Pera' da yaşamış ve adını Kallavi Sokağına vermiş olan Levanten bir ailedir ve Tepebaşı Meydanı'nın sahipleri olarak anılmaktadırlar (Üsdiken, 1992, s.412). 1948'e kadar aile üyelerinin ikamet etmeye

devam ettiği yapı, bu tarihte 150 bin liraya satılmış, Frejler'in kızı, Anjel (Aysel) Hanım ve eşı Feridun Bey Nişantaşı'nda bir apartman dairesine taşınmışlardır.

4.1.3.2. Yapının yüklendiği ilk işlev

Frej Apartmanı, 156 ada, 1. parsel üzerinde 600 m²'lik bir taban alanında konumlanmıştır. Yapı adasının tümünün arazisini kullanan apartman, düzgün yamuk biçimli zemine oturmaktadır (Batur, 1994, s.338). İki bodrum katı ile zemin üstünde altı katı olan yapı, tamamen kagir olarak inşa edilmiştir ve simetrik bir plan şemasına sahiptir. Batur'a göre (1994), zemin katın işyeri, üst katlarında ikişer daireli geniş ve zengin konutları olarak düzenlenmiş olduğu bellidir (s.338). İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu belgelerinde yapı, on dükkanlı kagir apartman olarak geçmektedir.

1932 yılı İl Özel İdaresi Tahrir Varakası'na göre bodrum katında depo, zemin katta on iki adet dükkân ve kapıcı odası, Daire 1 ve 2'de dört oda, sofa ve mutfak; Daire 3 ve 4'te dört oda, sofa, mutfak ve kiler, Daire 5'te dört oda ve mutfak bulunmaktadır.

4.1.3.3. Cephe özellikleri

Yapının Şişhane Meydanı'na bakan ana cephesinin üç bölümden oluştuğu söylenebilir. İlk bölüm olarak tasvir edilebilecek olan giriş katının diğer katlara zıtlık oluşturacak biçimde fazlasıyla sade bir tasarıma sahip olması, bu kattaki özgün öğelerin kaybolmuş olabileceğini düşündürmektedir. Yapıya giriş, Şişhane Meydanı'na bakan cephedeki basık kemerli kapıdan sağlanmaktadır. Kapının her iki yanında bulunan furuşlar üzerinde çizgisel kabartmalara yer verilmiştir. Furuşların altında floral desenli armalar bulunmaktadır. Bu süslemeler yapıdaki Art Nouveau etkilerini göz önüne sermektedir (Şekil 4.11).

Şekil 4.11: Giriş katındaki furuşlar (Kişisel çekim, 2023).

Yapının zemin katının üstündeki katlar konsollarla taşınmaktadır. İkinci bölüm, girişin üzerinde tüm kütlenin yaklaşık bir metrelik bir çıkma yapması ile oluşmuştur. Bu bölüm, bir ile üçüncü katlar arasındadır. Bu katlar, pilastrlar ile dört dikey aksa ayrılmış, akslar arasına pencereler yerleştirilmiştir; pilastrların üst ve alt bitişlerinde giriş katındaki armalar ile aynı özelliklere sahip armalara yer verilmiştir. Kemerlerle sonlanan bu birimlerin aralarında pencere açıklıkları bulunmakta, bu pencere açıklıkları da birinci kattan ikinci katın sonuna kadar devam eden sütunçeler ile daha küçük üç bölüme ayrılmaktadır. Bu sütunçelerin başlıkları, korint düzen özellikleri göstermektedir. Sütunçelerin bitiminde bulunan alınlık eğrisel bir çizgiye sahiptir. Her bir alınlığın sağında ve solunda bulunan heykeller (Şekil 4.12), Canlandırmacı akımın cepheye etkilerindendir. Bu heykellerin Frej ailesinin çocuklarını temsil ettiği rivayet edilir (Şenyurt, 2012, s.187). Bu heykellerin çıplak olanlarından halk rahatsız olduğundan, bunlar yapıdan kaldırılmıştır (Gülersoy,1989, s.7).

Şekil 4.12 : Cephedeki heykeller (Kişisel çekim, 2023).

Üçüncü bölüm, dört ve beşinci katları kapsamaktadır. İkinci bölüme göre daha sade bir yapıya sahip olan bu bölümde pencereleri çevreleyen süslemeler dikkat çeker. Beşinci kattaki pencerenin üzerinde bulunan süsleme altıncı kattaki süslemeyi tamamlarken aradaki silme ile katlar birbirlerinden ayrılırlar (Şekil 4.13). Beşinci katta cephe boyunca devam eden bir balkon bulunmaktadır. Bu kattaki pencereler dikdörtgen biçimindeyken altıncı kattaki pencere ve üzerindeki süslemeler at nalı biçimindedir.

Şekil 4.13: Ana cephedeki beşinci ve altıncı kattaki süslemeler (Kişisel çekim, 2023).

Yırtıcı kuşlardan baykuş, atmaca ve böceklerden arılar stilize şekilde ana cephedeki taşıyıcılarda ve balkon pencerelerinin arşitravları üzerinde değerlendirilmiştir (Barillari & Godoli, 1997, ss.148-150)

Simetrik yapıya sahip doğu ve batı cepheleri daha sade bir karakter göstermektedir. Cephelerin her iki kenarında ana cephedeki aksları birbirinden ayıran pilastrlar ve armanın oluşturduğu düzenin aynısı kullanılmıştır. Yapının arka cephesi ise diğer cephelerin aksine süslemesiz bir görünüme sahiptir.

Yapının ana cephesinin iki yanında katlar boyunca köşe kuleleri formunda devam eden bölümü Orta Avrupa barok üslubunun özelliklerini taşımakta ve cephedeki düz hatların kırılarak, eğrisel hatların ve hareketliliğin oluşumunu sağlamaktadır. Bu kulelerin, bugün altıncı kata denk gelen bölümünde bulunan pencerelerin etrafını kuşatan bitkisel formlu çelenkler, yapıdaki barok akımı etkisini gösteren bir özelliktir (Şekil 4.14). Onat'a göre yapıda Art Nouveau akımına en çok yaklaşan elemanlar bu kattaki geriye çekilmiş pencerelerdir (Onat, 1996, s.33).

Şekil 4.14: Kulelerin kubbesinde bulunan pencere (Kişisel çekim, 2023).

Cephe tasarımıdaki Batı'ya öykünme durumu malzeme seçiminde de kendisini göstermiştir. Yapının Şişhane Meydanı'na bakan cephesinde kullanılan taş Malta'dan, giriş kapısının altındaki merdivenlerdeki mermer ise İtalya'dan getirilmiştir (Şenyurt, 2012, s.187).

Frej Apartmanında kompakt kütlesinde, her ne kadar literatürde cephedeki Art Nouveau etkileri ön plana çıkarılsa da detaylarda neobarok ve ampir çizgilerin tasarımı Art Nouveau'dan daha çok etkilendiği görülmektedir (Şekil 4.15).

Şekil 4.15: Frej Apartmanı'nın ana cephesi (Kişisel çekim, 2023).

4.1.3.4. İç mekân özellikleri

Çelik Gülersoy'un 7 Ağustos 1989'da Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan "Frej Apartmanı" başlıklı köşe yazısına göre, yapı, Levanten ailenin kendi ikameti için Beyoğlulu bir burjuva ailenin bütün beklentilerine ve beğenilerine cevap verecek biçimde tasarlanmıştır. Yapı tamamlandığında dönemin havagazı donatımı kurulmuş, ancak elektrik bağlantısı bu dönemde sadece saraylara, Osmanlı Bankası ve Pera Palas'a çektirilmiş olduğundan Meşrutiyet'e kadar bu imtiyaza sahip olamamıştır (Gülersoy, 1989, s.7).

Apartmanın plan özellikleri incelendiğinde kütlenin arkaya doğru genişleyen düzgün yamuk biçimli bir alana oturduğu görülmektedir. Simetrik bir yapıya sahip kütlenin ön cephesinde yer alan giriş kapısı, geniş bir antreye ve sonra beş basamakla ulaşılan merdiven holüne açılmaktadır (EK A.9). U biçimindeki merdivenin ortasına daha sonraki dönemde asansör yerleştirilmiştir (Batur, 1994, s. 338) (EK A.18).

Tüm katlarda aynı plan düzeni gösteren yapının, köşelerdeki çokgen alanları dışında, ön cepheye bakan alanlar dikdörtgen ve kare planlı oda ve salonlar olarak kullanılmışlardır. Ortada kalan hacimler ise küçük aydınlık veya bacalar etrafında örgütlenen servis veya sirkülasyon alanlarıdır (Batur, 1994, s. 338). 1987-1989 yılları arasında gerçekleştirilen çalışmalarla birlikte yapının planı ve iç mekân mimarisi özgünlüğünü tamamen yitirmiştir.

4.1.3.5.Geçirdiği restorasyonlar

İnşa edildiği dönemde 105 odaya sahip olan Frej Apartmanı, konut işlevini yitirdikten sonra iş yeri olarak kullanılmaya başlanmış, apartmanın giriş katında on üç dükkân yer almaktayken üst iki kat harabe halinde kalmıştır.

Frej Apartmanı, 1983 yılında icra yoluyla Sarkuysan A.Ş. tarafından satın alınmış 1985 yılına kadar konut ve ticari işlevlerini sürdürmüştür. Bu tarihten sonra yapının “ikinci grup eski eser” olma özelliği kullanılarak 1987-1989 yılları arasında içi kütlesi, tamamen sökülmüş ve cephesi askıya alınmıştır (Onat, 1996, s.24). Yine bu sebeple yapıya bir kat daha Prof. Muammer Onat tarafından eklenmiştir (Onat, 1996, s.32). Yapının iç mekân özelliklerini tamamen kaybetmesine neden olan bu olaylardan sonra içine çelik strüktür yerleştirilmiştir. (Şekil 4.16) Cephedeki tek değişim duvar yüzeyinin, balıksırtı biçiminde kaplanmış olan beşinci katın bu esnada sade düz bir saçakla bitirilmesidir.

Şekil 4.16: Restorasyon öncesinde ve esnasında ana cephe (Frej Apartmanı Öyküsü, Ege Mimarlık, 1996).

Onat tarafından 1991’de başlayan kapsamlı belgeleme çalışmasının ardından yapıya müdahale süreci başlamıştır. Renovasyon çalışması, 1993 yılında Batur’un Onat ile yaptığı söyleşide detaylı bir biçimde incelenmiştir. Onat, yapının birtakım değişiklikler geçirdiğini ve bazı duvarların kaldırıldığını, volta döşeme kurgusunun her katta aynı olmadığını ve dairesel köşe odaların döşeme kurgusunun farklı olduğunu belirtmekle birlikte yapının planlama, konstrüksiyon ve teknik açıdan bir kalfanın elinden çıktığını aktarmakta, binanın taşıyıcı sisteminde yığma bina tekniğinin bile olmadığını “Binayı Allah taşıyor herhâlde” sözleri ile ifade etmektedir (Onat, 1996, s.25) (EK A.10-14).

Sarkuysan A.Ş.’nin yönetiminin binadan taşınması sonucu, 2011 yılında Park Elektrik yapıyı otel haline getirmek amacıyla satın almıştır (Özkan, 2017, s.134). On bir katlı ve 3850 m² alana sahip binada, 2013 yılında tekrardan renovasyon çalışmaları başlamıştır. Mimar Ahmet Özgüner tarafından aynı yıl cephedeki taşlar temizlenmiştir. İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu raporuna göre bu tarihte arka cephedeki ahşap pencereler yapıda özgün durumunu koruyan tek elemandır. 2015 yılında iç mekânda aynı mimar tarafından önemli

değişiklikler yapılmıştır (EK A.15-25). Ana sirkülasyonun sağlandığı U merdiven kaldırılarak mekânın ortasına spiral merdiven yerleştirilmiştir. Aynı yıl altıncı kattaki duvarlar yıkılarak arkaya çekilmiştir ve arka cephedeki ahşap pencereler sökülerek iç mekâna ait tek özgün eleman da yitirilmiştir. Frej Apartmanı, 2020 yılında İstanbul Galata Üniversitesi'nin Sanat ve Sosyal Bilimler Fakülte binası olarak hizmet vermeye başlamıştır. Bugün, zeminin altındaki eksi birinci katta fuaye, bir adet bilgisayar laboratuvarı ve personel odası; eksi ikinci katta Gastronomi bölümünün kullandığı iki adet mutfak ve teknik hacimler, eksi üçüncü katta depolar teknik servis alanları ve kazan dairesi bulunmaktadır. Birinci kattan dördüncü kata kadar sınıfların bulunduğu yapıda, beşinci kat kütüphane, altıncı kat yönetim işlevi almıştır. Kubbelerin içinde mescitler bulunmaktadır.

4.1.4. Ravouna Apartmanı

Ravouna Apartmanı Kyriakides ve Yenidunia'nın erken dönem çalışmalarından biridir. Yapının inşası 1906 yılında tamamlanmıştır (Şekil 4.17). Cephe üzerinde mimarların isimleri ile birlikte İtalyan müteahhitlerin (Giuseppe ve Alfredo Micheline) isimlerine de yer verilmiş olması, Kyriakides ve Yenidunia'nın, yapının sadece tasarımı üzerine çalıştıklarını düşündürmektedir (Şekil 4.18).

Şark Ticaret Yıllıkları kayıtlarında mimar ortaklıklarının yanı sıra “Entrepreneur” kavramının da yer aldığı bilinmektedir. Bu yıllıklardan edinilen bilgiye göre, Giuseppe Micheline'ni 1905'te Rodolphe Caddesi No: 6'da marangoz olarak, 1909'da ise aynı adreste müteahhit olarak adı geçmektedir.

1909'da yayımlanan yıllığa göre İtalyan asıllı Alfredo Micheline'nin akrabası Giuseppe Micheline ile aynı adreste çalıştığı görülmektedir. 1927 tarihli yıllıkta mimar ve müteahhit olarak kaydedilen Alfredo Micheline daha sonraki yıllıklarda sadece mimar olarak kaydedilmiştir (Arpacı, 2020, s. 274).

Şekil 4.17: Ravouna Apartmanı ön cephesi (Kişisel çekim, 2023).

Şekil 4.18: Kapının üzerindeki mimar ve müteahhit imzaları (Kişisel çekim, 2023).

Bugün, İstiklal Caddesi 201 numarada olduğu bilinen binanın, Suat Nirven ve Goad haritalarında 401-402 numarada olduğu görülmektedir (Şekil 4.19). Suat Nirven haritasında Ravouna Ap. olarak adlandırılan yapı, Goad haritasında Apparts Ravouna olarak adlandırılmıştır.

Şekil 4.19: Plan d'assurance de Constantinople. Vol. II- Péra & Galata. No 37. (Salt Araştırma Arşivi).

4.1.4.1. Yapının ilk kullanıcıları

İtalya kökenli Ravouna ailesi hakkında detaylı bilgiye ulaşılamasa da aile üyelerinden Albert V. Ravouna'nın manifatura tüccarı olduğuna ve iş yerinin İstanbul Hacıpulo Han Numara 26'da olduğuna dair bir belgeye rastlanmıştır (URL-15).

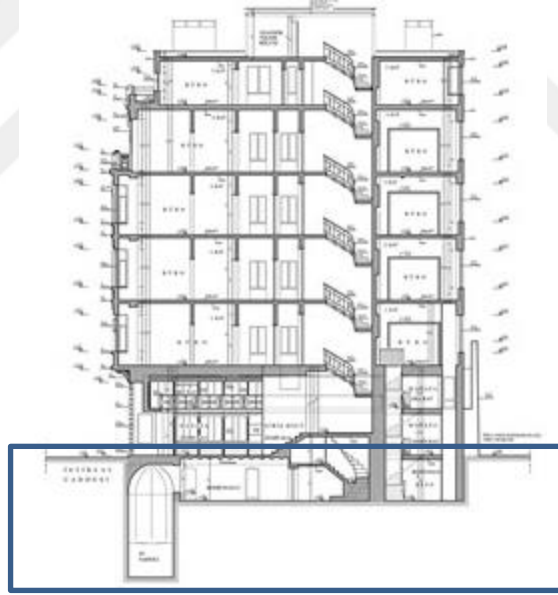
4.1.4.2. Yapının fonksiyonu

Ravouna Apartmanı, 317 ada, 14. parsel üzerinde, 128,75 m²'lik bir taban alanında konumlanmıştır. İnşa edildiği dönemde, zemin kat antika dükkânı olarak tasarlanmıştır. 1909 yılına ait Şark Ticaret Yıllıkla'nda binanın kiracıları içinde A. Constantinidis adında bir antikacının yer aldığı görülmektedir (URL-16). Bu durum, Constantinidis'in zemin kattaki antika dükkanının ilk kullanıcısı olduğunu düşündürmektedir.

Zemin katın üzerindeki dört kat ise bu dönemde, Ravouna Ailesi'nin de içinde konakladığı konut olarak kullanılmıştır. Ravouna Ailesi'nin binadan ne zaman

ayrıldığına dair bilgi edinilememekle birlikte, birçok kez el değiştiren yapının, yakın geçmişte kitabevi, aksesuar ve mücevher mağazası olarak kullanılmış olduğu tespit edilmiştir. Ravouna Apartmanı, 2010 Beyoğlu Belediye Şehir Planlaması çerçevesinde ticari, hizmet ve turizme yönelik bir işletme olarak yeniden işlevlendirilmeye karar verilmiştir. İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nda bulunan belgeler tarandığında, yapının 2013 senesine kadar konut ve iş yeri fonksiyonlarını barındırdığı görülmüştür.

Yapıya ait planlardan okunan en ilginç detay, o dönemde birçok evin bahçesinde bulunan su kuyusuna benzer bir oluşumun, bir sarnıcın bodrum katta konumlandırılmış olmasıdır (Karagünlü, 2015, s.106) (Şekil 4.20).

Şekil 4.20: Ravouna Aparmanı'nında bulunan sarnıç (Halil Onur Mimarlık Arşivi, 2005).

4.1.4.3. Cephe özellikleri

Art Nouveau ve Viyana Sezasyonu üsluplarının öğelerinin taşıyan yapının yapı malzemesi tuğla üzerine sıvadır. Üç bölümlü düzenlemeye sahip olan yapının, konsolu birinci kattan üçüncü kata kadar sürmektedir ve orta bölümdedir. Çıkma orta bölümde olup, birinci katta başlayıp üçüncü katta son ermektedir. Balkonları taşıyan

konsollardaki Art Nouveau süslemelerle birlikte binanın ikinci katından başlayıp üçüncü katında sonlanan yivli plasterler Sezasyon akımının önde gelen özelliklerindendir.

Üç bölümlü düzenlemenin devam ettiği dördüncü kat diğer katlardan daha geride bulunmaktadır. Orta bölümde balkonu olan kat, kurdele ve istiridye motiflerinden oluşan kabartmalarla süslenmiştir. Bu katın üst kısmında dairesel formda parapetlere yer verilmiştir.

Binada cephenin ortasına sıralanmış ve yanlarına balkonlar yerleştirilmiş cumbaları ile aynı devre ait birçok konutta ortak olan kompozit şema tekrarlanmıştır (Barillari & Godoli, 1997, s. 150).

Cephede dikkat çeken önemli öğelerden biri aileye ait olan nişandır. Birinci kattaki pencerelerin üst köşelerinde bulunan monogramdaki “RF” harfleri, Ravouna Famiglia’yı simgelemektedir. Monogramın etrafında Art Nouveau üslubuna uygun olarak dairesel ve istiridye formundaki motiflerden oluşan kabartmalara yer verilmiştir (Şekil 4.21 - 4.22).

Şekil 4.21: Ravouna Apartmanı'nın cephe detayı (Kişisel çekim, 2022).

Şekil 4.22: Ravouna Apartmanı'nın birinci kattaki çıkması (Kişisel çekim, 2022).

Şekil 4.23: Ravouna Apartmanı'nın giriş kapısı (Kişisel çekim, 20

Şekil 4.23: Ravouna Apartmanı'nın giriş kapısı (Kişisel çekim, 20

kil 4.24: Ravouna Apartmanı'nın ön cephesi (Halil Onur Mimarlık Arş

4.1.4.4. İç mekân özellikleri

Ravouna Apartmanı'nın alt katındaki özgün halinde antikacı olarak tasarlanan dükkâna ait tescillenmiş, Art Nouveau mobilyaları, masif ahşap el işçiliğiyle yapılmış ve günümüze kadar korunabilmiştir. Duvardan duvara sabit donatılarla tasarlanmış, günümüze ulaşabilmiş yegâne Art Nouveau ticari mekân örneğidir (Meriç & Çokşenim, 2021, s.4).

Dükkân, İstanbul'da, Markiz Pastanesi ile birlikte uygulanmış, Art Nouveau ticari iç mekân örneğinden biri olduğundan değerlidir (Barillari & Godoli, 1997, s.157). Asma katla birlikte dar ve uzun dikdörtgen bir planda tasarlanmış olan dükkânın trabzanları, Jugendstil tarzda hafif dalgalı tarzda yapılmıştır.

Yapıda belirgin olarak görülen simgecilik anlayışı, Levanten burjuva sınıfına mensup bina sahiplerinin talep ettiği biçimde, mimarlar Kyriakidis ve Yenidunia tarafından, Ravouna Apartmanı'nın cephesine ve iç mekânına yansıtılmıştır. Binanın tasarımı sırasında özellikle Beyoğlu ve Pera çevresinde popülerleşmeye başlayan Art Nouveau akımının yanı sıra Sezasyon ve Jugendstil akımlarına ait öğeler de kullanılmıştır.

4.1.4.5. Geçirdiği restorasyonlar

1973 yılında cephesinde restitüsyon çalışmaları yapılan binanın, restorasyon projesini 2005 yılında Halil Onur Mimarlık üstlenmiştir (Şekil 4.25). 2008 yılında asansör terasa kadar çıkarılmış, bodrum kata mutfak eklenmiştir (İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşiv Belgesi). 2011 yılında Galata Yapı tarafından uygulaması yapılmıştır. 2012 senesinde el değiştirip 2014 senesinde Öney Mimarlık tarafından tamamlanmıştır. Bina 1971 senesinde ikinci derece tarihi eser olarak tescillenmekle beraber Anıtlar Kurulu'na kayıtlıdır.

Şekil 4.25: Ravouna Apartmanı'nın Halil Onur Mimarlık tarafından tasarlanan projesi (Halil Onur Mimarlık Arşivi, 2005).

Yapı otel ve bar olarak yeniden işlevlendirilmiş, Ravouna 1906 Suites” ve “Ravouna 1906 Coffee & Bar” olarak hizmete sunulmuştur. Bugün, toplamda yedi kat olmak üzere, bodrum, zemin ve ara kat harici dört katı bulunmaktadır. Teras katında ise bar bulunmaktadır. Yeniden işlevlendirme projesi her ne kadar “rölöve restitüsyon ve restorasyon projesi” olarak adlandırılrsa da yapının betonarme iskelet ile güçlendirme yapılması restorasyon ilkelerine uygun olmadığı konusunda endişeleri beraberinde getirmiştir. Ancak proje hayata geçirilmiş, yapının iç mekânına ait özgün değerler giriş kat haricinde yitirilmiştir.

Özgün halinde antikacı olan dükkân, kafeye dönüştürülürken mekân organizasyonunda değişiklik yapılmamıştır. İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nda bulunan belgelere göre, yeniden işlevlendirme projesi esnasında mekânın tüm duvarlarını çevreleyen modüler mobilyalar sökülüp sonrasında tekrar monte edilmiştir.

Yenidunia tarafından tasarlandığı bilinen dükkânın; yakın tarihe kadar antikacı olarak kullanıldığı, 2010 yılından itibaren bir giyim-aksesuar markası tarafından işletildiği (Mudo) bilinmektedir. Kafenin giriş katında mevcut ahşap sabit donatılar aynen korunmuş, korunarak günümüze ulaşmış mobilyalar 2010 yılında

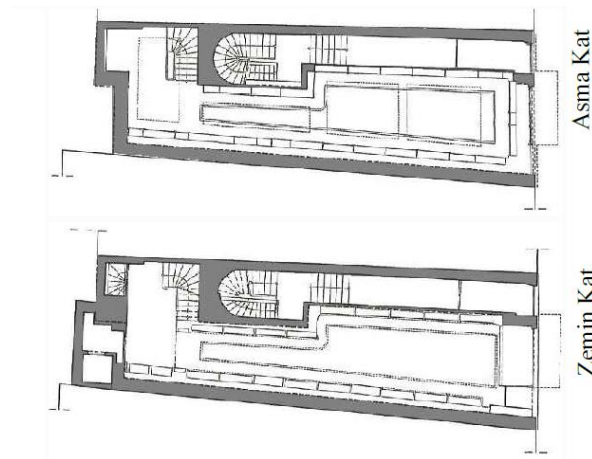
tescillenmiştir (Karagünlü, 2015, s.118). Günümüzde kafe fonksiyonuna uygun olarak özgün mobilyalarla uyumlu bir barın eklendiği görülmektedir.

Asma kat ise, yine kafe olarak hizmet verse de özgün halindeki teşhir elemanları korunmuştur ( ekil 4.26).

Şekil 4.26: Ravouna Apartmanı asma katı günümüzdeki durumu (Kişisel  ekim, 2023).

Sirkülasyon kurgusuna müdahaleler arasında yapıya asansör eklenmesi bulunmaktadır. Binanın  zg n merdiveni korunarak bakım ve onarım çalışmaları yapıldığı tespit edilmiştir. Binaya ait mevcut giriş kapısının ve merdiven öğelerinin ise orijinal halinin korunduğu görülmektedir ( ekil 4.27).

Şekil 4.27: Ravouna Apartmanı'nın rölövesi (Karagünlü, 2015).

Yapının üst katlarında, genel anlamda mekân kurgusunun korunduğu söylenebilir. Ancak yeni işleve bağlı olarak bazı duvarların kaldırıldığı anlaşılmaktadır.

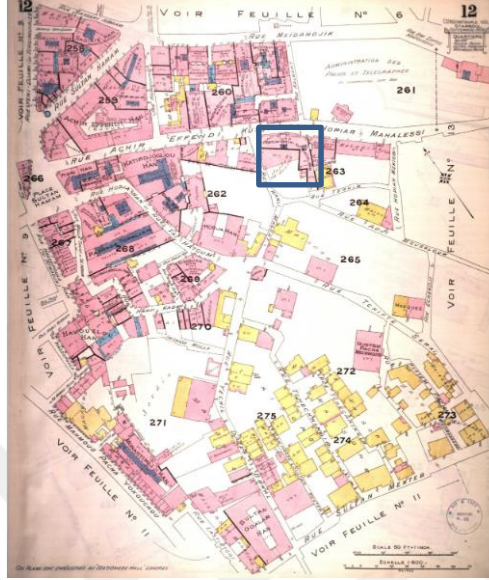
Bugün, binanın cephe restorasyonu esnasında temizleme ve bakım çalışması yapılmış olan figür, monogram ve cumbaları, gözlemlemek mümkündür. Ravouna Apartmanı tadilatına yönelik hazırlanan mimari restorasyon projelerine bakıldığında orijinal yapı elemanlarının korunarak çelik ve betonarme sistemlerle güçlendirildiği görülmektedir.

4.1.5. Türkiye Hanı

Kyriakides'in Yenidunia ile birlikte gerçekleştirdiği Türkiye Hanı'nın yapım tarihine dair tam bilgi edinilememiştir. Aşir Efendi Caddesi'nde bulunan han, Büyük Postane'nin arka cephesine bakacak şekilde konumlanmıştır (EK C.2). Bugün 306. ada 2. parselde olan yapının konumuna Goad haritalarından bakıldığında, parselasyondaki farklılık göze çarpmaktadır. 1904 tarihli Goad Haritalarında yapı lokasyonun 263. ada olduğu ve bu lokasyonda farklı bir yapı bulunduğu görülmektedir (Dağdelen, 2007, s.12.) (Şekil 4.28).

1912-1913 yıllarına tarihlenen Alman Mavisi haritalarında ise adanın mevcut şekline uygun olarak parsellenmiş olduğu ve binanın günümüzdeki sınırlarıyla aynı biçimde yer aldığı görülmektedir (Şekil 4.29). Bu durumda yapının 1905 ile 1913 arasında inşa edildiği söylenebilir, ancak tam tarihe ulaşılammıştır.

Yapı 1. Derece Koruma Bölgesinde bulunup “Korunması Gerekli Tescilli Arkeolojik, Tarihi Sanat Değeri olan Anıt Eser Yapılar” taraması bulunmaktadır. Yapı, II. Dereceden anıt eser olma özelliğine sahiptir (Şekil 4.30).

Şekil 4.28: Plan d'assurance de Constantinople. Vol. I- Stamboul. No: 12. (Salt Araştırma Arşivi).

Şekil 4.29: 1912-1913 tarihli Alman Mavileri haritasından detay (İBB Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi, Hrt_008507).

Şekil 4.30: Türkiye Hanı (Kişisel çekim, 2023).

4.1.5.1. Yapının ilk kullanıcıları

Yapının ilk kullanıcıları hakkında bilgi edinilemese de 15 Mart 1919’da kurulan İstanbul’daki Arnavutluk Kolonisi Cemiyeti’nin (resmi başvurusundaki Arnavutça ismi “Komitet i Kolonisë Shqiptare në Turqi”) kuruluş yeri Türkiye Hanı olarak belirtildiğinden yapının bu tarihten önce inşa edildiği söylenebilir (Kaceli, 2020, s.435).

1929 senesinden itibaren Türkiye İş Bankası tarafından kurulmuş olan Milli Reasürans’ın bu binada ikame ettiği bilinmektedir (Milli Reasürans Yıllık Faaliyet Raporu, 2018, s.2).

Dünyada, tüm sigorta branşlarında reasürans tekeli işletme hakkına sahip ilk şirket olan Milli Reasürans (URL-17), 1993 senesinde Şandor Hadi ve Sevinç Hadi tarafından tasarlanmış olan Maçka’daki genel müdürlük binasına taşınmıştır.

Milli Reasürans'ın 1929 ile 1993 seneleri arasında Türkiye Han'da bulunduğu Yıllık raporlarındaki adres bilgisinden anlaşılmaktadır (Şekil 4.31).

Şekil 4.31: Milli Reasürans Raporu'nda hanın görseli (Milli Reasürans Yıllık Raporu, 2018).

4.1.5.2. Yapının işlevi

Türkiye Hanı, 763,5 m²'lik bir taban alanında konumlanmıştır ve Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü belgelerinde “altında iki depoyu müştemil ve derununa rubu masura tatlı suyu olan kagir han” olarak geçmektedir (URL-18). Yapının Aşir Efendi Caddesi ve Köprülü Sokak'a cephe alan kütlesi ve sadece Köprülü Sokak'a cephe alan kanadı bulunmaktadır. Zemin kat ve üstünde dört katı vardır.

İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivinde bulunan bir rapora göre yığma taşıyıcı duvarlı, volta döşeme sistemli olan yapı amorf bir zemine oturmaktadır.

Yapının mekân organizasyonuna zaman içinde birçok müdahale olduğu anlaşılmaktadır. Ana kütle içinde yer alıp üçüncü ve dördüncü katlarda yer alan ve çatı katına çıkan merdiven gerek taşıyıcı sisteme gerekse bu sahanlığa açılan kapı-pencere doğramalarına bakarak binanın orijinaline ait bir öğedir (Türkiye Hanı Sanat

Tarihi Raporu, s.5) (Şekil 4.32-33). Hâlihazırda en az müdahale görmüş olan üçüncü kat ve kısmen de ikinci kat binanın orijinal mekân organizasyonu hakkında bilgi vermektedir (Türkiye Hanı Sanat Tarihi Raporu, s.6). Üçüncü kattaki mermer eleman, hanın yapıldığı dönemden günümüze kalan en özgün detaylardan biridir (Şekil 4.34).

Şekil 4.32: Türkiye Hanı'ndan merdiven detayı (Kişisel çekim, 2023).

Şekil 4.33: Türkiye Hanı'ndan kapı detayı (Kişisel çekim, 2023).

Şekil 4.34: Türkiye Hanı’ndan mermer eleman detayı (Kişisel çekim, 2023).

Milli Reasürans’ın bulunduğu sırada, yapıda farklı işletmelerin de bulunduğu bazı fotoğraflarda cepheye asılmış olan levhalara bakarak saptanabilmektedir.

4.1.5.3. Cephe özellikleri

Eklektik üslupta inşa edilmiş olan kâgir yapı, doğu ve batı yönünde bitişik nizamlıdır. Simetrik bir cephe düzenine sahip olan yapının giriş katı beş bölüme ayrılmıştır. Diğer katlara göre daha yüksek olan bu kat mermer yatay bloklardan oluşmuştur (Tarih Vakfı Yayınları, 2000 s.463). Girişin sağ ve sol köşelerdeki kapılardan sağlandığı yapının sağdaki kapısının üzerinde “Türkiye Hanı” ibaresi bulunmaktadır (Şekil 4.35). Bu kapıların özgünlüğünü koruduğu sanat tarihi arşiv araştırması esnasında bulunan fotoğraflarla tespit edilmiştir. Yine aynı kapının sağ üst köşesine “YENIDUNIA & KYRIAKIDES ARCHITECTES” ve “رلرامعم ي گ يذ ياك يرياك يدي” :intem azmi acılnameO .rıışımınızak irelmisi ramim ednilkeş Mimarları Yenidünya ve Kiryakidi şeklindedir (Arpacı, 2020, s. 274). Bu kapıların üzerinde dairesel formlu pencereler bulunmaktadır. Giriş katı ile üst katlar silme ile birbirlerinden ayrılmıştır.

Şekil 4.35 : Türkiye Hanı'nın dış kapısı (Kişisel çekim, 2023).

Üst üç kat üç bölümlü düzene sahiptir. Ortadaki kısım konsollarla taşınmaktadır. Birinci ve ikinci katlarda pencerelerin üzerlerinde dikdörtgen kornişler bulunmakta yine alt ve üst kısımlarında Art Nouveau tarzında kabartmalar yer almaktadır. Dördüncü katta ise pencerelerdeki kornişler kalkmakta ve konsoldaki pencerelerin iki yanında madalyonlara yer verilmektedir. Bu pencerelerin arasında barok kartuşlar bulunmaktadır. Yapının ön cephesi altında bordür bulunan bir silme ile sonlanmaktadır (Şekil 4.36) (EK A.32).

Şekil 4.36: Türkiye Hanı ön cephesinin günümüzdeki durumu (Kişisel çekim, 2023).

Arka cephede zemin kotu hayli yüksek olduğundan zemin ve ilk iki kat önünde kuranglez yapılmıştır ve direkt sokak bağlantısı ancak ikinci kata bağlanan bir yaya köprüsü üstünden sağlanmaktadır (Türkiye Han Sanat Tarihi Raporu, s.9).

Bu cephenin, ön cephesinin aksine tasarım kararları arasında önemli bir yer tutmadığı söylenebilir. Bugün yapının arka cephesinin, sokak kotundan altta kalan bölüm çöplerin bırakıldığı bir alandır. Bu cephede, ikinci kattan yol kotuna açılan bir köprü bulunmaktadır (Şekil 4.37) (EK A.33).

Şekil 4.37: Türkiye Hanı arka cephesinin günümüzdeki durumu (Kişisel çekim, 2023).

4.1.5.4. İç mekân özellikleri

Milli Reasürans'ın Yıllık raporundan bazı iç mekân görsellerine ulaşılmış olsa da bu fotoğrafların kaç yılında çekildiği saptanamamıştır (Şekil 4.38). Üç ayrı aks üzerinde çalışan yapının bugünkü durumu incelendiğinde geniş ve ferah odalardan oluştuğu görülmektedir.

Şekil 4.38: Milli Reasürans Raporu’nda hanın iç mekân görselleri (Milli Reasürans Yıllık Raporu, 2018).

İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivinde bulunan belgelere göre zemin katta kazan dairesi, depo, iki dükkân ve iki oda bulunmaktadır. Bu odalardan ilki Milli Reasürans’ın yapıda ikamet ettiği dönemde çay ocağı, diğeri ise yemekhane olarak hizmet etmiştir. Üst katlarda ise şirketin ofisleri yer almaktadır.

Milli Reasürans binadan ayrıldıktan sonra yapının bir iş hanına dönüştüğü söylenebilir. Son dönemde, zemin katta depo, kazan dairesi, mutfak, ıslak hacimler, iki dükkân ve banka bulunmaktadır. Asma katta yine banka, bankadan cam bölmeyle ayrılan ofis alanları, ıslak hacimler, depo ve arşiv görülmektedir.

Birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü katlarda bulunan odaların fonksiyonları tam olarak tanımlanmamakla birlikte özgün kagir duvarlara açılan açıklıklarla bazı odalar arasında geçiş yapıldığı görülmektedir (Şekil 4.39).

Şekil 4.39: İç mekânda özgün kagir duvarlara açılan açıklıklar (4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu).

İkinci, üçüncü ve dördüncü katların planları birbirleriyle önemli ölçüde benzerlik göstermektedirler (Şekil 4.40). Her birinde merdiven holüne göre sağ tarafta bulunan ortak koridordan odalara geçiş yapılmaktadır.

Şekil 4.40: Türkiye Hanı'nın iç mekânının günümüzdeki durumu (Kişisel çekim, 2023).

Çatı katında odalar ile birlikte teras bulunmaktadır. Hanın yapıldığı dönemden itibaren bu terasın kullanıldığı düşünülmektedir (Şekil 4.41).

Şekil 4.41: Türkiye Hanı'nın çatı katı (Kişisel çekim, 2023).

Arşivde bulunan planlar incelendiğinde (EK A.26-31) yapının hala kagir duvar sistemi tarafından taşındığı ve son restorasyon projesinin gerçekleştirilmediği düşünüldüğünde yapının mekân organizasyonunda, Kyriakides ve Yenidunia'nın

gerçekleştirdiği çalışma sonrası önemli bir değişiklik yapılmadan bugüne kadar geldiği düşünülmektedir. Bu anlamda, Kyriakides'in İstanbul'da hayata geçirdiği diğer projelerinden farklı olarak i mekân organizasyonu önemli ölçüde korunmuş bir proje olarak değerlidir.

4.1.5.5. Geçirdiği restorasyonlar

İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivinde yapılan araştırmada yapının geçirdiği restorasyon ve renovasyon çalışmalarına ait bazı belgelere rastlanmıştır.

09.05.2018 tarihinde restitüsyon projesine uygun olduğuna dair; 28.09.2021 tarihinde mevcut rlvenin uygun olmadığından dolayı yeni bir rölöve ve renovasyon çalışması yapılması için karar alınmıştır. Bu kararda aynı zamanda renovasyon öncesi kendini taşıyan bir iskele kurulması kararlaştırılmıştır. Yapının renovasyon çalışmalarını Y. Mimar Büşra zbek stlenmiştir. Yapının restorasyon önerisine dair belgede strüktür ve arka cephede yapılması planlanan değişiklikler açıklanmıştır. Bu belgede yapının otel, restoran ve mağaza fonksiyonları ile çalışması n görülmüştür. Y. Mimar Büşra zbek ile yapılan görüşmede yapıdaki inşaat çalışmalarının 2023 yılının Nisan ayında başlanacağına dair bilgi alınmıştır (B. zbek, kişisel görüşme, 17.03.2023).

22.11.2021 tarihli kararda İstanbul Arkeoloji Müzesi denetiminde zemin etüdü amaçlı sondaj çalışmaları yapılması kararlaştırılmıştır. Ancak 06.12.2021 tarihinde restorasyon firması taahhüdü iptal etmiş, bu sebeple çalışmalara devam edilememiştir.

4.1.6. Elhamra Han

1920- 1922 yılları arasında inşa edilmiş olan yapının bulunduğu alanda öncesinde Goad haritasına göre “Apparts Sureya Pacha” bulunmaktadır. Dönem haritalarına bakıldığında yapının adı Elhamra Han olarak değil Elhamra Sineması olarak geçtiği

görülmektedir. Kaynaklar tarandığında yapının mimarı hakkında görüş birliği olmadığı anlaşılmıştır.

Fessas-Emmanouil ve Marmaras'ın *12 Greek Architects of the Interwar Period* (2005) kitabında, ise Kyriakides'in Elhamra Sineması'ndaki sinema salonunun mimarı olarak tanımlanması (s.53) sadece sinema salonu üzerine mi çalıştığı sorusunu akla getirmektedir. Bu durumun sebeplerinden biri de yapının cephe özelliklerindeki oryantalist vurgunun Kyriakides'in diğer eserlerinde görülen mimari anlayıştan uzak olmasıdır (Şekil 4.42).

Şekil 4.42: Elhamra Han (Kişisel çekim, 2023).

4.1.6.1. Yapının ilk kullanıcıları

Yapının bulunduğu noktadaki bilinen ilk inşaa çalışması tiyatro yapısına aittir. 1827 yılında inşa edilen tiyatro yapısı, “Fransız Tiyatrosu” olarak anılmaktadır. 1831 yangınının ardından, içerisinde tiyatro da bulunan yeni bir yapı inşa edilmiştir.

20. yüzyılın ilk yıllarında tiyatronun kapanmasının ardından Osmanlı-Avusturya Mobilya ve Halı Firması'nın yerleştiği yapı, 1920 yılına kadar aynı işlevle hayatını sürdürmüştür (Akçaoğlu, 2019, s.5). Arapzade Sait Bey tarafından satın alınan bina,

Cezar’a göre 1920-1922 yılları arasında bugün Elhamra Han olarak adlandırılan yapı inşa edildiğine göre yıktırılmış olmalıdır. Yeni yapı, 1923 yılında Elhamra Sineması adıyla açılmıştır.

Aydın Yüksel’in “Ekrem Hakkı Ayverdi” başlıklı kitabında da Ayverdi’nin restorasyon ve yapım çalışmalarının verildiği ilgili bölümde “Elhamra Sineması İnşaata” ifadesi geçmektedir (Yüksel, 1993, s.3).

4.1.6.2. Yapının işlevi

Yapı, 315. ada 66. Parsel 1.228,00 m²’lik bir taban alanında konumlanmıştır. Altı kata sahip olan kagir yapı İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu belgelerinde; on üç dükkân iki kahve ocağı yirmi altı büro, on daire terası ve sineması olan apartman olarak tanımlanmıştır.

4.1.6.3. Cephe özellikleri

Elhamra Han’ın İstiklal Caddesi’ne yönelen ana cephesi cadde üzerindeki diğer yapıların aksine Batı kökenli düzenlere göre düzenlenmediğinden baskın bir görünümü vardır. Özellikle daha dar cephelerle karşılaşılan caddede yapı geniş cephesi ve ona uygun geniş açıklık ve yapı öğeleriyle öne çıkmaktadır. “Milli üslubun” tutulması ve yaygınlaşmasının istendiği bu dönemde İstiklal Caddesi’nde bir boşluk ortaya çıktığında bu “gayri-milli” çevrede hayata geçirilmesi bir fırsat olarak görülmüş olabilir (Akçaoğlu & Saner, s.58).

Yapının hemen karşısında bulunan, 1910’lu senelerde mimar Giulio Mongeri ve Eduardo de Nari’nin tarafından inşa edilmiş olan San Antonio Kilisesi’nin caddedeki bölümlerinin mimarisi ile belirgin bir tasarlama ortaklığı içindedir (Akçaoğlu, 2019, s.9).

Mutlak simetrik bir düzene sahip olan Elhamra Han, ayırıcı kornişlerle üç katlı gibi gösterilmiştir. Zemin ile birinci kat büyük kemerli açıklıkların kullanılmasıyla tek bir kat gibi gösterilmiştir. İkinci ve üçüncü katlar ayrı olarak çözümlenmiş ve bağımsızdır. Sadece yapının iki köşesindeki büyük kemerli, sütunlu bölümler

birleşiktir. İkinci ve üçüncü kat boyunca görülen çıkmalar ikinci katta dikdörtgen, üçüncü katta ise sivri kemerli pencerelerle dışa açılmaktadır. Bu ögeler Birinci Milli Mimari Akımı'na atfedilebilir.

Dördüncü ve beşinci katlarda da yine iki köşedeki bölümler sayesinde bütünleşik bir algı yaratılsa da dördüncü kattaki *loggia*'nın bu algıyı kırdığı söylenebilir. Cephedeki ögelerin ve formların tasarımında klasik Osmanlı figürleri hakimdir. *Loggia* bu formların cephede vurgulandığı en önemli mekândır. Beşinci katın iki köşesinde ise kemerli büyük birer açıklık ve önlerinde birer balkon görülmektedir.

Mustafa Cezar, “19. Yüzyıl Beyoğlu” isimli kitabına göre sütunların alt kısımları Mağrip sanatını çağrıştırmaktadır; üst kısımları ise mukarnaslı Osmanlı başlığının tasarımına yakındır. Cezar, bu düzenlemeyi, “Birinci Milli Mimari”nin yaklaşımından uzak bularak, “İslam ve Türk unsurları içeren eklektik bir yapı” olarak tanımlamaktadır (Cezar, 1991, s. 391).

4.1.6.4. İç mekân özellikleri

Han, inşaatının tamamlandığı dönemde, kaloriferle ısınma ve asansörle ulaşım gibi ileri konfor özelliklerine sahiptir (Gülenaz, 1998, s. 383). Dar ve uzun bir yapısı olan hanın, beşik çatı biçiminde camlı örtüsü bulunmaktadır.

Elhamra Sineması

Günün son teknolojisine sahip olan sinema ilk senesinde büyük bir başarı elde etmiş, 1924-1925 yılına ait kataloğunda seyircilere teşekkür yazısında Evren'e göre (1999):

“Geçen sene Beyoğlu'nun en mutena mahallinde pek büyük meblağ ve hizmetler sarfederek Türk sermayesi ile Türk üslubunda mükemmel bir bina ortasında küşadına muvaffak olduğumuz Elhamra Sineması'na ümidimiz kat kat fevkinde olarak gösterdikleri rağbetten dolayı muhterem müşterilerimize teşekkürü vecibeden biliriz...” (s.2), denilerek yapının Beyoğlu'na hâkim olan mimariyle tezat görünüşü vurgulanmıştır.

ABD Büyükelçilği raporunda Elhamra Sineması'na ilişkin şu bilgi yer almaktadır:

“ ... Modern ve uygun bir yapıda sinema. Yeni bitirilmiş ve geniş bir yapıdır. Sinemanın kendisi incelemeye değer. Bazı yönlerden Batı sinemalarıyla karşılaştırıldığında yapı ve araçlar bakımından eşsiz kimi yönleri bulunmaktadır. Sinemanın içi, Doğulu bir yapıya, Batılı araçlar yerleştirmek bakımından başarılı bir çalışmadır” (Evren, 1999, s.3).

Aynı yazıda zeminden balkonlara kadar Kütahya seramiklerinin kaplandığı ve kubbe formundaki tavanda mavi renk suluboya tablolarının yer aldığı ve balkon girişlerinde yağlı boya Binbir Gece Masalları'ndan alınan sahneler yer verildiğinden bahsedilmektedir.

Bu tanım yeni yapının iç mekânında da cepheyle uyumlu olacak biçimde Osmanlı ve Selçuklu motiflerinin kullanıldığını düşündürmektedir, ancak bu motifler ile birlikte, elçilik yazısında doğulu olarak tanımlanan oryantalist figürlere de yer verilmiştir.

4.1.6.5. Geçirdiği restorasyonlar

1970'lerden itibaren sinema sektöründeki değişimlere ayak uyduramayıp günden güne bir harabeye dönüşen Elhamra Sineması, 15 Şubat 1999'teki yangından sonra uzun süre terk edilmiştir (Şekil 4.43).

Şekil 4.43: Yangın sonrası Elhamra Sineması (Hürriyet Gazetesi, 17 Şubat 1999).

İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndaki belgelerden yapının 2002 yılında cephe temizliği geçirdiği öğrenilmiştir. 2006 senesinde yanan

sinema, büyük bir eğlence mekânına dönüştürülmüştür. Yeniden işlevlendirilen mekân önceki döneme ait kısıtlı veriye sahiptir. Şekilde görülen kolonadlı balkon kaldırılmıştır. Bulunan görsel verilerden, sadece sinema perdesinin bulunduğu duvarın çevresindeki sivri kemerdeki kabartmalı bezemelerin ve mekânın sağ tarafında bulunan duvardaki sivri kemerli balkonun kısmi olarak korunduğu söylenebilir (Şekil 4.44).

Şekil 4.44: Elhamra Sineması'nın deprem sonrası görselleri (Harita Yüksek Mühendisi Alper Yiğitoğlu tarafından hazırlanan üç boyutlu lazer tarama ölçümü ile rölöve çalışması, İstanbul mevcut gece kulübü enine kesit ve İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivinde bulunan yangın sonrası fotoğraflardan türetilmiştir.).

2013 senesinde elektrik, su sistemleri ve çatısı tamir edilen yapının ara duvarlarının kısmen yıkılarak kapı açıldığı ve bağımsız bölümlerin 3 adet saç ile örülerek kapatıldığı görülmüş; orijinaline uygun olarak müdahalelerin kaldırılması istenmiştir.

4.1.7. Mis Sokak'taki apartman

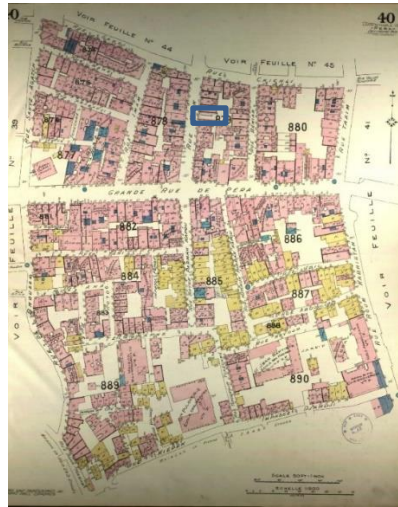
Beyoğlu Mis Sokak 18A'da, 381.ada 18. parsel'de bulunan apartman, Oya Şenyurt'un kitabına göre Kyriakides ve Yenidunia'un eseridir (Şekil 4.45). Goad haritasından, apartmanın konumundaki yapının yandığı ve bu konumda bir bina bulunmadığına dair bilgi edinilmiştir (Şekil 4.46). Bu durum, yanan yapının yerine Kyriakides ve Yenidunia'un bugünkü yapıyı inşa ettiğini düşündürmektedir. Kagir apartman, zemin kat ile birlikte bugün, beş katlıdır. Ancak beşinci katın sonradan eklendiği gözlemlenmektedir.

Sade bir cepheye sahip olan yapının birinci ve ikinci katında orta bölüm çıkma yapmıştır. Bu durum, Beyoğlu'nda fazlaca görülen karniyarık tipi düzene işaret etmektedir.

Her katın ayrımının silmeler ile vurgulandığı yapıda, dördüncü kattaki çıkma balkon işlevini görmektedir. Çıkmanın her iki tarafında dorik pilastrlar ve pencerelerin üzerinde floral süslemeler bulunmaktadır. Günümüzde yapının zemin katı pastane; üst katları ise hostel olarak işlevlendirilmiştir.

Şekil 4.45: Beyoğlu Mis Sokak 18A'daki apartman (Kişisel çekim, 2023).

Şekil 4.46: Plan d'assurance de Constantinople. Vol. II- Péra & Galata. No 40. (Salt Araştırma Arşivi).

4.1.8. Mimarın hakkında yeterli bilgi edinilememiş yapıları

Bu bölüm, mimara atfedildiği halde lokasyonu saptanamamış veya mimarın tasarım ve inşa sürecindeki etki düzeyi belirlenememiş yapılara ayrılmıştır. Geçmiş arşiv taraması sırasında belirtilen iki nedenden dolayı muğlak kalmış yapılar, başka kaynaklardan faydalanılarak bulunan belgelerle aydınlatılmaya çalışılmıştır.

4.1.8.1. İki hastane

Atina Teknisyenler Odası'ndaki kayıtlara göre mimar, iki hastane inşa etmiştir. Ancak bu hastanelerin konumuna dair bilgi edinilememiştir. Bu hastanelerden birinin mimarın renovasyon çalışmalarında bulunduğu Cerrahpaşa Haseki Hastanesi olduğu düşünülebilir.

Colonas'a göre, Rum mimarların hastane tasarımlarında da eğitim yapılarında olduğu gibi belli bir tipoloji kullandıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Kamusal mekânda yüksek görünürlüğe sahip olan bu yapıların cepheleri ve dekoratif detayları Avrupa'daki hastanelere öykünecek biçimde eklektik üslupta tasarlanmışlardır (Colonas, 2005, s.29). Bu bilgiden yola çıkarak Kyriakides'in de hastane tasarımında benzer bir tipoloji kullandığı öne sürülebilir.

4.1.8.2. İki mezbaha

Atina Teknisyenler Odası'ndaki kayıtlara göre mimar, iki mezbaha inşasında bulunmuştur. Osman Nuri Ergin'in İstanbul Şehreminleri isimli kitabına göre Cemil Paşa döneminde Söğütözü'nde bir mezbaha inşası girişiminde bulunulmuştur. Cemil Paşa tarafından bugün Haliç Kongre Merkezi'nin bulunduğu alandaki mühimmat hangarları üç sene müddetle kiralanmıştır (Ergin, 2007, s.336) (Şekil 4.47). Mezbahanın temeline konmuş olan kitabe, Kyriakides'in de adı geçmektedir.

Şekil 4.47: Söğütçe Mezbahası (Cengiz Kahraman Koleksiyonu, Yapı Kredi Arşivi).

29 Kasım 1919’da temeli atılan, 2276. ada, 20. parsel’de bulunan 15400 m² taban alanine sahip Maa Müştemilat Mezbaha Binası Vedat Tek’e atfedildiğinden Kyriakides’in mezbahanın tasarımı veya inşaatında ne oranda katkıda bulunduğu bilinmemektedir. Ancak Kyriakides’in Vedat Tek’in Sanayi-i Nefise Mektebi’nde öğrencisi olması, profesyonel yaşamlarında da birlikte çalışmış olabileceklerini düşündürmektedir.

Mimarın diğer mezbaha çalışması hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

4.1.8.3. Eyüp Evi

12 Greek Architects of the Interwar Period (2005) kitabında, adı geçen konutun tam adresine ulaşılamamıştır (s.53) (EK C.3). Ancak İBB Atatürk Kitaplığı’nda “Abdülzelpaşa caddesinde Mimarlar A. D. Yenidunia ve C. P. Kyriakidos’un yaptıkları eski bir evin cephe detayı” olarak adlandırılmış bir görselde mimarların imzalarına rastlanmıştır (Şekil 4.48). Bu görselin tanımlanan yapıya ait olup olmadığı saptanamamıştır.

Şekil 4.48: Abdülezelpaşa Caddesi’ndeki evin cephe detayı (İBB Atatürk Kitaplığı, 1996 k.1, Foto_015207).

Bu özel konut, genellikle apartman tasarlamış olan mimarın yapıları arasında bir istisna olarak görülebilir.

4.1.8.4. Fatih Belediye Binası

Fatih Belediye Binası, Kadıköy Belediye Binası (Şehremaneti) ile ciddi oranda benzerlik göstermektedir. Bu iki yapının cepheleri Birini Milli Mimari Üslubu’nu yansıtmaktadır.

Her iki yapı da dönemin İstanbul Belediye Cemil Topuzlu tarafından sipariş edilmiştir. Zemin kat ile birlikte üç kata sahip olan Fatih Belediye Binası, günümüzde Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi’nin Rektörlük Binası olarak kullanılmaktadır.

Atina Teknisyenler Odası’ndaki kayıtlara göre Fatih Belediye binasının (Şehremaneti) mimarı Kyriakides’tir. Ancak Metin Sözen ve Mete Tapan’ın “50 Yılın Türk Mimarisi” kitabına göre bu iki yapı, Venedik Güzel Sanatlar Akademisi’nde eğitim almış olan Yervant Terziyan tarafından 1913 senesinde tasarlanmıştır (Sözen & Tapan, 1973, s.104). Bu durum Kyriakides’in uygulamacı olarak yapım sürecine katkı göstermiş olabileceğini düşündürmektedir.

4.1.8.5. Darülmualim Mektebi (Çapa Okulu)

1894 yılında İstanbul Depremi sırasında çıkan yangın sonrası eski binası tahrip olan okul binası, Mimar Kemalettin tarafından 1900 yılında inşa edilen Çapa'daki tarihi binasında öğretime devam etmiştir (URL-19).

12 Greek Architects of the Interwar Period (2005) kitabında, Kyriakides'in yapıları arasında gösterilen Darülmualim Mektebi (Çapa Okulu) (s.53), cephesinde Birinci Milli Mimari üslubunun özelliklerini taşımaktadır. Simetrik bir yapıya sahip olan cephe çinilerle bezenmiştir.

Hastaoglou ve Martinidis'in makalesinde de Çapa'da Dar-ül- Muallimin binasının Maarif Nezareti'nin siparişi üzerine 1912 senesinde Makasdar ve Sauvageot ile birlikte Kyriakides'in inşa ettiğine dair bilgi yer almaktadır (Hastaoglou & Martinidis, 2010, s.146).

Kyriakides'in yapının tasarım veya inşa sürecine katkısı hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

4.1.9. Restorasyon - renovasyon çalışmalarında bulunduğu yapılar

Kyriakides, İstanbul'daki kariyerinin ilerleyen yıllarında restorasyon ve renovasyon çalışmalarına ağırlık vermiştir. Araştırmalar esnasında mimarın üç adet restorasyon – renovasyon çalışmasına rastlanmıştır.

4.1.9.1. Heybeliada'daki Ticaret Okulu

12 Greek Architects of the Interwar Period (2005) kitabında, mimarın yapıları arasında Commercial School of Chalki olarak geçen (s.53) bu eğitim yapısının Türkçe adı Elen Ticaret Okulu'dur.

1831'de kurulmuş olan okul, Deniz Harp Okulu'nun bulunduğu alanda Panagia Kamariotissa Manastırı'nın olduğu yerde bulunmaktaydı. 1902'de çıkan yangında tahribata uğradıktan sonra yenilenme için bir planı hazırlanan mektebin yeniden inşasına 1906 yılının sonunda izin verilmiştir. Dershane, taamhane (yemekhane),

yatak sayısı 250'ye yükselmiştir (URL-20). Bu süreçte, Sulu Konak arsası hastaneye dahil edilerek cadde üzerindeki mutfak poliklinik haline getirilmiş, arka cepheye mutfak ve müstahdem lojmanı eklenmiştir.

1910'da ahşap pavyonlar, 1911-1913 yıllarında da boş olan Darüşşifa binası onarılmıştır. 1911 yılında inşaatına başlanan Nurettin Bey Pavyonu, Balkan ve 1. Dünya Savaşları nedeniyle tamamlanamamış; 1918'de çıkan bir yangın tarihi Darüşşifa binası yeniden harabeye dönmüştür. Nurettin Bey Pavyonu 1924 yılında hizmete girebilmiş, elli yataklı bu pavyon ile yatak sayısı üç yüze yükselmiştir (URL-20).

12 Greek Architects of the Interwar Period (2005) kitabında, hastanenin renovasyon ve genişleme çalışmalarında Kyriakides'in adı geçse de (s.53) çalışmalara hangi dönemde katkı sağladığına dair bilgiye ulaşılamamıştır.

4.1.9.3. Tokatlıyan Oteli

19. yüzyılın ikinci yarısında gezgin Avrupalıların gözünü Doğu'ya çevirmesiyle birlikte, Doğu Ekspresi'nin vardığı İstanbul'daki kısa süreli konaklama sistemlerinde büyük değişiklik meydana gelmiştir. Özellikle Galata ve Pera'da ilk büyük ölçekli otel örnekleri ortaya çıkmıştır. 1897 senesinde Tokatlıyan Oteli'nin bu zincire dâhil olduğu görülmektedir.

12 Greek Architects of the Interwar Period (2005) kitabında, Kyriakides'in renovasyon çalışmaları da yer almıştır (s.53). Çelik Gülersoy gazete yazısında otel hakkında;

“Benim kuşağım, bu trenin de sonuna yetişmişti. 1930'lu, 40'lı yıllarda Tokatlıyan, “Evropai” bir oteldi. Planı değişmişti. Kapı sağ yana çekilmiş, Café kısmı geniş bir salon halinde sola, yani, yandaki Çiçek Pasajı tarafına alınmıştı. Restoran, karşıya geliyordu. Yani sağdaki yan sokağa bakıyordu.” demektedir.

Bu değişikliklerin Kyriakides döneminde mi yoksa daha ileri bir tarihte mi yapıldığına dair bilgiye ulaşılamamıştır.

4.1.10. Mimarın İstanbul'da hayata geçmemiş tasarımları

Arşiv taramaları esnasında mimarın iki proje için öneride bulunduğu ancak tasarımlarının hayata geçmediği bilgisine ulaşılmıştır. Bu yapılar, Harikzedegan Apartmanı ve 31 Mart Şehitler Anıtı'dır. Mimarın tasarımlarına dair bilgi edinilememiştir.

4.1.10.1. Harikzedegan Apartmanları

1918 senesinde mayıs ayında Cibali'de çıkmış olan yangında evlerini kaybetmiş olan ailelerin barınması amacıyla inşa edilecek olan binalar hakkında Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti çalışmalarda bulunmuştur (Günergün, 1987, s.175). Harik komisyon-u alisince inşa edilmesi kabul olmuş apartmanlar hakkında bazı cemiyet üyelerinin müracaatta bulunması üzerine Mimar Kemalettin Bey, Mühendis Ziya Bey, İsmail Hakkı ve Cemal Bey'lerden oluşan bir komisyon seçilmiş ve bir rapor hazırlanmasına karar verilmiştir (Günergün, 1987, s.181).

Şehremaneti, cemiyet üyesi Kyriakides'in projesinin değerlendirilmesini istemiş, değerlendirme için bir komisyon kurulmuştur. Komisyon üyelerinin hazırladığı rapor dışında, Kemaleddin Bey de bir rapor hazırlamıştır (Günergün, 1987, s.182).

Bu raporların Şehremaneti Heyet-i Fenniyesine gönderilmesinden sonra Kyriakides'in projesi kabul görmemiş olmalıdır ki, bugün gördüğümüz yapının mimarı Kemaleddin Bey'dir.

4.1.10.2. 31 Mart Şehitler Anıtı (Abide-i Hürriyet) yarışması

İstanbul'da inşa edilecek olan ilk milli anıt olan Abide-i Hürriyet, 31 Mart Vakası'nda şehit olan neferlerin anılmasını amaçlamaktadır. Nisan 1909'da yarışma açılmış, Mimar Kemaleddin ve Vedat Tek, Muzaffer Bey, Alexandr Vallaury ve Constantinos Kyriakides yarışmaya katılmışlardır (Şekil 4.50). Muzaffer Bey'in birincilik elde ettiği yarışmada Kyriakides'in tasarımına ulaşamamıştır.

Şekil 4.48: Günün Işığında Tarih (Salt Araştırma Arşivi).

4.2 Atina'daki Mimari Üretimleri

Kyriakides'in Atina'daki mimari üretimleri İstanbul'daki üretimlerinin aksine genellikle konut fonksiyonu ile kullanılmaya devam edildiği gözlemlenmiştir. Eleni Fessas-Emmanouil ile yapılan kişisel görüşmede bu binaların sahiplerinin veya kiracılarının kayıtlarından iç mekân görsellerine veya planlarına ulaşmanın mümkün olmadığını belirtilmiştir (E. Fessas-Emmanouil, kişisel görüşme 03.02.2023). Bu sebeple yapıların çoğuna ait ilk kullanıcı ve iç mekânlarına dair bilgi bulunamadığından cephe özellikleri ve gerçekleştiriyse restorasyon çalışmaları ele alınmıştır. Mimarın Atina'da inşa ettiği yapıların lokasyonları EK C.4'te verilmiştir.

4.2.1. Kyriakides'in Atina'da hayata geçmiş projeleri

Kyriakides, Atina'ya göçtüğü 1926 senesinden itibaren aktif olarak tasarımlarını hayata geçirmiş bir mimar olarak karşımıza çıkmaktadır. Tez çalışması esnasında mimarın on bir adet hayata geçmiş tasarımı tespit edilmiştir. Bu yapıların çoğunun konut fonksiyonu üstlendiği göze çarpmaktadır.

4.2.1.1. Agios Georgios Kilisesi

Bulunduğu Agios Georgios Meydanı ile aynı adı taşıyan Agios Georgios Kilisesi 1917 yılında "Evages Idrima Kypselis" derneğinin satın aldığı arsa üzerinde kurulmuş ve 11 Aralık 1932'de Atina Başpiskoposu Chrysostomos Papadopoulos tarafından açılışı yapılmıştır (URL-21).

Kypseli'de bulunan Parish bölgesi, geçmişte nispeten varlıklı ailelerin yaşadığı özellikle aristokrat bir bölge olmasına rağmen, Kyriakides'in yaşadığı iki savaş arası dönemde tek ve iki katlı evler yavaş yavaş yerini bir daire şeklinde inşa edilen yüksek katlı apartmanlara bırakmıştır.

Yapılan arşiv taramasında Kyriakides'in kilisenin tasarımı ve inşa sürecine olan katkısına dair *12 Greek Architects of Interwar Period* kitabı dışında bilgiye ulaşılamamıştır. Bu kaynakta kilisenin inşa tarihi 1926 olarak geçmektedir (Fessas-Emmanouil & Marmaras, 2005, s. 58).

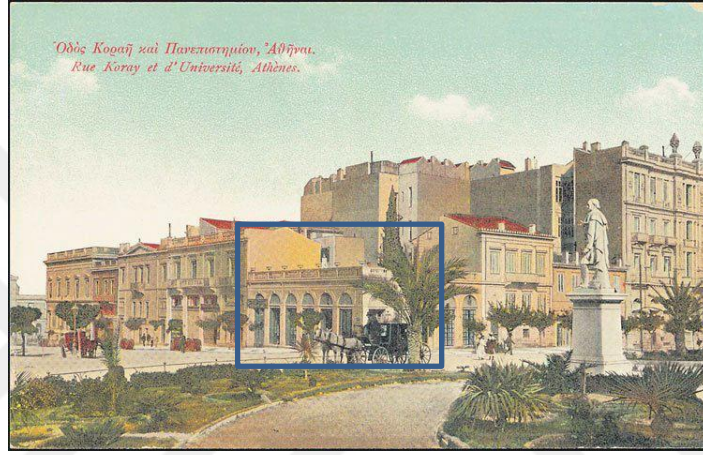
Simetrik bir yapıya sahip olan kilise, genişletilmiş bir merkezi karenin üzerine kubbe oturtulmasıyla oluşturulmuştur. Yapının ön cephesi üç bölümden oluşmaktadır. Dış narteksi barındıran ana giriş, beş düşey pencere ve eğik çatısıyla öne çıkmaktadır. Kyriakides'in, iki savaş dönemi arası erken Bizans prototiplerinden ilham alan Ortodoks kiliselerinin bir örneğini verdiği söylenebilir. (Şekil 4.51).

Şekil 4.51: Agios Georgios Kilisesi (URL-21).

4.2.1.2. Economou Apartmanı

Kyriakides'in Atina'daki ilk çalışmalarından biri 37 Panepistimiou – Syntagma Meydanı'nda bulunan orijinal tek katlı restoran Vasilikon'a dört kat eklenmesi olmuştur. Proje tamamlandıktan sonra Economou Apartmanı adını almıştır (Şekil 4.52).

Şekil 4.52: Restoran Vasilikon (Despina Drepania Arşivi).

Yapının Kyriakides tarafında eklenen katlarının önceden var olan zemin katıyla uyum içerisinde olduğu söylenebilir. Kagir olan yapının cephe düzenlemesine bakıldığında giriş katındaki daha büyük kesme taşların üst katlarda daha küçük kesme taşlara dönüştüğü görülmektedir. Yapının ikinci katında bulunan pencerelerin üzerindeki üçgen alınlıkların ve ikinci kattan üçüncü kata kadar devam eden korent sütunların neoklasik üsluba sahip olduğu söylenebilir (Şekil 4.53).

Dördüncü kattaki kubbenin varlığı akla mimarın İstanbul'daki yapılarında Frej Apartmanı'nı getirmektedir. Köşe parselde bulunan bu yapının her iki tarafında bitişik nizam başka yapılar bulunduğu için mimarın burada tek kubbe kullanmayı seçtiği düşünülebilir.

1927 senesine tarihlenen bu yapının yerinde günümüzde “Devlet Genel Muhasebe Dairesi Bürosu” bulunmaktadır. 1934 yılında, binanın yeni işlevi ile kullanıma açılması için radikal değişikliklerden geçtiği ancak yıkılmadığı anlaşılmaktadır.

Devletin Baş Muhasebeci Evi" olarak bilinen beş katlı bir bina, Mimar Emmanuel Lazaridis'in planlarına göre 1934 yılında tamamlanmıştır. Günümüzde zemin katta banka ve ticarethane, st katlarda ise ofisler yer almaktadır. Bina korunmuş olarak sınıflandırılmaktadır (URL-22).

şekil 4.49: Economou Apartmanı (URL-23).

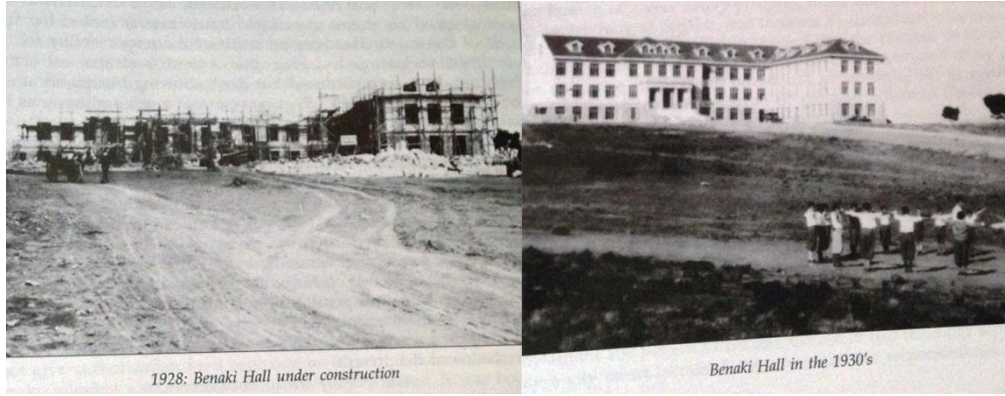
4.2.1.3. Atina Helen-Amerikan Koleji Benakio Kampüsü

13 Ağustos 1925'te kurulan Atina Helen-Amerikan Koleji'nin misyonu, Yunanistan'dan ve yurtdışından gelen Yunan erkek çocuklarının karakterini eğitmek ve şekillendirmek olarak belirlenmiştir. Böyle bir amaca ulaşmak için Amerikan ve Yunan eğitim sistemlerinin bir kombinasyonunun uygun olduğu düşünülmüştür (Delta, 1932, s.997).

1927 yılında fazlasıyla rağbet gören okulun ana binasının kapasitesinin yetersiz olması sebebiyle Psichico'da yeni bir kampüs inşa edilmesi kararlaştırılmıştır. Venizelos'un da fon sağladığı okul için Mart 1927'de yeni bir bina inşa edilmeye başlanmıştır. Atina Koleji, Benakio Kampüsü adlı yeni binasında 1928 sonbaharında 91'i yatılı olmak üzere 270 ğrencisi ile faaliyete başlamıştır. Okulun genel merkezi olan Benakio Didaktirio'nun Gennadios Kütüphanesi'nin mimarı, J.Stuart-Thompson

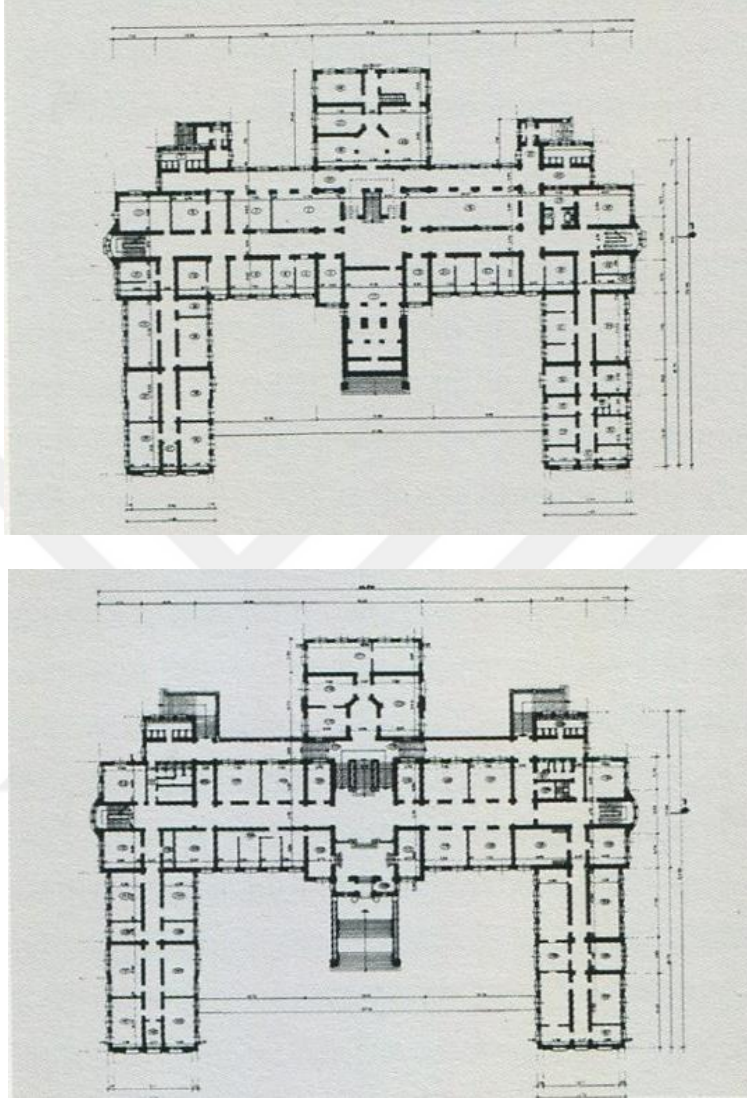
tarafından önerilen daha küçük ölçekli kampüs binaları yerine Kyriakides'in tekil bina önerisi başarılı olmuştur (Fessas-Emmanouil & Marmaras, 2005, s.49). Kyriakides'in daha fazla eklektik ve dekoratif unsurlar bulunduran iki tasarımının süreç içerisinde reddedildiği bilinmektedir (Fessas-Emmanouil & Marmaras, 2005, s.55).

Kyriakides'in dönemin ünlü inşaat mühendisleri Sgoutas ve Soulis ile iş birliği içinde gerçekleştirdiği Benakio Kampüsü projesi 1927 ile 1929 yılları arasında tamamlanmıştır. Okulun cephesi incelendiğinde Üçüncü Helen Dönemi'nin tipik özelliklerinden olan dorik ekletisizme ait öğeler göze çarpmaktadır. Girişin güçlü portikosunun vurgulanması ve nispeten basitleştirilmiş bir cephe arka planına yansıtılması cephe tasarımının en önemli özelliklerindendir. Günümüzde simetrik iki kanada sahip dört katlı yapının, inşa edildiği dönemde tek kanadı olduğu 1930 senesindeki görsellerden anlaşılmaktadır (Şekil 4.54).

Şekil 4.50: Benakio Kampüsü'nün inşa esnasında ve sonrasında çekilen fotoğrafları (URL-24).

Betonarme döşeme ve kirişlerden oluşan taşıyıcı kagir sisteme sahip yapının kat planlarında, bina yapısının, ayrıntılı dekorasyonlar, iç iyonik sütunlar, heybetli tavanlar ve dikkatli inşaat detayları öne çıkmaktadır (URL-25) (Şekil 4.55).

Şekil 4.51: Benakio Kampüsü kat planları (Fessas-Emmanouil, Marmaras, 2005).

Kolej, günümüzde anaokulundan lise döneminin sonuna kadar eğitim vermeye devam etmektedir. Benakio Kampüsü, 2004- 2008 yılları arasında Helliniki Meletitiki ve G. Xatzopoulos & Partners L.P tarafından taşıyıcı sistemi güçlendirilmiş, çelik kaçış merdiveni montajı, bina içi taşıyıcı duvarlarda yeni açıklıklar oluşturulması, mevcut açıklıkların giderilmesi ve yeni bir yardımcı asansör için çelik iskelet sisteminin yapımını içeren bir tadilat sürecinden geçmiştir (URL-26).

2008-2010 yılları arasında A. Tombazis ve H. Bougadelis tarafından tüm bina servislerinin komple tadilatı ve yapısal güçlendirmeleri yapılmıştır (URL-27) (Şekil 4.56).

Şekil 4.52: Benakio Kampüsü'nün günümüzdeki durumu (URL-27).

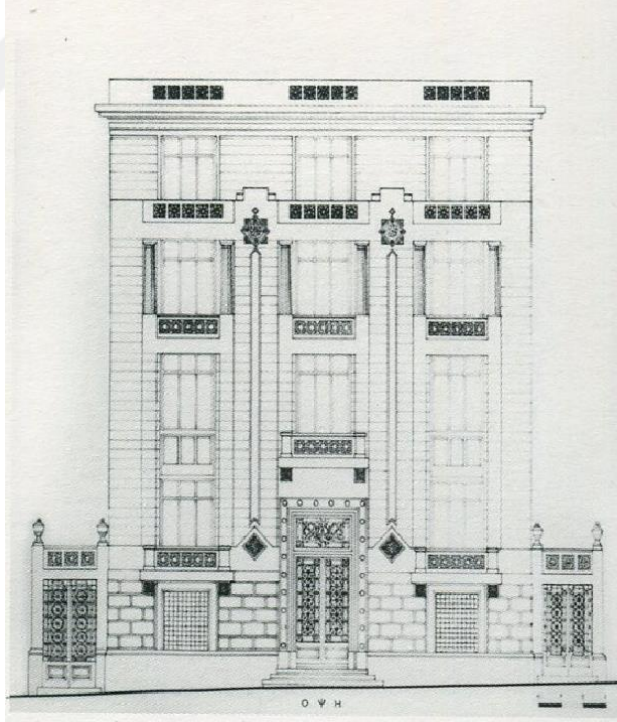
4.2.1.4. Lykiardopoulou Apartmanı

Milli Botanik Bahçesi'nin karşısında bulunan Lykiardopoulos Apartmanı, 1926-1933 yılları arasında Nikolaos D. Lykiardopoulos tarafından yaptırılmıştır. Bina, Kyriakides'in bilinen tasarımlarından biridir. Ecole des Beaux-Arts ve Art Deco ruhundan unsurlarla modernize edilmiş eklektizme tipik bir örnektir (Şekil 4.57-4.58).

Vas. Amalias Caddesi ile Tsagari St. Lysidurum köşesinde bulunan altı katlı yapı, yarışma ile inşa edilmiştir. Binanın inşası sırasında, büyüklüğüne ve yüksekliğine önemli bir muhalefet olmuştur. Akropolis'in doğu manzarasını kapatan bir gökdelen olarak anılmaktadır.

Şekil 4.53: Lykiardopoulou Apartmanı (URL-28).

Şekil 4.54: Lykiardopoulou Apartmanı ön cephesi (Fessas-Emmanouil, Marmaras, 2005).

Betonarme yapının cephesi taş kaplamadır. Zemin katta kesme taşlar kullanılırken diğer katlarda cephe sıvanmış ve sıva üzerine taş görüntüsü verilmiştir. Masif bir görüntüsü olan yapının ön cephesi üç aksa ayrılmıştır. İki yan aks birbirinin simetriğiymken orta aks giriş kapısı ve ikinci kattaki balkonun öne çıkarılmasıyla diğerlerinden ayrılmaktadır. Balkon korkulukları Atina’da yaygın olarak görülen boşluklu bezemeli bir forma sahiptir. Bu korkuluklar cephe karakteristiğinin belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Ön cephede öne çıkan bir diğer özellik, orta aksın iki yanında kullanılmış olan floral desenli kabartmalardır.

Taş merdivenlerden çıkılan giriş kapısında, floral ve dairesel süslemeler kullanılmıştır. Çevresindeki sövede ise yine dairesel süslemeler tercih edilmiştir.

Aynı cephenin sol ve sağ köşelerinde yapının bahçesine girmek için iki adet kapı daha bulunmaktadır. Bu kapıların süslemelerinde de aynı dilin kullanıldığı görülür (Şekil 4.59).

Şekil 4.55: Lykiardopoulou Apartmanı’nın dış kapısı (URL-28).

Yapının Tsagari Caddesi’ne bakan cephesi ön cephe ile benzer bir dile sahiptir (Şekil 4.60). İki cephe arasındaki en önemli farklardan biri, orta aksta bir, iki ve üçüncü katlarda geniş balkonların bulunmasıdır. Üçüncü katın sonunda geniş bir kat saçağı

cepheye eklenmiştir. Saçağın üstünde kalan döşeme yine balkon olarak kullanılmaktadır. Bu cephedeki en özgün detay, yan bina ile bitişik olan yarım daire biçimindeki geniş balkonlardır (Şekil 4.61).

Şekil 4.60: Lykiardopoulou Apartmanı'nın Tsagari Caddesi'ne bakan cephesi (URL-28).

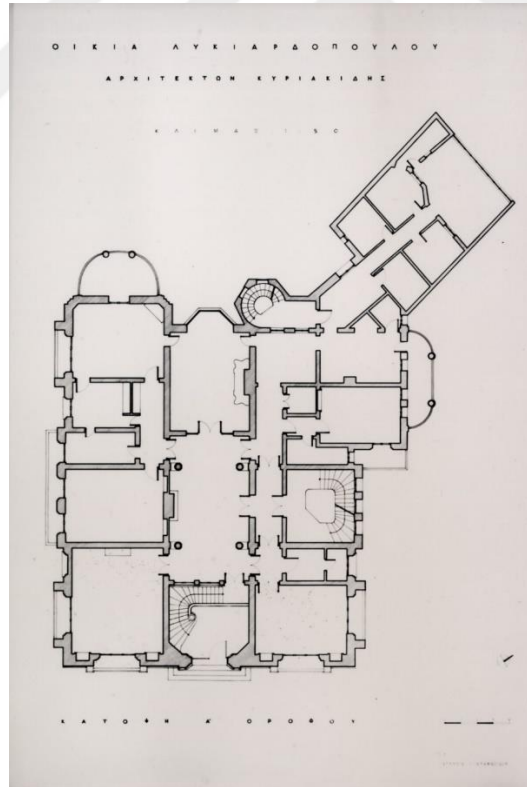

Şekil 4.61: Lykiardopoulou Apartmanı balkonları (URL-28).

Yapının beşinci katının bitiminde görülen saçağın altında mimarın yapılarında çok sık karşılaştığı üzere bordürler bulunmaktadır. Teras olarak kullanılan altıncı katın yapı cephesinde Art Deco geometrik desenler bulunmaktadır.

Kyriakides'in Atina'daki diğer konut yapılarının aksine Lykiardopoulos Apartmanı'nın planlarına ulaşılmıştır. Planda mekân adları görülmediğinden detaylı yorum yapılamamaktadır. Yapının servis alanları ve ana mekânlar üzerinden geliştirilmiştir (Fessas-Emmanouil, Marmaras, 2005, s. 55).

Mekâna girildiği anda merdiven ile karşılaşılmasının İstanbul'daki yapılarında karşılaşılmayan bir durum olduğu söylenebilir. Dikdörtgen kütleye bir kanat daha eklenmiş olması bakımından Türkiye Han ile benzer bir plan şemasına sahip olduğu düşünülebilir (Şekil 4.62).

Şekil 4.62: Lykiardopoulou Apartmanı zemin kat planı (Helen Fessas-Emmanouil Arşivi).

Bina, iç işleyişi, ikonik sütunları, tavanları, kapı ve pencere çerçeveleri, zeminler ve binanın diğer özelliklerindeki inşaat detaylarına gösterilen özen ve gösterişli dekorasyonlarıyla öne çıkmaktadır.

Geçirdiği restorasyonlar

2008 yılında Lykiardopulo ailesi, Nicholas F. Lykiardopulo önderliğinde binayı restore etme görevine başlamıştır. Binanın kalan orijinal iç özelliklerini ve dekorasyonlarını korumak için büyük çaba gösterilmiştir. Bu nedenle, savaş arası dönemin tasarımının, yüksek tavanların, orijinal sıvaların, şöminelerin ve diğer dekorasyonların görülebildiği Atina'da kalan birkaç binadan biridir.

2009'dan beri bina, sergiler, resmi etkinlikler ve partiler dahil olmak üzere çok sayıda etkinliğe ev sahipliği yapmıştır. Binada yer alan Resim Galerisi, diğer etkinlikler arasında kendi sanat ve fotoğraf sergilerini düzenlemektedir.

Zemin dahil ilk üç kat sosyal ve kurumsal etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Binanın dokusu ile birlikte, orijinal mobilyaları da korunmuştur (URL- 29).

Zemin kat atmosferi, binanın neo-klasik unsurları ile modern düzen ve ekipmanın sadeliğinin bir karışımıdır. Dört açık plan oda, bir bar ve mutfak tesisinden oluşmaktadır (Şekil 4.63-4.64) (EK A.34).

Şekil 4.56: Lykiardopoulou Apartmanı zemin katı (URL-28).

Şekil 4.57: Lykiardopoulou apartmanı girişi (URL-29).

Birinci kat, orijinal olarak tasarlandığı ve inşa edildiği gibi kalan tek alandır. 242 m², orijinal parke zeminlerin yanı sıra oymalı cam panelli orijinal ahşap kapılar, orijinal avizeler ve duvar lambaları ile dekore edilmiş büyük bir merkezi atriyumu çevreleyen beş ayrı odaya bölünmüştür (Şekil 4.65) (EK A.35). 1929 senesine ait plan ile günümüzdeki plan karşılaştırıldığında yapının arkasında kalan kanadın günümüzde plana dahil edilmediği görülmektedir (Şekil 4.66).

Şekil 4.58: Lykiardopoulou Apartmanı'nın birinci katı (URL-29).

Şekil 4.59: Lykiardopoulou Apartmanı'nın kuşbakışı görünümü (URL-28).

İkinci kat etkinlikler için boş bırakılmıştır (Şekil 4.67) (EK A.36).

Şekil 4.60: Lykiardopoulou Apartmanı'nın ikinci katı (URL-29).

4.2.1.5. Spyridonos Mousouris Apartmanı

1930 senesinde inşa edilen apartman, Kyriakides'in Atina'daki bilinen çalışmalarından biridir. Evripidou ve Praxitelous caddelerinin kesişiminde 11 numarada bulunan yapı, dört katlıdır. Apartman kültür ve ticaret merkezleri bulunan küçük bir meydana açılmaktadır (Şekil 4.68).

Şekil 4.61: Spyridonos Mousouris Apartmanı (URL-22).

Eklektik mimari öğelerin görüldüğü binanın zemin katının ticari fonksiyon için kullanılması amaçlanmıştır. Bu katın batı kanadı ve ön cephesinde geniş açıklıklar hakimdir ve kat yüksekliği diğer katlardan fazladır. Bu iki cephe taş kaplanmıştır. Doğu kanadının mimarisi ise batı kanadından önemli oranda farklıdır. Geniş açıklıklar yerine binanın kalınlığıyla uyumlu olacak biçimde kemerli beş adet açıklık kullanılmıştır (Şekil 4.69).

Şekil 4.62: Spyridonos Mousouris Apartmanı doğu kanadı kemerler (URL-22).

Yapının giriş kapısı batı kanadının sonunda bulunmaktadır. Taş kaplı sövenin üzerinde bulunan gül pencere detayı Türkiye Han'a benzetilebilir (Şekil 4.70).

Şekil 4.70: Spyridonos Mousouris Apartmanı kapı detayı (URL-22).

Yapının ikinci bölümü ilkinden oldukça farklı ögelere sahiptir. Bu iki bölüm birbirinden geniş bir kat saçağı ile ayrılmıştır.

Betonarme yapının döneminde konut işlevi gören bu bölümü üç katlıdır. Birinci kat cephesi sade bırakılmışken ikinci ve üçüncü katların ön cephesi alçı ile çerçevelenmiştir. Ön cephedeki pencereler arasında da yine alçı kullanılmış böylelikle bu bölüm altıya bölünmüştür. İki kat arasında kat saçağının altında da kullanılan çiçek motifi devam ettirilmiştir. Yapının balkon korkulukları, Lykiardoğoulou Apartmanı'nda kullanılan korkulukları andırmaktadır. İkinci bölümde yapının doğu ve batı cephelerinin simetrik olduğu görülmektedir. İki kat arasında kat boyunca devam eden bir silme kullanılmış ve her bir dikey aks arasına geniş pilastrlar konularak çerçeve etkisi daha da arttırılmıştır. Dikdörtgen formundaki pilastrlar son katta dorik başlıklı ve yivli bir biçim almıştır. Mimarın diğer yapılarında da olduğu gibi pencereler arasında çiçek motifleri bulunmaktadır. Üçüncü katın sonunda tekrar bir silme kullanılmıştır. Çatı saçağının altındaki bordürler binaya bakıldığında göze çarpan bir diğer önemli unsurdur (Şekil 4.71).

Şekil 4.71: Spyridonos Mousouris Apartmanı batı kanadı (URL-22).

Günümüzde, zemin katında ticaret fonksiyonunu sürdüren yapının üst katları otel olarak hizmet vermektedir (Şekil 4.72). Yapıya bir kat daha eklenerek roof-bar, restaurant olarak kullanılmaya başlanmıştır (Şekil 4.73).

Şekil 4.63: Spyridonos Mousouris Apartmanı giriş kapısı ve iç mekânı (URL-28).

Şekil 4.64: Spyridonos Mousouris Apartmanı çatı katı (URL-22).

4.2.1.6. Mavrommati Apartmanı

Kyriakides'in Atina'daki önemli tasarımlarında biri olan Mavrommati Apartmanı, Plutarchos 3 ve Ypsilantos caddelerinin köşesinde, Kolonaki bölgesinde bulunmaktadır. 1933 senesinde inşa edilen apartman, adını aldığı Mavrommati'lere aittir. Yapı, Kyriakides'in yapıları arasında modernist bir çizgiye konstrüktif öğelerle yaklaşmasıyla farklılaşmaktadır (Şekil 4.74). Bir diğer tanımla Kyriakides'in Art Deco öğelerle Beaux-Arts geleneğini birleştiren “soyut eklektisizm”inin önemli bir örneği olduğu söylenebilir.

Şekil 4.65: Mavrommati Apartmanı (URL-28).

Yapının köşesindeki oval dönüş mimarlık tarihçilerince Zuev İşçi Kulübü'ne benzetilmektedir (Fessas-Emmanouil & Marmaras, 2005, s.51). Bununla birlikte, bu dönemde Yunanistan gibi kıta Avrupa'sını da etkileyen Faşist rejimin kendini temsil etme ihtiyacının mimariyi etkileme biçimi göze alınmalıdır. Özellikle İtalyan Rasyonalizmi Kyriakides'in tasarımını etkilenmiş olabilir.

Mavrommati Apartmanı'nın 1927 – 1929 yılları arasında Rasyonalist mimarının ilk örneklerinden biri olarak inşa edilen Novocomum Apartmanı'na benzerliği dikkat çekmektedir (Şekil 4.75).

Şekil 4.75: Novocomum Apartmanı (URL-29).

Betonarme yapı biri bodrum katı olmak üzere altı kattan oluşmaktadır. Bununla birlikte, Ypsilantos cephesinde iki adet dikdörtgen formlu kule bulunmaktadır.

Yapının iki cephesinin dengeli bir tasarımı olduğu söylenebilir. Bodrum kat taş kaplama iken giriş kat sıvanmış ve sıva üzerine taş görüntüsü verilmiştir. Birinci kattan itibaren konsol çıkan binanın oval kısmı içeri doğru çekilerek birinci katta balkon oluşturulmuştur. Oval kısım üç kat boyunca devam etmektedir. Dördüncü katta ise dikdörtgen forma geri dönülmüştür. Mimarın farklı renkler kullanmayı tercih ettiği binanın çatı saçağının altındaki çiçek motifleri bordo bir yüzey üzerine işlenerek ön plana çıkarılmıştır. Kyriakides'in diğer yapılarında da görülen kat pencereleri arasındaki çiçek motifleri bu binada da göze çarpan bir dekoratif unsurdur (Şekil 4.76).

Şekil 4.66: Mavrommati Apartmanı cephesi (URL-28).

Yapının giriş kapısının çevresi mermer söve ile çerçevelenmiş köşelerine çiçek kabartmaları eklenmiştir. Yapının ferforje giriş kapısı ve balkonları Art Deco unsurlar taşımaktadır (Şekil 4.77).

Şekil 4.67: Mavrommati Apartmanı giriş kapısı (URL-28).

Yapı günümüzde konut işlevi ile birlikte ofis mekânı olarak da kullanılmaktadır ve “korunan yapı” statüsündedir (URL- 31).

4.2.1.7. Kyriakopoulos Apartmanı

19 Asklipiou Sokak'ta bulunan yapı 1934 senesinde Kyriakides tarafından inşa edilmiştir. Bu yapı, iki savaş arası Atina'nın mevcut eklektik mimari ifadesinin en karakteristik örneklerinden ve Kyriakides'in çalışmalarının en önemli temsillerinden biridir (Şekil 4.78).

Şekil 4.68: Kyriakopoulos Apartmanı (Fessas-Emmanouil, Marmaras, 2005).

Atina triolojisine yakın bir noktada konumlanan yapı, biri bodrum katı olmak üzere altı katlıdır. Birinci kattan üçüncü kata kadar konsol yapan simetrik yapının bu katlarda her iki tarafında ve orta aksında balkonlar bulunmaktadır. Betonarme yapının cephesinin sıva kaplı olduğu görülmektedir. Taban, zemin kat sıvası üzerinde oldukça vurgulu yatay çizgilerle oluşturulmuştur (Şekil 4.79).

Şekil 4.69: Kyriakopoulos Apartmanı ön cephesi ve çiçek motifi detayları (URL-28). Gövde üç tipik kattan oluşmaktadır. Son olarak çatı katında yer alan iki adet ahşap pergola ile bitiş vurgulanmıştır. Zemin kat ile birinci katın arasında giriş bölümündeki pilastrlardaki yivlerin benzeri bir deseni olan silme kat boyunca devam etmektedir. Dördüncü kat diğer katlardan daha geriye alınarak geniş bir teras oluşturulması sağlanmıştır. Apartmana giriş, yapının orta aksında bulunan ve içeri doğru çekilmiş kapıdan yapılmaktadır. Ferforje kapının üzerinde dairesel süslemelerin bulunduğu görülmektedir. Açık kapıdan görüldüğü üzere apartmanın giriş holü mermer kaplıdır (Şekil 4.80).

Şekil 4.70: Kyriakopoulos Apartmanı giriş kapısı (URL-28).

Konsol yapan bölümde katlar arasında dört adet floral arma ve çatı katının yatay olarak düzenlenmiş daha küçük armalar ek dekoratif öğelerdir. Bu armalar ile apartman girişinde ve balkon korkuluklarındaki dairesel süslemelerin Kyriakides'in İstanbul'daki Art Nouveau yapılarına ait bir iz taşıdığı söylenebilir (Şekil 4.81).

Apartman kapısının yanında bulunan levhadan anlaşıldığı üzere konut fonksiyonunun yanında apartman daireleri ofis olarak da kullanılmaktadır.

Şekil 4.81: Kyriakopoulos Apartmanı çiçek motifi detayları (URL-28).

4.2.1.8. G. Gregou Apartmanı

Yedi katlı G. Gregou Apartmanı 1936 senesinde Kyriakides tarafından inşa edilmiştir. Yapı, 6 Othonos Caddesi, Syntagma’da konumlanmaktadır (Şekil 4.82). Yapı iki dünya savaşı arası Yunan eklektisizmi’nin klasik bir örneğidir.

Şekil 4.82: 6 Othonos Caddesi (URL-28).

Tüm kat boyunca devam eden balkonlar, yapının en vurgulu özelliklerinden biridir. Tüm katlarda dörder adet geniş açıklık bulunmaktadır. Konsol taşınan balkonlar birinci kattan beşinci kata kadar devam etmektedir. Balkonları taşıyan kirişlerin alt yüzeylerinde görülen dairesel süslemeler ve balkonların alt bölümlerinde bulunan yivli süslemeler Kyriakides’in ince işçiliğinin birer yansımasıdır.

Beşinci katın pencerelerinin üzerinde, balkonlardaki kirişlerin üzerinde bulunan desenlere benzer floral kabartmalar bulunmaktadır (Şekil 4.83). Bu kabartmaların üzerinde altıncı kattaki değişimi vurgular nitelikte kartuşlar bulunmaktadır. Altıncı kat diğer katlara göre geriye çekilmiştir. Bu katta, köşelerde ve balkonlardaki kirişler ile aynı aksta bulunan beş çift sütun ve üzerlerinden geçen kirişin oluşturduğu çerçeve yapı tasarımındaki en özgün kararlardan biridir. Altıncı katta bulunan kalıcı dekoratif pergola dönem Atina mimarisinin özgün öğelerinden biridir.

Şekil 4.83: G. Gregou Apartmanı (URL-28).

Betonarme yapının taş kaplandığı görülmektedir. Cephenin sol tarafında kalan kapı, özgün değerlerini yitirmiştir. Günümüzde, konut işlevinin yanı sıra ofislerin de bulunduğu yapının girişinin bitişiğinde bir adet ATM ve emlak geliştirme şirketi bulunmaktadır (Şekil 4.84).

Şekil 4.71: G. Gregou Apartmanı zemin katında bulunan emlak geliştirme şirketi (URL-28).

4.2.1.9. I. Zeliotis Apartmanı

Kyriakides'in 1937 senesine tarihlenen köşe apartman yapısı Atina'daki diğer yapılarından daha sade bir tasarıma sahiptir (Şekil 4.85). Betonarme yapı, dokuz kata sahiptir. Giriş kat, arkaya çekilerek ön cephede sokağa açılan bir arkad oluşturulmuştur (Şekil 4.86). Bu katın üzerinde pencere bandının vurgulandığı bir kat bulunmaktadır. İki ile beşinci katlar arasında balkonların bulunduğu benzer bir cephe düzenine sahiptir. Altıncı katta balkonlar yerini Fransız balkona bırakmıştır. Yedinci kat ise geriye çekilerek teras oluşturulmuştur. Yapının ön cephesinde çatı katında bir pencere açıklığı görülmektedir.

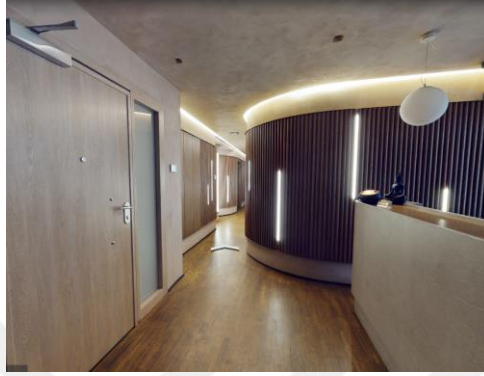
Şekil 4.72: I. Zeliotis Apartmanı (URL-28).

Şekil 4.73: I. Zeliotis Apartmanı zemin katı (URL-28).

Balkon korkuluklarında kullanılan dairesel formların benzerleri apartmanın giriş kapısının üstünde de bulunmaktadır. Kapının yanlarında bulunan levhalardan, günümüzde yapıda konut işlevinin yanında ofislerin de bulunduğu anlaşılmaktadır.

Giriş katında bir restoran ve teknoloji mağazası bulunan yapının içerisinde Hando isimli bir masaj salonu da bulunmaktadır (Şekil 4.87).

Şekil 4.74: I. Zeliotis Apartmanı'ndaki masaj salonu (URL-28).

4.2.1.10. 5 Gianni Statha Sokak'ta bulunan apartman

1937 senesinde inşa edilen apartmanın isim bilgisine ulaşılamamıştır. Yapı, Lycabettus Tepesi'ne ve Kolonaki bölgesine yakın bir noktada konumlanmıştır. Kolonaki uluslararası markalar ve galerilerden oluşan lüks bir alışveriş alanıdır.

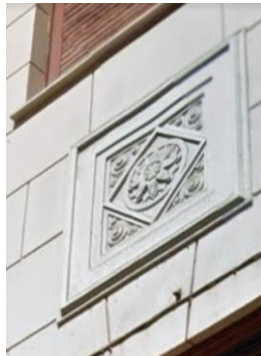
Dört katlı betonarme yapının cephesi sıvanmış ve sıva üzerine taş görüntüsü verilmiştir (Şekil 4.88). Yapıya giriş orta aksta bulunan kapıdan yapılmaktadır. Kapı sövesi mermerdir. Merdivenlerde de aynı tip mermer kullanımı devam ettirilmiştir. Ferforje kapının üzerinde dairesel formların kullanımına yer verilmiştir.

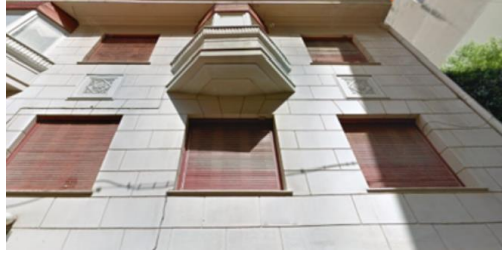
Şekil 4.75: 5 Gianni Statha Sokak'ta bulunan apartman (URL-28).

Zemin kat birinci kattan bir silme ve altındaki bordür ile ayrılmış birinci katta sıva düz çekilerek zemin kattan ayrıştırılmıştır. Birinci kat ile ikinci kat pencereleri arasında kabartmalar bulunmaktadır. Motifin ortasındaki çiçek deseni bir dörtgen ile çerçevelenmiş ve çevresine giriş kapısında kullanılan dairesel formlar eklenmiştir (Şekil 4.89).

Yapının öne çıkan özelliklerinden biri ikinci katta bulunan cumbalardır. Dördüncü kat geriye çekilerek teras oluşturulmuştur (Şekil 4.90).

Şekil 4.76: 5 Gianni Statha Sokak'ta bulunan apartman ön cephesinde bulunan çiçek motifi detayı (URL-28).

Şekil 4.90: 5 Gianni Statha Sokak'ta bulunan apartman ön cephesi (URL-28).

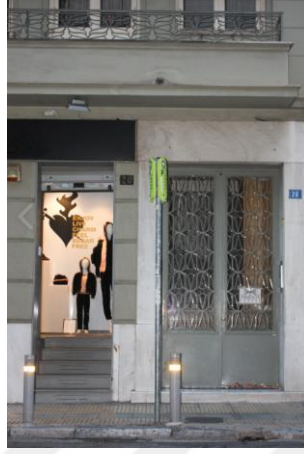
4.2.1.11. Chr. Doukas Apartmanı

Kolonaki bölgesi, Skoufa Caddesi, No:20'de bulunan apartman 1937 senesinde tamamlanmıştır. Betonarme yapının cephesi, G. Gregos Apartmanı ile önemli ölçüde benzerlik göstermektedir (Şekil 4.91). Altı katlı yapının birinci katından beşinci katına kadar varlığını sürdüren geniş balkonları dikkat çekicidir. Altıncı kat teras oluşturmak için geri çekilmiştir. Ön cephenin sağ köşesinde bulunan giriş kapısının çevresi taş ile kaplanmıştır. Ferforje kapıda balkon korkulularında organik biçimler tercih edilmiştir (Şekil 4.92).

Günümüzde konut işlevini sürdüren yapının zemin katında bir mağaza bulunmaktadır (Şekil 4.93).

Şekil 4.91: Chr. Doukas Apartmanı (URL-28).

Şekil 4.92: Chr. Doukas Apartmanı giriş kapısı (URL-28).

Şekil 4.93: Chr. Doukas Apartmanı günümüzdeki durumu (URL-22).

4.2.2. Mimarın Atina’da bulunan ve yapım tarihi bilinmeyen yapıları

Kyriakides’in yapıları sınıflandırılırken bir yapısının lokasyon bilgisine ulaşılmış ancak mimarın yapının tasarımına ya da inşasına olan katkısı veya tasarımın hayata geçip geçmediğine dair veriye ulaşılamamıştır. Bu sebeple, Pantel Okulu adlı yapıya ayrı bir başlık açılmıştır.

4.2.2.1. Pantel Okulu yeni kanadının yükseklik planları

1927'de Kallithea'da başlayan inşaat çalışmaları, Venizelos tarafından desteklenmiştir. 1930'da açılan üniversitenin adı 1939'da, memur yetiştirmek amacıyla "Panteio Siyasal Bilgiler ve Devlet Memurları Yüksek Okulu" olarak değiştirilmiştir (URL-32). Kyriakides'in tasarımına dair bir veriye ulaşılamamıştır.

4.2.3. Mimarın Atina'da bulunan ve hakkında yeterli bilgi edinilememiş yapıları

12 Greek Architects of the Interwar Period (2005) bulunan listedeki yapılar taranmış (s.53), bazılarının adres bilgileri edinilemediği için haklarında derinlemesine bir inceleme gerçekleştirilememiştir. Bunlar:

- Tek katlı Ch. Georgiadis Evi, Patisia bölgesinde bulunan bu yapının inşa tarihi Ağustos 1928'dir. Yapının tam adresine ulaşılamadığından hakkında detaylı detaylı bilgi elde edilememiştir.
- Dört katlı A.Kamilios Binası Kyvelis Sokağı'nda bulunan yapının yapım tarihi Şubat 1929'dur.
- İki katlı R. Daiou Binası Psychiko bölgesinde bulunan yapının yapım tarihi Mart 1932'dir.
- İki katlı M. Hatziris Binası, Psychiko bölgesinde bulunan yapının yapım tarihi Aralık 1932'dir.
- Grigoriadis Binası, Vouliagmentis bölgesinde bulunan yapının yapım tarihi Ekim 1939'dur.
- Metsovo, Patision'da bulunan apartman, yapının lokasyonuna ve yapım tarihine dair bilgi edinilememiştir.
- Adresi *12 Greek Architects of the Interwar Period* (2005) kitabında Akademia ve Lycabettus 2 olarak gösterilen yapının yapım tarihine ve tam konumuna dair detaylı bilgi edinilememiştir.

4.2.4. Mimarın Atina’da hayata geçmemiş tasarımları

Kyriakides’in beş adet projesinin hayata geçirilemediği arşiv taramaları esnasında tespit edilmiştir. Bu yapılardan sadece apartman projesinin ve Lycabettus Tepesi’ndeki Milli Yunan Turizm Organizasyon Kompleksi’nin çizimlerine ulaşılabilmektedir. Kyriakides’in Atina’da da İstanbul’da da olduğu gibi birçok yarışma projesine katıldığı ve bu yarışmalarda önemli dereceler elde ettiği görülmektedir.

4.2.4.1. Apartman projesi

Kyriakides’in 1928 yılında tasarladığı bu konut kompleksi, Atina’daki çalışma hayatı sırasında tasarlayıp hayata geçiremediği tespit edilen ilk yapıdır. Venazilos’a yazdığı mektuplardan bir önceki yıla tarihlenen bu tasarımın, mektuplarda tasvir ettiği konut tipinin bir yansıması olduğu düşünülebilir.

Bu dönemde kentte etkisini göstermeye başlamış olan modernist çizgileri izlemeyi tercih etmeyen mimar, Antik Yunan ve Jugendstil unsurlara ağırlık veren canlandırmacı, eklektik tasarımı anıtsal kütlenin cephesinde kullanmıştır. Bodrum katı ile birlikte dokuz kata sahip olan yapının giriş katı ve üzerindeki beş katı kapsayan kısmın cephesi kendi içerisinde bir uyuma sahiptir. Dikey unsurların vurgulandığı bu bölümde, ilk iki kat taş kaplamadır. Simetrik bir yapıya sahip olan kütlenin yan cephelerinde iki adet geometrik süslemelere sahip saçak bulunmaktadır.

Yapının ikinci bölümü olarak nitelendirilebilecek olan bölümde, iki adet kubbe ön plana çıkmaktadır. Bu iki kubbe cepheden daha geride durmaktadır (EK A.37-40.).

Yapının cephe dizilimi ve kubbelerin varlığı göz önünde bulundurulduğunda Kyriakides’in İstanbul’dan götürdüğü görsel sözlüğü kullandığı düşünülebilir.

4.2.4.2. Lycabettus Tepesi’ndeki Milli Yunan Turizm Organizasyon Kompleksi (EOT)

EOT (Yunan Ulusal Turizm Organizasyonu), 1929 senesinde Venizelos tarafından Yunanistan’da turizmi teşvik etmek amacıyla kurulmuştur. 1936 senesinde Metaxas,

tarafından askıya alınan kuruluşun yerini Metaxas propagandacısı "Basın ve Turizm Müsteşarlığı" almıştır (Tziovas, 2014, s.190).

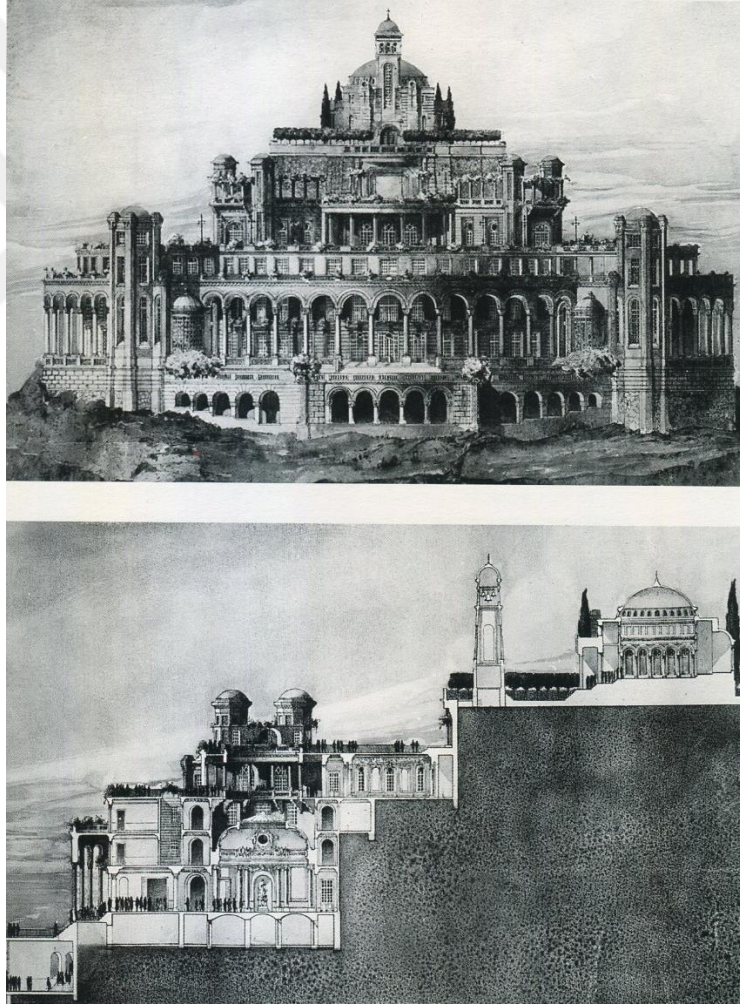
Bugün Lycabettus Tepesi'nin iki zirvesinde, 19. yüzyıldan kalma Aya Yorgi Şapeli, bir tiyatro ve bir restoran bulunmaktadır. 1936 senesinde EOT kapatıldığında yarışmanın rafa kalktığı düşünülebilir. Ancak proje tarihi olarak 1936- 1938 seneleri arasının verilmesi EOT kapatıldıktan sonra da Kyriakides'in proje üzerinde çalışmaya devam ettiğini düşündürmektedir.

Kyriakides'in önerisine ait görseller incelendiğinde, yapının anıtsal neo-Bizans eklektik öğeler içerdiği görülür. Anıtsal bir üslupla tasarlanan büyük ölçekli kilise kompleksi, Atina'daki Bizans eserlerinin karşı kutbunda bulunarak kentsel peyzajda ikinci bir kutup oluşturmayı amaçlamaktadır (Fessas-Emmanouil & Marmaras, 2005, s.57). Bu karşıtlığı sağlarken Kyriakides'in, Konstantinopolis Bizans'ına atıfta bulunması ilginçtir. Özellikle tepedeki kubbenin formuna bakılacak olursa Aya Sofya benzetmesi kullanıldığı söylenebilir. Tepenin tamamını kapsayan devasa yapı önerisi, tam simetrik düzene sahiptir. Kemerlerin öne çıkarılarak portikolar oluşturduğu yapı yedi kattan oluşmaktadır (Şekil 4.94).

Tepede bulunan kubbe ve kulenin kilise fonksiyonu gördüğü düşünülebilir. Kesitte alt kotlara bakıldığında görülen heykel, mekânın sergileme fonksiyonu olduğunu düşündürse de yapının planlarına ulaşılamadığından fonksiyon hakkında detaylı bilgi bulunamamıştır.

Yapının bir diğer özelliği, Pieter Brueghel'in Babil Kulesi adlı eserini anımsatmasıdır. Brueghel'in Kolezyum'dan etkilendiği gibi Kyriakides'in tasarım sürecinde İstanbul'da gördüğü dini yapılardan etkilenmiş olabileceği akla gelmektedir. Tablodaki kulenin yatay yerleşimi ve yukarı doğru uzayışı ile iki sıra halindeki kemer dizileri ve Kyriakides'in de tasarımına aynı özellikleri yansıtmaya sebep olmuş olabilir. Babil Kulesi'nin yedi katı tamamlanmış, sekizinci katı inşa halindeyken Kyriakides'in EOT tasarımı yedi kattan oluşmaktadır.

Proje yarışmasının raporlarına ulaşmak için Myrianthe Moussa ile yapılan görüşmede, Moussa EOT'un 1929-1933 yılları arasında var olan yıllık raporlarında böyle bir yarışmaya değinilmediğinden bahsetmiştir. 1936'da EOT kapatıldığından dolayı Moussa yarışma yılının 1935 olduğunu tahmin etmektedir. Ancak bu seneye ait rapora erişilemediğinden kesin bir sonuca varılamamıştır (M. Moussa, kişisel görüşme, 08.03.2023).

Şekil 4.77: Yarışma için Kyriakides tarafından hazırlanmış olan cephe ve kesitler (Helen Fessas-Emmanouil Arşivi).

4.2.4.3. New York Dünya Fuarı'na Yunanistan Pavyonu önerisi

Metaxas, 1939 Dünya Fuarı'nı Yunanistan'ın şanlı geçmişinin yanı sıra modern Yunanistan'ın seçkin özelliklerini yarı-faşist rejimi üzerinden dış dünyaya geniş çapta tanıtabileceği bir fırsat olarak görmüştür.

Metaxas'ın fuar için seçtiği projenin mimarı Alexandra Paschalidou-Moreti ve Dimitris Moretis'dir. Kyriakides gibi İstanbul doğumlu olan bir mimarın proje için seçilmesi dikkat çekicidir. Moretis'ler Metaxas yönetimi altında tasarladıkları turistik tesisler ve ulusal ve uluslararası sergiler için Yunan Pavyonlarının inşasını organize etmeleri ve yönetmeleri ile ülke mimarlık tarihinde önemli bir yere sahip olmuşlardır.

New York Dünya Fuarı'ndaki pavyon tasarımları birçok arkeolojik sergiyi barındıran anıtsal modern bir yapıdır (Şekil 4.95). Yapının iç mekânında Nikos Eggonopoulos'un büyük bir duvar resmi ile birlikte dönemin ünlü sanatçısı Nelly'nin fotoğrafları ve dört adet kolajına yer verilmiştir (Şekil 4.96). Bu görsellerde halk sanatı ve antik portreler yan yana yer verilmiştir (URL-33).

Kyriakides'in pavyon önerisine dair bilgiye ulaşamamıştır. Ancak Üçüncü Helen Dönemi mimarlığının konut mimarisinden çok kamusal yapı mimarisini etkilediği düşünüldüğünde, mimarın diğer yarışma projelerindeki tasarım anlayışının izini sürmek gerekli olacaktır. Cholevas'a göre, New York Dünya Fuarı pavyonu için Benakio Kampüsü gibi eklektisist bir öneri sunmuştur (Fessas-Emmanouil & Marmaras, 2005, s.55).

Kyriakides'in önerisinin reddedilmesinin sebeplerinden biri, Venezilos ile olan yakın ilişkisinin, muhalifi Metaxas'ın antipatisini uyandırması olabilir.

Şekil 4.78: Hayata geçmiş olan pavyon (URL-33).

Şekil 4.79: Hayata geçmiş olan pavyonun iç mekânı (URL-33).

4.2.4.4. Devlet memurları için Sermaye Fonu Binası ihale çalışması Syntagma Meydanı

Hisseler ve Kâr Payı Müdürlüğü Memur Hissesi Fonu (M.T.P.Y.) (Civil Servants Share Fund Building) olarak bilinen bina 1920 senesinde inşa edilmiştir. Kuruluşun bir diğ er yapısı ise Syntagma Meydanı'nda 1970'li yılların başında Devlet Memurları Özkaynak Fonu tarafından inşa edilmiştir (URL-34).

Kyriakides'in girdiğı yarışma sonucunda ikinci olduğı, birinciliğı ise Kimon Laskaris'in kazandığı bilinmektedir (Fessas-Emmanouil & Marmaras, 2005, s.49).

4.2.4.5. Atina Konservatuvarı için yarışma

Kyriakides, 1940 senesinde Atina Konservatuar binası için gerçekleştirilen yarışmada ikincilik ödülü almıştır. Yarışma sonucunda birincilik ödülünü Vassilios Kassandra ve Leonidas Bonis elde etmiştir (Fessas-Emmanouil & Marmaras, 2005, s.49). Kyriakides'in tasarımı hakkında detaylı bilgi elde edilememiştir.

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İstanbul'dan Atina'ya uzanan başarılı kariyerinde Kyriakides'in özellikle apartman tipolojisine eğildiği görülmektedir. Yapılan araştırmalarda tasarladığı apartmanlardan İstanbul'da dördü, Atina'da ise on dördü listelenebilmiştir.

Apartman tipolojilerinin başarısı; kendilerini yeni liberal, sanayileşmiş ve modern çağa adapte eden kent sakinlerinin talep ve ihtiyaçlarının dengesinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, bir yapı türü olarak apartmanın, cepheler dışında sanatsal ifade için çok az yer bıraktığı açıktır. Apartmanın şehrin çehresindeki etkisinin işverenin zenginliğinin de bir göstergesi olduğundan Kyriakides'in özellikle Pera'da uygulamalarını hayata geçirdiği dönemde bölgedeki yapılar, cephe tasarımlarıyla göz doldurmaktadır.

Mimarın, İstanbul'da bulunan günümüze ulaşmış apartman yapılarının kariyerinin erken dönemine tarihlendiği görülmektedir. Paris'ten İstanbul'a döndüğü yıldan (1902) 1906'ya kadar Vernoudaki, Frej ve Ravouna Apartmanlarını inşa eden Kyriakides'in, bu kısa süreçte yapıların inşa süreçlerine ne oranda dahil olduğu tartışmaya açık bir husustur. Kyriakides'in bu üç yapıda, Yenidunia ile birlikte çalıştığı bilinmektedir.

Apartman yapılarının yanı sıra Türkiye Han'ı da birlikte inşa eden ikilinin bu proje ile Beyoğlu- Galata sınırlarından tarihi yarımadağa doğru genişleyen bir alanda çalışmalar yaptıkları görülmektedir.

1912'de ortaklıklarını bitirdikten sonra Kyriakides, kendi bürosunu açmış olsa da tek başına tasarladığı bir yapıya araştırmalar esnasında ulaşamamıştır. İstanbul'da bu tarihten sonra daha çok uygulama, restorasyon ve onarım çalışmalarına yoğunlaştığı görülmektedir. Her ne kadar bazı kaynaklarda, Sötlüce Mezbahası, Çapa Fen Lisesi ve Fatih Belediyesi yapılarının farklı müellif isimlerle birlikte mimarı olarak gösterilse de mimarın imzasını taşıyan yapılardaki Art Nouveau, Sezasyon ve

eklektik üsluplardan hayli uzak olan bu yapılar, mimarın bu yapılarda uygulayıcı rolü üstlendiğini gösterebilir. Özellikle birbiriyle aynı tasarıma sahip olan Kadıköy ve Fatih Belediye Binaları'ndan sadece Fatih Belediye Binası'nın mimarı olduğuna dair kaynakların bulunması, Kyriakides'in yapının tasarımcısı olmadığını gösteren en önemli unsurdur. Yine Elhamra Han'da da Ekrem Hakkı Ayverdi ile birlikte çalıştığı bilinen Kyriakides'in, yapının sadece sinemasını tasarlamış olabileceği akla gelmektedir.

1926 senesinde Atina'ya yerleşen Kyriakides'in Atina'da da çoğunlukla apartman tipolojisinde eserler verdiği görülür. Savaş sonrası dönemde, daha kısıtlı bir bütçe ile yapılar inşa ettiği düşünülebilecek olan mimarın tasarımları, genel olarak İstanbul'a göre daha sade bir şemaya sahiptir. Bu durumun bir diğer sebebi modernist mimarinin öne çıktığı dönemde, mimarın yeni yaklaşımlara ayak uydurma becerisi olarak düşünülebilir. Mimarın tasarımlarının iki kentin mimarlık ortamının değişimi üzerinden okunması tezin birincil amacı olmuştur.

Atina'da bulunduğu dönemde daha aktif bir biçimde üretim yapan mimarın 1940 senesine kadar çalıştığı görülmektedir. Mimarın bu şehirdeki en bilinen üç eserinin; Lykiardopoulou Apartmanı, Spyridonos Apartmanı ve Mavrommati Apartmanı olduğu söylenebilir. Birbirine yakın tarihlerde gerçekleştirdiği bu yapılardan sonraki yapılarında, mimarın daha sade bir cephe kompozisyonu tercih etmeye başladığı görülmektedir.

Mimarın yeni geldiği kentte tasarladığı Lykiardopoulou Apartmanı, İstanbul'daki yapılarına cephe biçimlenişi açısından en yakın olduğu yapıdır. Yapı hem cephe özellikleri hem de plan şeması bakımında Türkiye Hanı ile benzerlikler göstermektedir.

İki savaş dönemi arası Atina mimarisine klasik bir örnek olabilecek yapılarının her birinde dikkat çeken en belirgin özellik, mimarın kullandığı çiçek motifleridir. Mimarın imzası olarak görülebilecek olan bu figürlerin ilk olarak Türkiye Hanı'nda kullanıldığı görülmektedir.

Atina'daki yapılarındaki benzer diğer özellikler, neredeyse her yapının kapısında mermer bir söve bulunması ve geometrik desenlerin işlendiği balkon korkuluklarıdır. İstanbul'daki apartman yapılarında da görülen bu ferforje korkuluklar her iki şehirdeki yapılarda, yapının giriş kapısındaki desenler ile uyumludurlar.

Atina'da bulunduğu dönemde İstanbul'dakinin aksine Kyriakides, yapılara imzasını yerleştirmeyi bırakmıştır. İstanbul'daki tasarımlarında benzer üslupları kullanan Kyriakides'in farklı dekoratif unsurları yapılarında denediği fark edilmektedir. Atina'da ise farklı üsluplar denense de mimarın imzası haline gelen dekoratif unsurların tekrarlandığı görülmektedir. Bu sebeple I. Zeliotis Apartmanı dışında benzer bir cephe düzenine sahip olan yapıların her birinin tasarımcı rolünü Kyriakides'in üstlendiği söylenebilir.

Mimarın Atina'daki yapılarının planlarına ulaşamadığından iki kentte bulunan yapılar daha çok cepheleri üzerinden tartışılmıştır. Fakat İstanbul'daki apartman yapıları, bir ailenin ikamesine yönelik iken Atina'da, kat mülkiyeti bazlı projelendirmenin, iki şehirdeki apartman plan şemasını değiştirecek en önemli unsur olduğu düşünülebilir.

İstanbul'da olduğu gibi Atina'da da devlet erkânı için az sayıda mimari üretim yapan Kyriakides'in, kişisel bağlantılar ile serbest mimarlık kariyerini oluşturduğu ve her iki kentte de yüksek gelir grubu için genellikle şehir merkezinde konumlanan yapılar inşa ettiği söylenebilir. Bu süreci sadece mimarın ekonomik kaygıları değil, ideolojisi de şekillendirmiştir.

Az sayıda müstakil ev tasarlamış olan mimar, apartmanların insan yaşamı için daha sağlıklı olduğunu savunmuş, bu konuda Venizelos'a mektuplar yazmıştır. Atina'ya geldiği dönemde kentte yüksek sayıda mülteci bulunduğu ve bu mültecilerin zor koşullarda yaşamaya devam ettiği bilinmektedir. Ancak Kyriakides her ne kadar Venizelos'a apartman üretiminin maliyeti hakkında bilgi verse de bu grup için herhangi bir tasarım çalışmasına rastlanmamıştır.

Kyriakides'in yapılarının günümüzdeki işlevleri üzerinden bir okuma yapıldığında İstanbul'daki önemli yapılarının üniversite, otel, kültürevi gibi kamusal mekânlar olarak yeniden işlevlendirildiği ve bu dönüşüm sırasında iç mekân özelliklerini tamamiyle kaybettikleri; Atina'daki yapılarının ise genellikle ilk işlevleri ile kullanılmaya devam edildiği, yeniden işlevlendirilen yapılara ise orijinale uygun bir biçimde müdahale edildiği görülmektedir. Bu bağlamda özellikle İstanbul'daki Vernudaki, Frej ve Ravouna Apartmanları'nın renovasyon; Atina'daki Benakio Okulu ve Lykiardopoulou Apartmanı'nın restorasyon sürecinden geçtiği söylenebilir.

Kyriakides'in mimari üretiminin büyük kısmını gerçekleştirdiği 1930'lar, Atina'da orta-üst sınıfın çok katlı apartman yaşamına ilgisinin arttığı bir dönemdir. Atina'da, bir taraftan modernlik kucaklanırken diğer taraftan önceki dönemlere ait öğelerin apartman yapılarında kullanılmasına devam edilmiştir. Bu yapılar, cumbalı pencereler, özellikle demir doğramalarda yer yer Art Deco motifleri gibi süslemeler ve ferah giriş holleri ile karakterize edilir. Genellikle üst katların teraslarında kalıcı dekoratif pergolalara sahiptirler. Cumbalı pencerelerin kullanımı cephelerde bir plastisite etkisi yaratır. Bu dönemde çoğu kamu binası, basitleştirilmiş klasik tarzda inşa edilmeye devam etmiştir.

1930'lardaki Atina apartman tasarımına dair tanım, Kyriakides'in inşa ettiği binaların tasvirine uymaktadır. Yine Benakio Kampüsü'nde neoklasik unsurların kullanıldığı bir portiko ve gerisinde sade bir mimarinin görülmesi açısından tasarım dili, basitleştirilmiş klasik tarza örnek verilebilir.

Dünya'daki mimarlık ortamının önemli değişikliklerden geçtiği yıllarda yaşadığı ülkeyi değiştirmek zorunda kalan Kyriakides'in İstanbul'da kalsa nasıl bir mimari tavır izleyeceği tartışmaya değer bir diğer sorudur. Modernist hareketler ve özellikle CIAM IV'ün Atina'lı mimarları önemli ölçüde etkilediği bu dönemde; Kyriakides'in Mavrommati Apartmanı'ndaki rasyonalist denemesi ve I. Zeliotis Apartmanı'ndaki modernist tavrı dışında bu hareketlerden çok, İki Dünya Savaşı Arası Yunan Eklektisizmi olarak adlandırılan mimariyi referans aldığı söylenebilir. Dönem

İstanbul’unda özellikle Nişantaşı ve Pangaltı semtlerinde inşa edilmiş apartmanların tasarımlarında da mimarların tek bir akıma sadık kalmadığı; ancak kentin varlıklı semtlerinde Atina’da da olduğu gibi Modernist Art Deco tavrın revaçta olduğu bilinmektedir. Bu sebeple, Kyriakides İstanbul’da kalmış olsaydı da Uluslararası Mimari Akım’da eserler vermeme ihtimali oldukça yüksektir.

Kyriakides, bulunduğu kentte o sırada popüler olan akımları kullanarak tasarımlarını hayata geçiren bir mimardır. Bu anlamda yaşamı boyunca belli bir akımın savunucusu olmasa da kendi içerisinde tutarlı bir mimari tutum sergilemiştir. İletişim halindeki Dünya’da öncü örneklerin rol model alınarak büyük ölçüde benzer üretimlerin görüldüğü bu dönemde, Kyriakides’in tasarım dilini değiştiren asıl olgunun coğrafya değil de zaman olduğu söylenebilir.

Atina’da birçok yarışma projesine de katılmış olan Kyriakides, aldığı ödüller ile adından bahsettirmiştir. İnşa edilmemiş yapılarından sadece ikisinin planlarına ulaşılabilmiş olsa da bu projelerde önemli ölçüde İstanbul etkilerinin görüldüğü fark edilmektedir. Özellikle Metaxas döneminde Atina’da Bizans mimarisine olan ilginin artışı, Kyriakides’in İstanbul’da terk ettiği köklerine dönen, büyük ölçekli yapı tasarlama arzusunda karşılık bulmuş olabilir. Mimarın, Atina’daki son yarışma projesi olan Lycabettus Tepesi’ndeki EOT Kompleksi projesi bu durumun en önemli örneği sayılabilir. Üçüncü Helen Dönemi’nde Atina’da inşa edilen kamusal yapılara bakıldığında, Antik Yunan ve Bizans değerlerini öne alan tarihselci mimari dayatması, faşizmin anıtsal mimari özellikleri ile birleşmiş ve Kyriakides’in tasarım dilinden oldukça uzak bir projenin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kağıt üzerinde kalan bu projenin tasarlandığı yıldan dört sene sonra, Gestapo’nun gözetli merkezlerinde uzun süre kalmış olan mimar, 1942 senesinde Atina’da hayatını kaybetmiştir.

Constantinos Panagotis Kyriakides’in yaşamı ve yapılarının tanıtılmasına yönelik ortaya konulan bu çalışma, mimarlık tarihi yazımında ön plana çıkmamış olan mimar

ile ilgili bir değerlendirmenin yanı sıra 20. yüzyılın ilk yarısında mimarın eser vermiş olduğu iki şehir ve şehirlerin mimarlık ortamına yönelik bir bakış sunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akay, Z. & Ardıçoğlu, A.** (2012). İlk mimarlık bürolarının izinde: erken cumhuriyet döneminin iş merkezi Karaköy. *Mimar.ist*, (46), 77–91.
- Akçaoğlu, Ö.** (2019). *Elhamra Han'ın (Beyoğlu-İstanbul) cephe özellikleri*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akçaoğlu, Ö. & Saner, T.** (2005). *Mimari Dönüştürmeler, Sanat Tarihi Defterleri*, Ege Yayınları, İstanbul.
- Akın, N.** (2011). *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Alman Mavileri Haritası.** (1905). Eminönü - Sirkeci ve civarı haritası [Harita]. Pafta no: H 8/4. Hrt_008507. İBB Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi.
- Anonim.** (1908, 14 Eylül). *Tanin*, s.2.
- Anonim.** (1900 26 Ekim). *Le Moniteur Oriental*. Salt Araştırma Arşivi.
- Anonim,** (2000). *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 7*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Arpacı, K.** (2020). *İstanbul mimarisinde sanatkâr imzaları (1800-1923)*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Sanatı Anabilim Dalı, İstanbul.
- Arseven, C.E.** (1959). *Türk Sanatı Tarihi*. MEB Yayınevi. İstanbul.
- Arzova B.** (2020). *Elen Ticaret Mektebi- Rumlar ve Ticaret*. Expoze Kitap. İstanbul.
- Aslanoğlu, İ.** (2010). *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı (1923-1938)*. Bilge Kültür Sanat. İstanbul.
- Balamir, M.** (1994). Kira evinden kat evlerine apartmanlaşma, *Mimarlık*, 260, 29-33.
- Barillari, D. & Godoli, E.** (1997). *İstanbul 1900 Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekânları*. Yem Yayın. İstanbul.
- Bastea, E.** (2014). *Races to Modernity Metropolitan Aspirations in Eastern Europe, 1890–1940*, Central European University Press, Budapest- New York.
- Batur, A.** (1994). Frej Apartmanı. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 3*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- BOA, MF. MKT., 1225 – 70.** (1897). (14 Aralık 1897 - hicri 19 Recep 1315).
- BOA, Y..MTV, 167 – 94.** (1917). (12 Şubat 1918 – hicri 12 Rebiulahir 1315).
- Bozdoğan, S.** (2002). *Modernizm ve Ulusun İnşası*. (T. Birkan, Çev.). Metis Yayıncılık, İstanbul.

Cengiz Kahraman Koleksiyonu, Yapı Kredi Arşivi.

Cengizkan, A. & Bancı S., Cengizkan, N.M., (2017). *Ernst A. Egli: Türkiye'ye Katkılar: Yerel Yorumlar. Eğitimde Program. Pratiğin Muhasebesi*. TMMOB Mimarlar Odası Yayınları. Ankara.

Cezar, M. (1991). *19. Yüzyıl Beyoğlusu*. Akbank Yayınları, İstanbul.

Colonas, V. (2005). *Greek Architects in the Ottoman Empire (19th-20th Centuries)*. Olkos Publishing. Atina.

Çelik, Z. (1986). *19. Yüzyıl'da Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul.

Delta, S. (1932). Establishment, goal and undertaking of Athens College, I, *Ergasia Magazine*, vol. 136 (7 Ağustos 1932), Kıbrıs.

Dağdelen, İ. (2007). *Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü. İstanbul.

Emver Oglou, İ. (2022). *Helen Filoloji Derneğinin 1861-1911 yılları arası arkeoloji çalışmaları ve bazı üyelerin biyografileri*. (Yüksek Lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erdoğan, A. (2019). Osmanlı Devleti'nde kurulan ilk özel ticaret okulu: Heybeliada Rum Ticaret Mektebi, *Avrasya İncelemeleri Dergisi-Journal of Eurasian Inquires* 2019; VIII/1: 35-53.

Ergin, O. N. (2007). *İstanbul Şehreminileri*. İBB Yayınları. İstanbul.

Erkan, P. & Ödekan A. (2010). İstanbul'da Tanzimat sonrası Galata-Şişli hattında Rum Cemaati ve eğitim yapılarının arka planı, *İTÜ Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 2, 41-50*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Tarihi Programı, Ayazağa, İstanbul.

Evren, B. (1999). Elveda Elhamra, *Cumhuriyet Dergisi*, sayı: 675.

Exertzoglou, H. A. (1986). *Greek Banking in Constantinople, 1850-1881*. University of London. Londra.

Fessas-Emmanouil, H. & Marmaras, E.V. (2005). *12 Greek Architects of the Interwar Period*. Crete University Press. Atina.

Fessas-Emmanouil, H. (1993). *Public Architecture In Modern Greece 1827 – 1992*. Athens Pappasotiriou International Bookstore. Atina.

Fessas-Emmanouil, E. (2023). Kişisel görüşme. 3 Şubat, İstanbul.

Germaner, S. (1992). 19.yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı-Fransız kültür ilişkileri ve Osman Hamdi Bey, *1. Osman Hamdi Bey Kongresi-Bildiriler, 2-5 Ekim 1990*, Mimar Sinan Üniversitesi Yayını, s. 105, İstanbul

Goad C.E. (1905). Plan d'assurance de Constantinople. Vol. I- Stamboul. No: 12. [Harita]. Salt Araştırma Arşivi.

- Goad C.E.** (1905). Plan d'assurance de Constantinople. Vol. II- Péra & Galata. No 25. [Harita]. Salt Araştırma Arşivi.
- Goad C.E.** (1905). Plan d'assurance de Constantinople. Vol. II- Péra & Galata. No 38. [Harita]. Salt Araştırma Arşivi.
- Goad C.E.** (1905). Plan d'assurance de Constantinople. Vol. II- Péra & Galata. No 40. [Harita]. Salt Araştırma Arşivi.
- Gökgür, P.** (2005). 1933'ten 2003'e Atina kartasındaki değişimler, CIAM'dan CEU'ya, *Planlama*, vol.1, İstanbul.
- Gül, M.M.** (2018). *Modern İstanbul'un Doğuşu*. (F.B. Helvacıoğlu, Çev.). Sel Yayıncılık. İstanbul.
- Gülenaz, N.** (1998). *İstanbul'daki 19. Yüzyıl ve sonrası Osmanlı ticaret han ve pasajlarının stil ve fonksiyon bakımından incelenmesi*. (Doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gülersoy, Ç.** (1989). Frej Apartmanı, *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Ağustos 1989.
- Gülersoy, Ç.** (1999). *Beyoğlu'nun Yitip Gitmiş 3 Oteli*. Çelik Gülersoy Vakfı Yayınları. İstanbul.
- Günergün, F.** (1987). Osmanlı mühendis ve mimarları arasında ilk cemiyetleşme teşebbüsleri, Osmanlı ilmi ve mesleki cemiyetleri, *1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu*, İstanbul.
- Hasol, D.** (2005). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. YEM Yayın - Mimarlık Dizisi. İstanbul.
- Hasol, D.** (2021). *20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*. YEM Yayın. İstanbul.
- Hastaoglou-Martinidis, V.** (2010). 20.yüzyılın başlarında İstanbul'a betonarme teknolojisini getiren Rum mimarlar. İçinde *Batılılaşan İstanbul'un Rum Mimarları*. (ss.144-158). İstanbul: Zoğrafyon Lisesi Mezunlar Derneği.
- Kaceli, K.** (2020). İstanbul'daki Arnavutluk Kolonisi ve Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkileri, *Kebikeç Dergisi*, No:50, Ankara.
- Kalogeras, N & Tsilenis S.** (2002). 20. yüzyıl modern Yunan mimarlığı, *Yapı Dergisi*, sayı; 247, İstanbul.
- Karagünlü, N.** (2015). *Pera levanten konut mirası ve yeniden işlevlendirilmesi üzerine bir değerlendirme*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İç Mimari Tasarım Uluslararası Yüksek Lisans Programı, İstanbul.
- Kotzampopoulos, T. M.** (2018). *British-Greek special forces in the Aegean 1943-1945: a case study of 'hybrid' war in German-occupied maritime Greece*. (Yüksek Lisans tezi). Lancaster University, Lancaster.

- Koumaridis, Y.** (2006). Urban transformation and de-Ottomanisation in Greece, *East Central Europe/ECE, Vol. 33, 2006, Part 1-2*.
- Kuruyazıcı, H. & Şarlak E.** (2011). *Batılılaşan İstanbul'un Rum Mimarları*. Zoğrafyon Lisesi Mezunlar Derneği. İstanbul.
- Kuruyazıcı, H.** (1999). İstanbul'un unutulmuş mimarları-2, *İstanbul, No:29*.
- Le Corbusier, C.** (1969). *Atina Anlaşması: Jean Giraudoux'nun Önsözü ile*, (Ayda Yörükhan, Çev.). İmar ve İskân Bakanlığı Mesken Genel Müdürlüğü; 52. Çeviri Serisi; 39. Ankara.
- Meriç, H. & Çokşenim Z.** (2021). Antika dükkânı: Ravouna 1906 Coffee & Bar, *Docomomo, Türkiye'de Modern İç Mekânlar Sempozyumu 1*, İstanbul.
- Milli Reasürans Yıllık Faaliyet Raporu** (2018). İstanbul.
- Monioudi-Gavala, D.** (2012). *Urban Planning In The Greek State 1833-1890*, A Publication of The Department of Cultural Heritage Management and New Technologies of the University of Western Greece, Agrinio.
- Moussa, M.** (2023). Kişisel görüşme. 8 Mart, İstanbul.
- Onat, M.** (1996). Frej Apartmanı'nın öyküsü, *Ege Mimarlık*, Mimarlar Odası İzmir Şubesi, İzmir.
- Özbek, B.** (2023). Kişisel görüşme. 17 Mart, İstanbul.
- Özkan, A.** (2017). *Galata Gezi Rehberi*. Global Basım ve Yay. San. Tic. Ltd. Şti., İstanbul.
- Say Kula, S.** (2014). *Beaux Arts kökenli bir mimar olarak Alexandre Vallauray'nin meslek pratiği ve eğitimciliği açısından kariyerinin irdelenmesi* (Doktora tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sözen, M. & Tapan M.** (1973). *Elli Yılın Türk Mimarisi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Ankara.
- Sözen, M.** (1984). *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı (1923-1983)*. Türkiye İş Bankası Yayınları. İstanbul.
- Sunalp, A. A.** (1999). *19. yüzyıl Galata ve Pera apartman-konutlarında orta sofa-hol tipolojisinin gelişimi*. (Doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Stone, L.** (1999). A dialogue of past and present: the construction and (re)presentation of Greek national identity, *Journal Of International Affairs, Volume IV No.2*, Columbia.
- Şenyurt, O.** (2012). *İstanbul Rum Cemaatinin Osmanlı Mimarisindeki Temsiliyeti*. Tarih ve Uygarlık Dizisi 2. Doğu Kitabevi, İstanbul.

Şenyurt, O. (2002). *1800-1950 yılları arasında İstanbul'da faaliyet gösteren Rum mimarlar*. (Yüksek Lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Tarihi ve Kuramı Programı, İstanbul.

Tsiambaos, K. (2019). Egzotizm ve modern Yunan mimarisi, *Betonart, Issue 61*.

Tsilenis, S. (2001). Some problems of registration of the Greek "architects" in Istanbul between 1869-1945, *Oriental Occidental: Geography, Identity, Space, Proceedings, ACSA International Conference, İstanbul*.

Türkiye /Milli Reasürans Han Sanat Tarihi Raporu.

Tziovas, D. (2014). *Re-imagining the Past: Antiquity and Modern Greek Culture*. Oxford University Press. Oxford.

Tzonis, A. & Alcestitis P. R. (2013). *Greece: Modern Architectures in History*. Reaktion Books, Limited, Ebook Central. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/itup/detail.action?docID=157553>
9. Erişim Tarihi: 20.11.2022

Url-1: <http://www.doganhasol.net/Articles/cumhuriyet-donemi-mimarligindan-bir-panorama_10891.html> erişim tarihi 22.03.2022.

Url-2: <https://www.bisav.org.tr/Bulten/38/702/turkiye_mimarligi_turkiye_de_konut_kulturunun_degisiimi> erişim tarihi 24.03.2022.

Url-3: <<https://istanbultarihi.ist/cumhuriyet-doneminde-istanbulda-mimarlik>> erişim tarihi 24.03.2022.

Url-4: <<https://metaxas-project.com/third-hellenic-civilization/>> erişim tarihi 20.04.2023.

Url-5: <<https://engineers.ims.forth.gr/engineer/view?id=10653>> erişim tarihi 27.03.2022.

Url-6: Bir Kağıt Mimarı: Nazimî Yaver Yenal, Ekim 26, 2017 <<https://blog.iae.org.tr/sergiler/bir-kagit-mimari-nazimi-yaver-yenal>> erişim tarihi 26.02.2023.

Url-7: <<https://ressources.campusfrance.org/>> erişim tarihi 12.09.2022.

Url-8: <<http://cafe.ravouna1906.com/tr/hakkimizda/>> erişim tarihi 13.01.2023.

Url-9: <<https://engineers.ims.forth.gr/engineer/view?id=10653>> erişim tarihi 13.01.2023.

Url-10: <<https://engineers.ims.forth.gr/engineer/view?id=10653>> erişim tarihi 13.01.2023.

Url- 11: <<http://www.venizelosarchives.gr/rec.asp?id=58877>> erişim tarihi 22.12.2022.

- Url-12:** <<https://www.ielev.org.tr/tr/kurumlar/kulturhaus/>> erişim tarihi 25.11.2022.
- Url-13:** <http://archives.elia.org.gr:8080/LSelia/images_View/L250.120.JPG> erişim tarihi 25.11.2022.
- Url-14:** <<https://www.salom.com.tr/haber/110214/bir-yapi-ustasinin-gozunden-beyoglu>> erişim tarihi 22.12.2022.
- Url-15:** Albert V. Ravuna. Manifatura Tüccarı- Albert V. Ravouna. Négociant en manufactures, 1925
<https://saltresearch.org/primo_library/libweb/action/display.do?tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=dspace> erişim tarihi 27.12.2022.
- Url-16:** <<http://www.galatayapi.com/tr/projeler/rauna-binasi.html>> erişim tarihi 27.12.2022.
- Url-17:** <<https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/>> erişim tarihi 02.01.2023.
- Url-18:** <<https://www.millire.com/Tarihce.html#>> erişim tarihi 30.12.2022.
- Url-19:** <<http://ogm.meb.gov.tr/yuz-tarihi-lise/1848-CAPA-FEN-LISESI.html#:~:text=B1%C5%9Ft%C4%B1r.>> erişim tarihi 10.12.2022.
- Url-20:** <<https://hasekieah.saglik.gov.tr/TR-594985/tarihcemiz.html>> erişim tarihi 05.12.2022.
- Url-21:** <http://criticeduc.blogspot.com/2017/09/blog-post_22.html> erişim tarihi 19.01.2023.
- Url-22:** <https://docathens.org/gr/monument/view_more/?id=8339> erişim tarihi 30.12.2022.
- Url-23:** <<https://gg3043hgc.wordpress.com/2016/10/03/modernity-and-the-state-athens-in-the-19th-century/>> erişim tarihi 20.12.2022.
- Url-24:** <<https://nataliavogeikoff.com/2021/04/17/the-transatlantic-voyage-of-a-greek-maiden/#more-5157>> erişim tarihi 20.12.2022.
- Url-25:** <https://archaeologia.eie.gr/archaeologia/en/arxeio_more.aspx?id=63> erişim tarihi 13.02.2023.
- Url-26:** <<http://www.hellinikimeletitiki.gr/en/benakeio.html>> erişim tarihi 09.02.2023.
- Url-27:** <kamarinos.com/renovation-of-the-athens-college-benakio-building/> erişim tarihi 09.02.2023.
- Url- 28:** <<https://earth.google.com/web/>> erişim tarihi 05.05.2023.
- Url- 29:** <<https://divisare.com/projects/340156-giuseppe-terragni-burcin-yildirim-novocomum-apartment>> erişim tarihi 09.06.2023.

- Url-30:** <<https://amalias36.gr/>> erişim tarihi 01.05.2023.
- Url-31:** <https://docathens.org/gr/monument/view_more/?id=6629> erişim tarihi 03.05.2023.
- Url-32:** <<https://www.panteion.gr/to-panepistimio/istoria-tou-panteiou/>> erişim tarihi 05.02.2023.
- Url-33:** <[https://www.hellenicaworld.com.Greece/Person/gr/Konstantinos Kyriakidis.html](https://www.hellenicaworld.com.Greece/Person/gr/Konstantinos-Kyriakidis.html)> erişim tarihi 09.02.2023.
- Url-34:** <<https://www.mtpy.gr/2009/09/25/thema-anakataskeuhs-2/>> erişim tarihi 13.02.2023
- Ünsal, B.** (1973). 70. yaşını idrak eden mimarlar: 1 Mimar Sırrı Bey (Bilen), *Arkitekt*, Sayı:35.1.
- Üsdiken, B.** (1992). Beyoğlu'nun eski ve ünlü otelleri-ıv Tokatlıyan Oteli, *Tarih ve Toplum*, Cilt: 17, Sayı: 98.
- Ürekli, F.** (2009). *Sanayi-i Nefise Mektebi*, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt:36, İstanbul.
- Vitti, M.** (2018). *Doğduğum Şehir, İstanbul 1926-1946*. (Sula Bozis Çev.). İstos Yayınları. İstanbul.
- Yüksel, A.** (1993). *Ekrem Hakkı Ayverdi*. haz. Samiha Uluant, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü: 3621, Anma ve Armağan Kitapları Dizisi: 52, Ankara.

EKLER

EK A: Kat planları ve kesitler, görünüşler

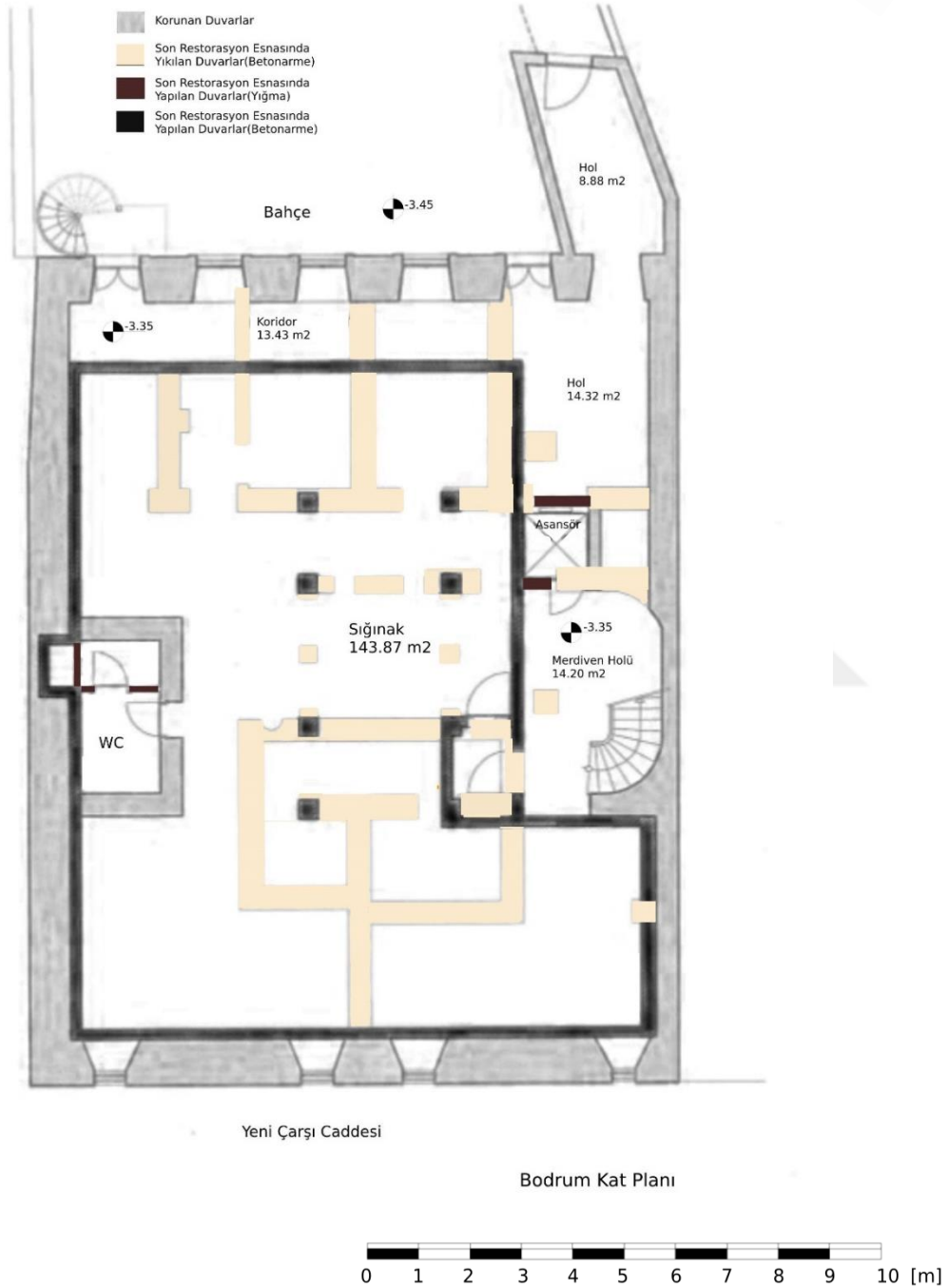
EK B: Mektuplar

EK C: Haritalar

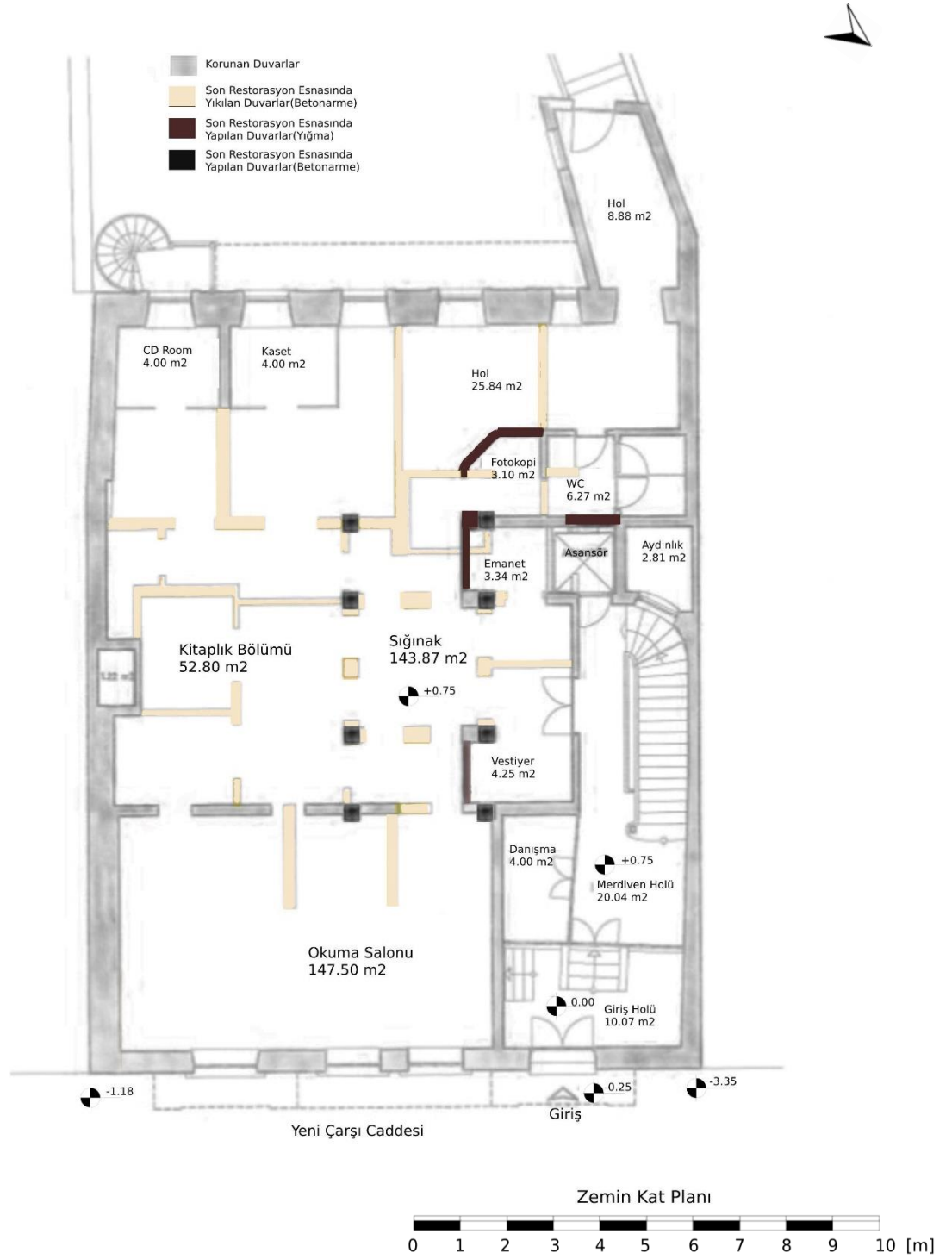
EK D: Restorasyona dair belgeler

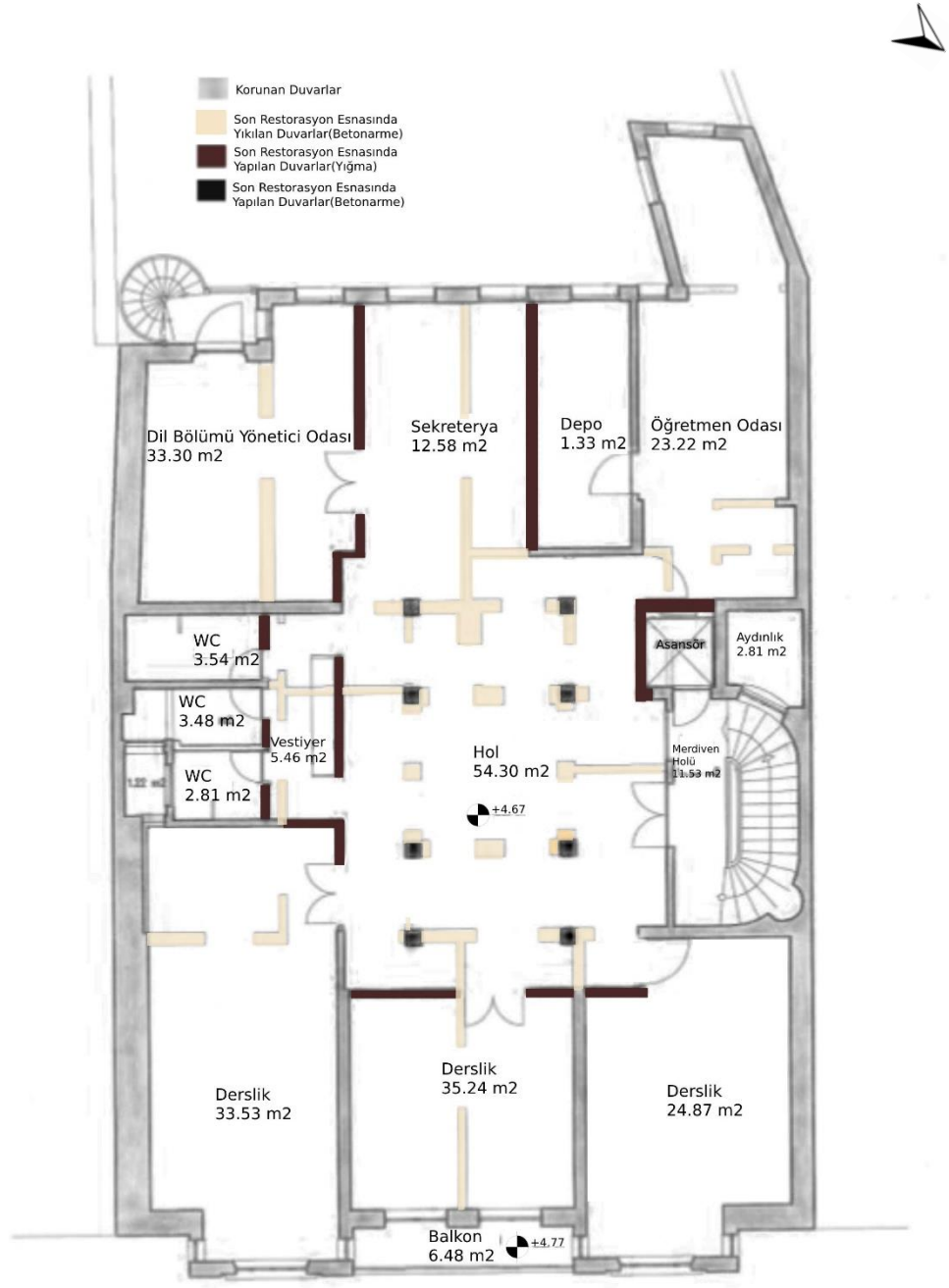
EK A

Ek A.1: Vernudaki Apartmanı bodrum kat planı (İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü’nde bulunan çizimler üzerinden türetilmiştir.)

Ek A.2: Vernudaki Apartmanı zemin kat planı (İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nde bulunan çizimler üzerinden türetilmiştir.)

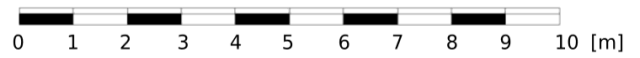
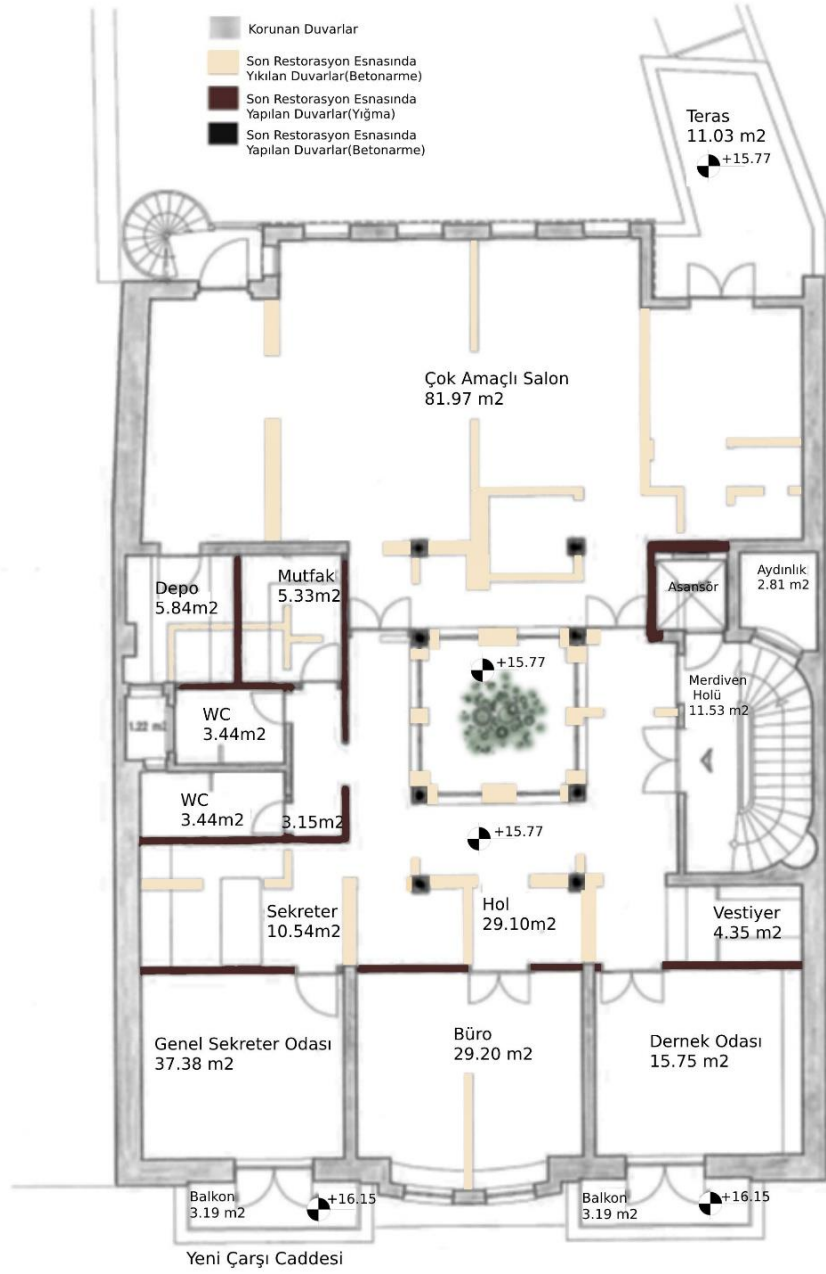
Ek A.3: Vernudaki Apartmanı birinci kat planı (İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nde bulunan çizimler üzerinden türetilmiştir.)

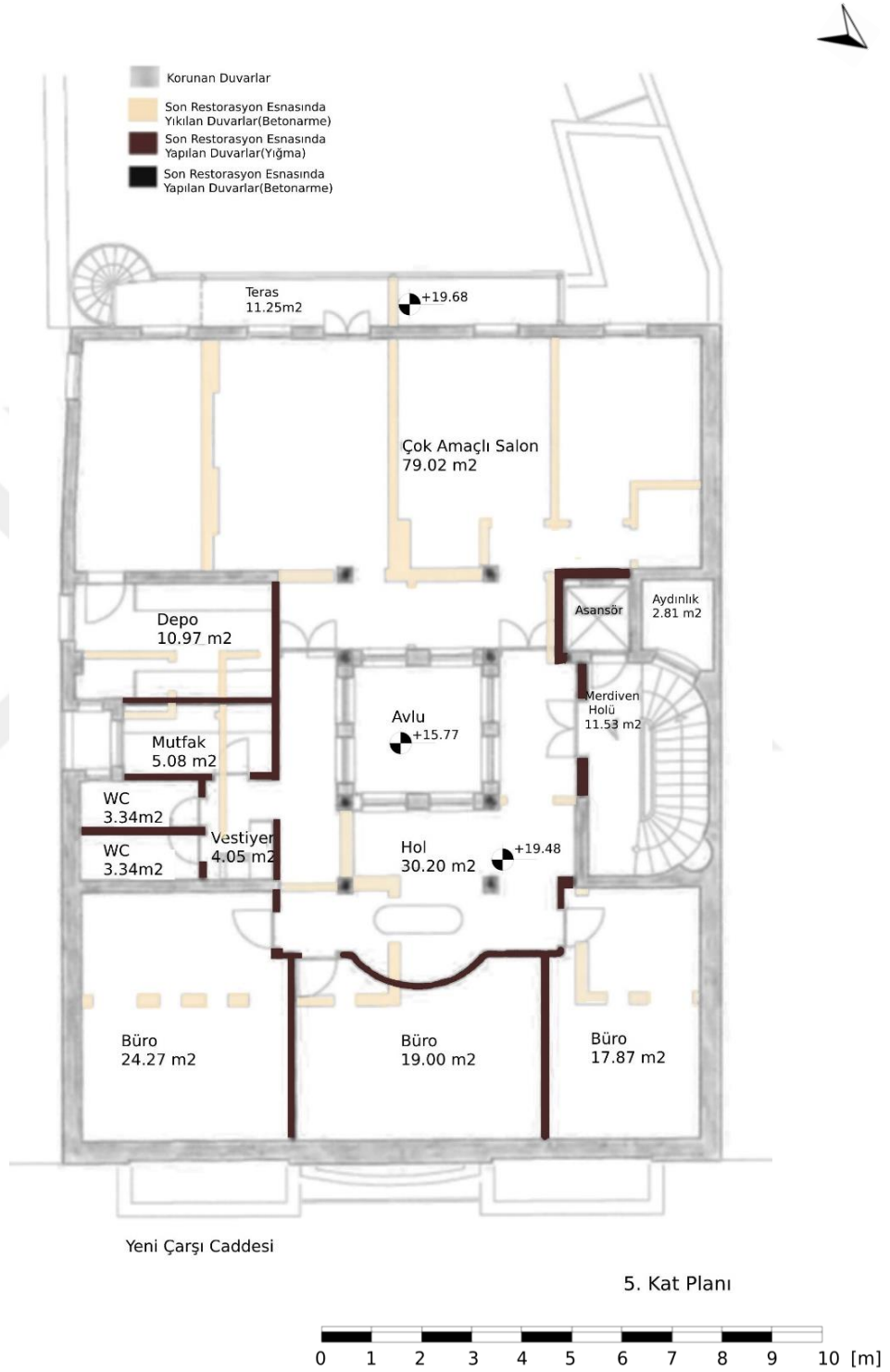
Ek A.4: Vernudaki Apartmanı ikinci kat planı (İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nde bulunan çizimler üzerinden türetilmiştir.)

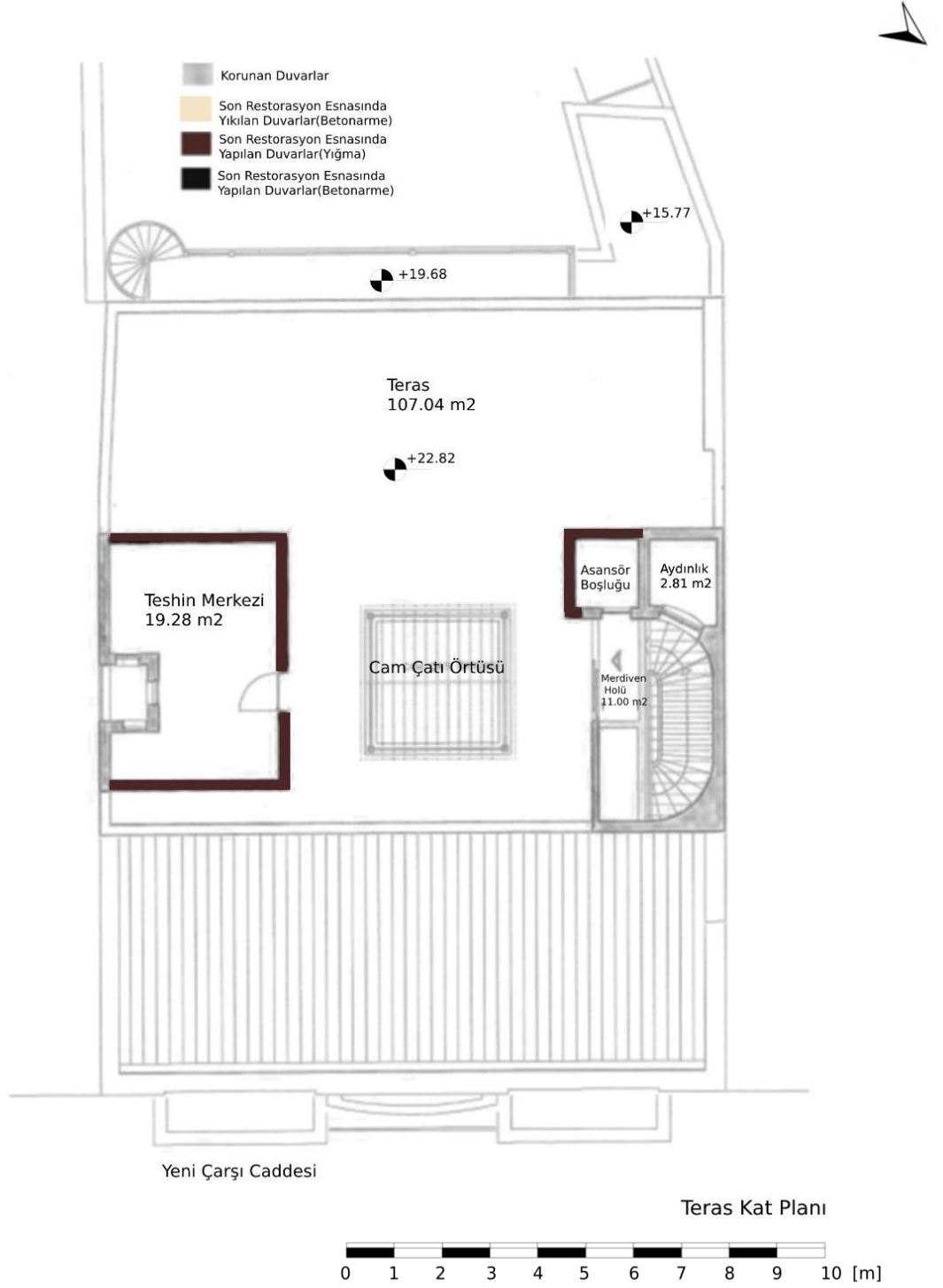
Ek A.5: Vernudaki Apartmanı üçüncü kat planı (İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü’nde bulunan çizimler üzerinden türetilmiştir.)

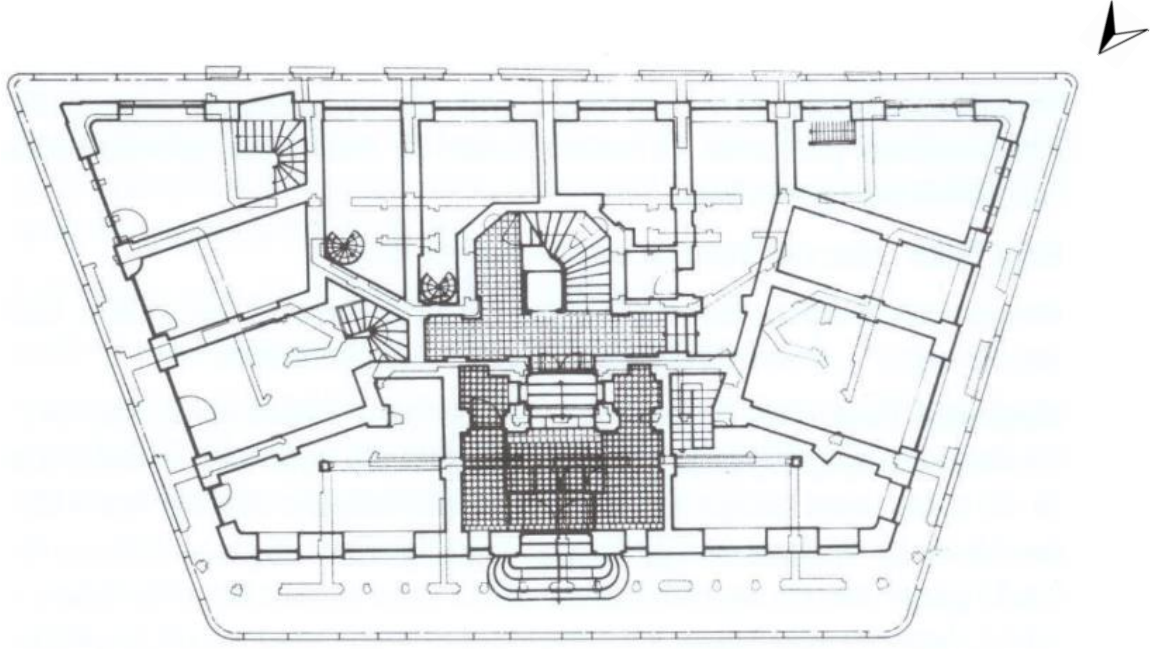
Ek A.6: Vernudaki Apartmanı dördüncü kat planı (İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü’nde bulunan çizimler üzerinden türetilmiştir.)

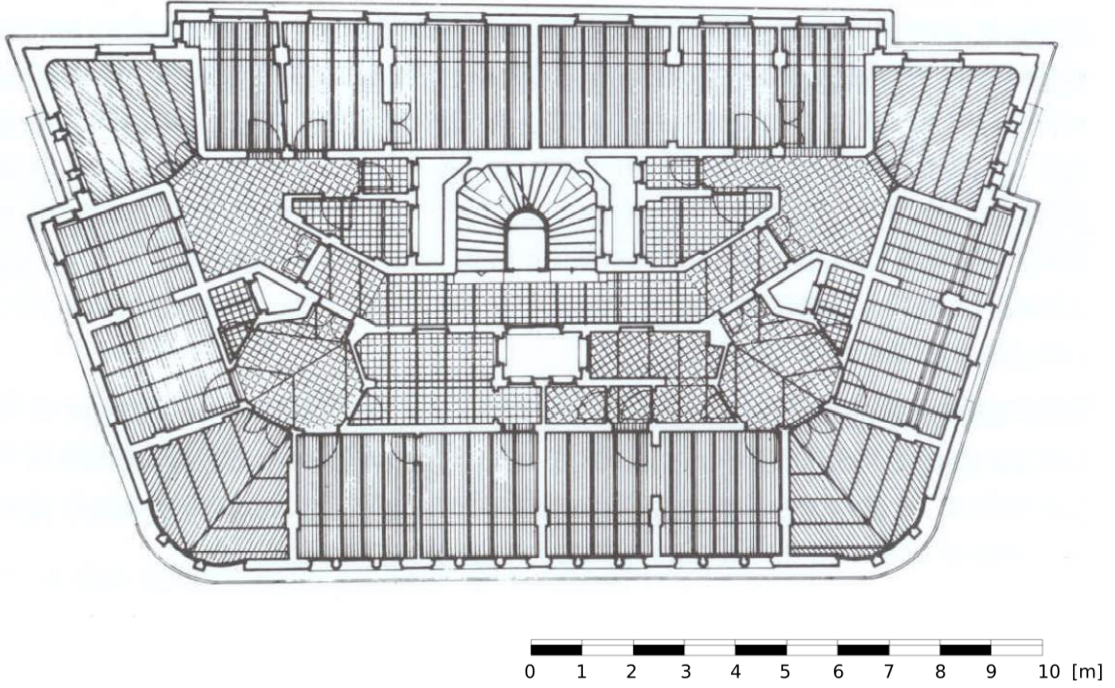
Ek A.7: Vernüdeki Apartmanı beşinci kat planı (İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nde bulunan çizimler üzerinden türetilmiştir.)

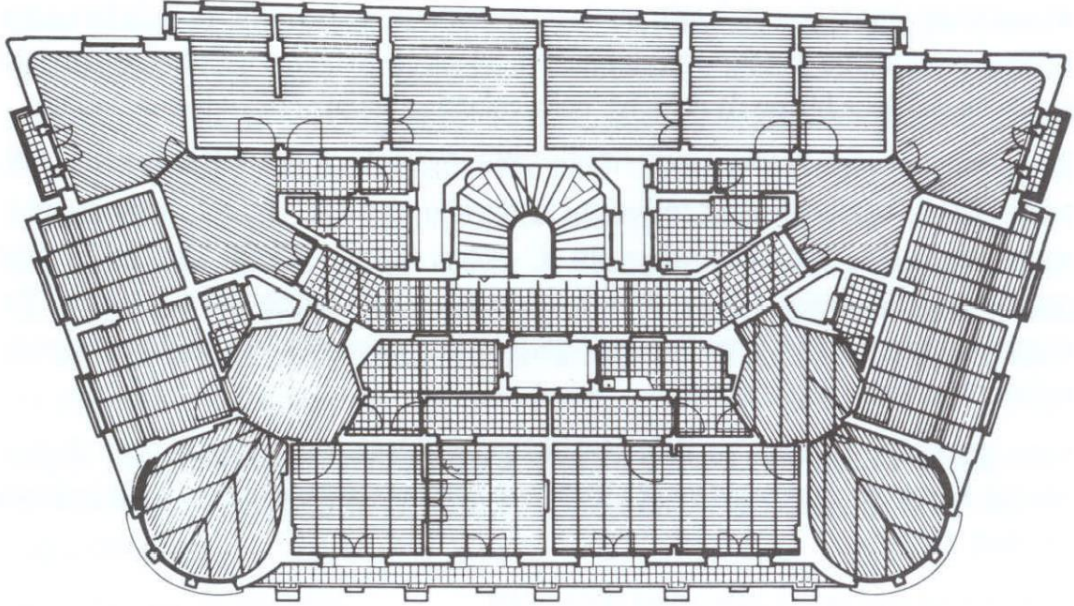
Ek A.8: Vernudaki Apartmanı teras kat planı (İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nde bulunan çizimler üzerinden türetilmiştir.)

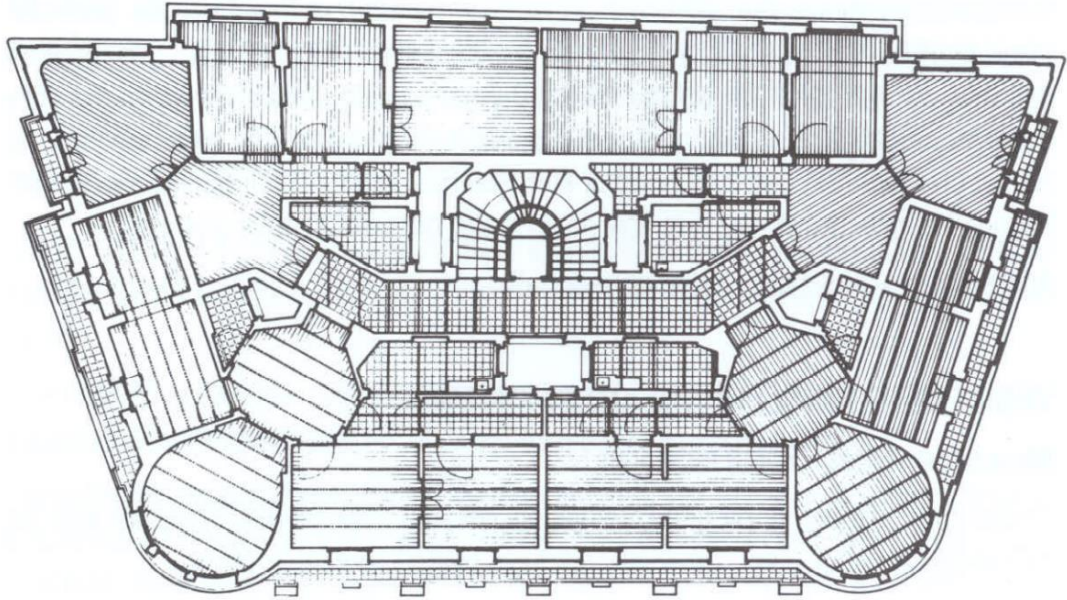
Ek A.9: Frej Apartmanı zemin kat planı (Ege Mimarlık, 1996: 32).

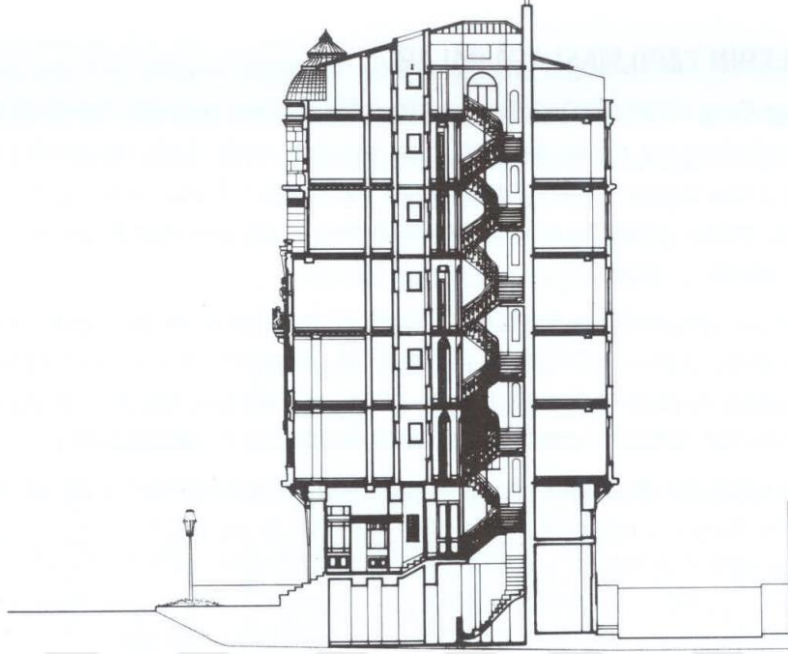
Ek A.10: Frej Apartmanı birinci kat planı (Ege Mimarlık, 1996: 32).

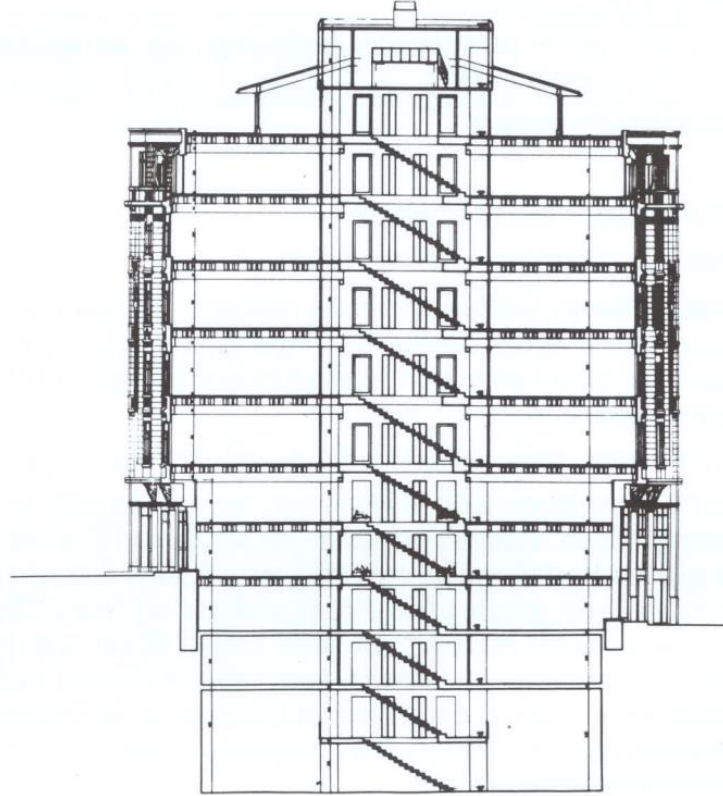
Ek A.11: Frej Apartmanı dördüncü kat planı (Ege Mimarlık, 1996: 32).

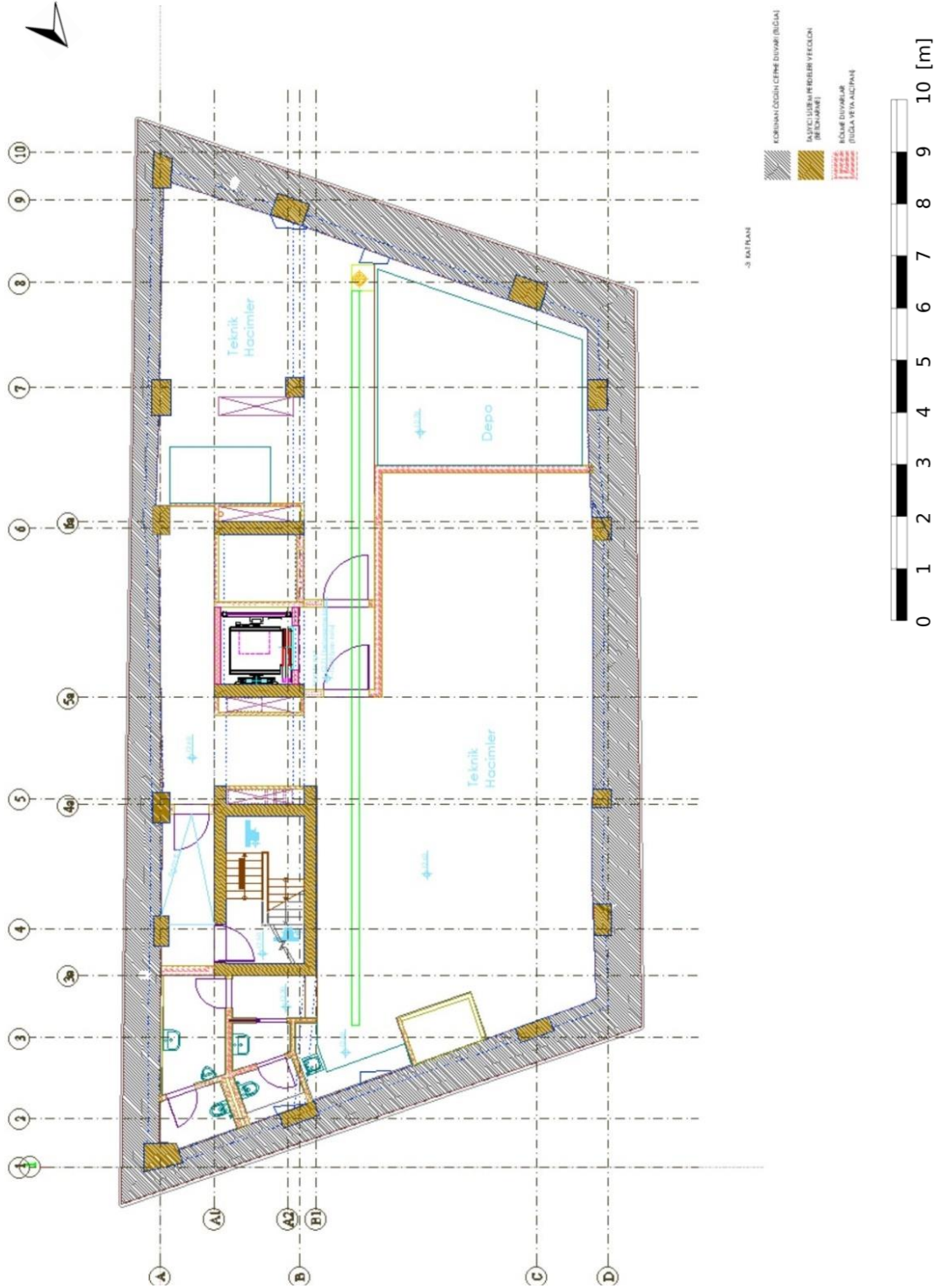
Ek A.12: Frej Apartmanı beşinci kat planı (Ege Mimarlık, 1996: 32).

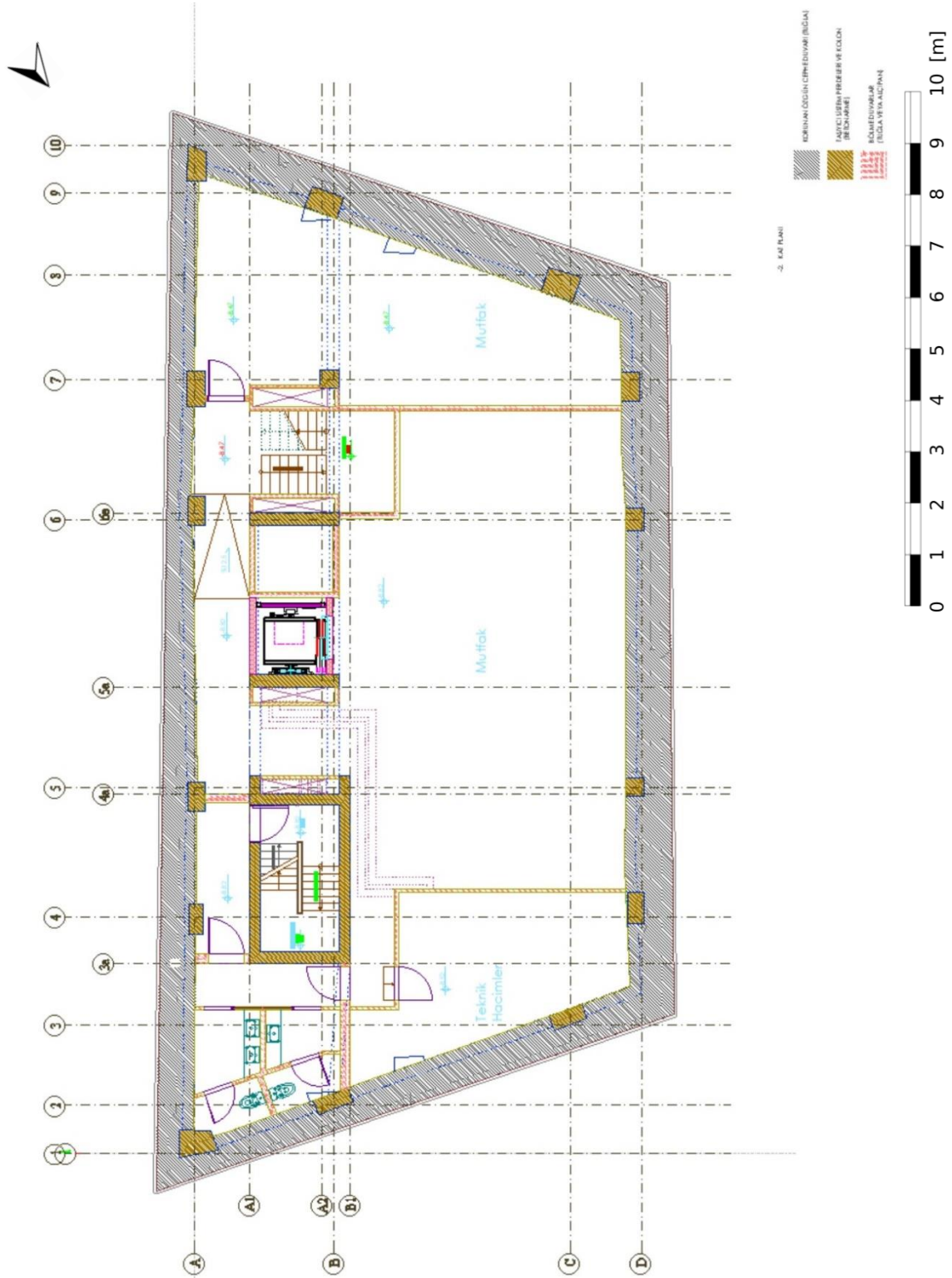
Ek A.13: Frej Apartmanı kısa yönde kesit rölövesi (Ege Mimarlık, 1996: 32).

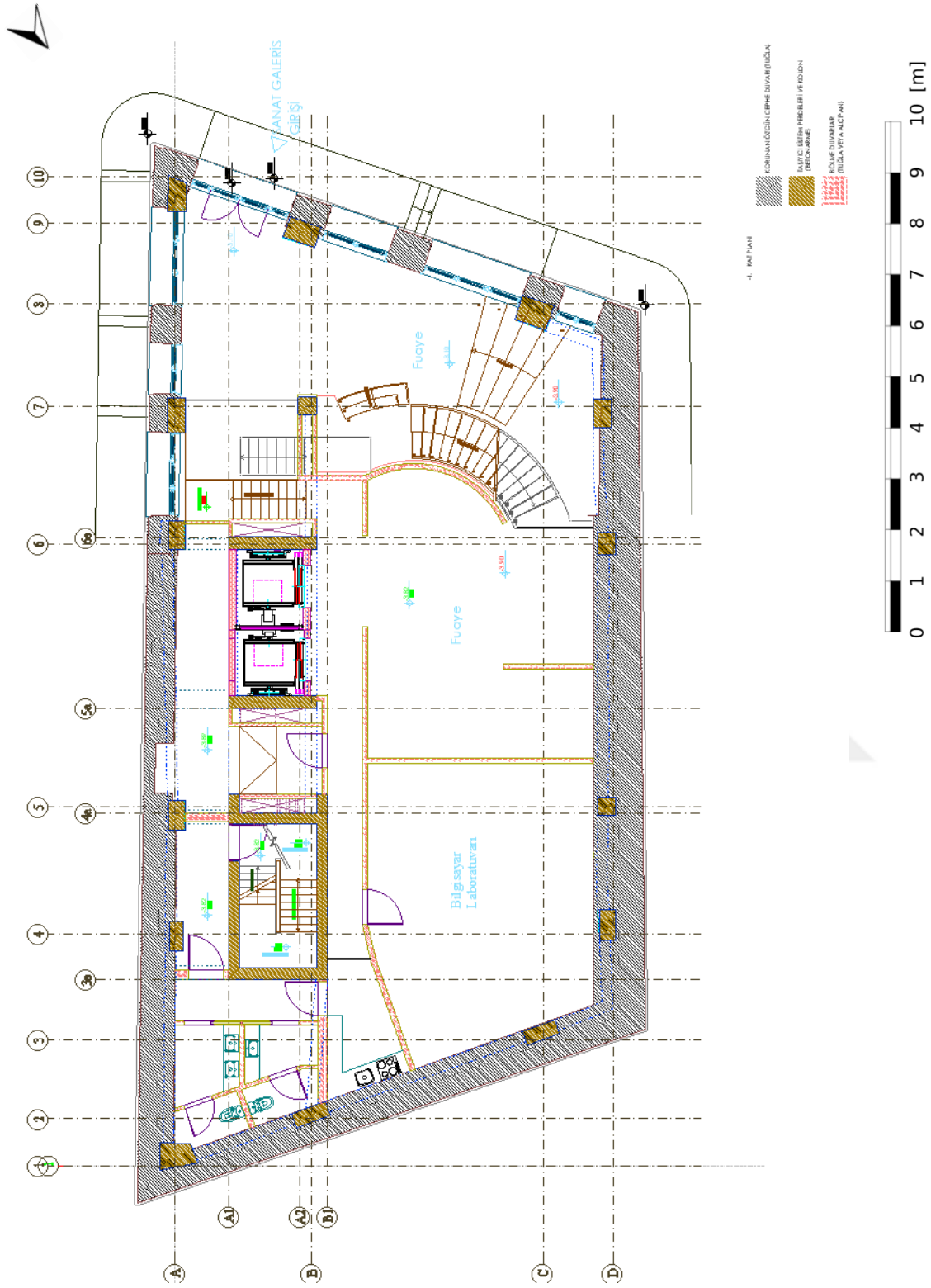
Ek A.14: Frej Apartmanı boyuna kesit rölövesi (Ege Mimarlık, 1996: 32).

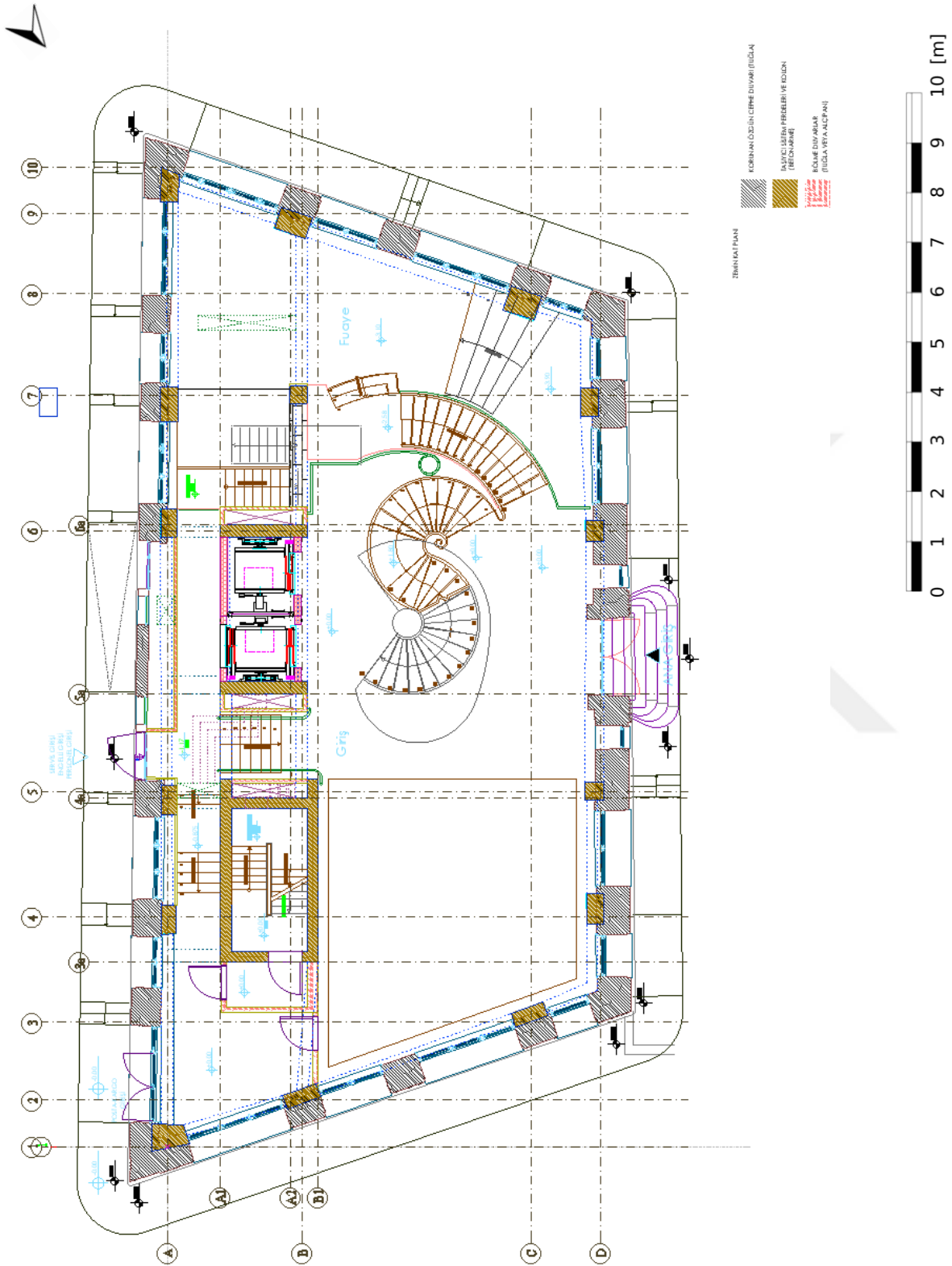
Ek A.15: Frej Apartmanı'nın güncel eksi üçüncü kat planı (Galata Üniversitesi Arşiv Belgeleri'nden türetilmiştir.)

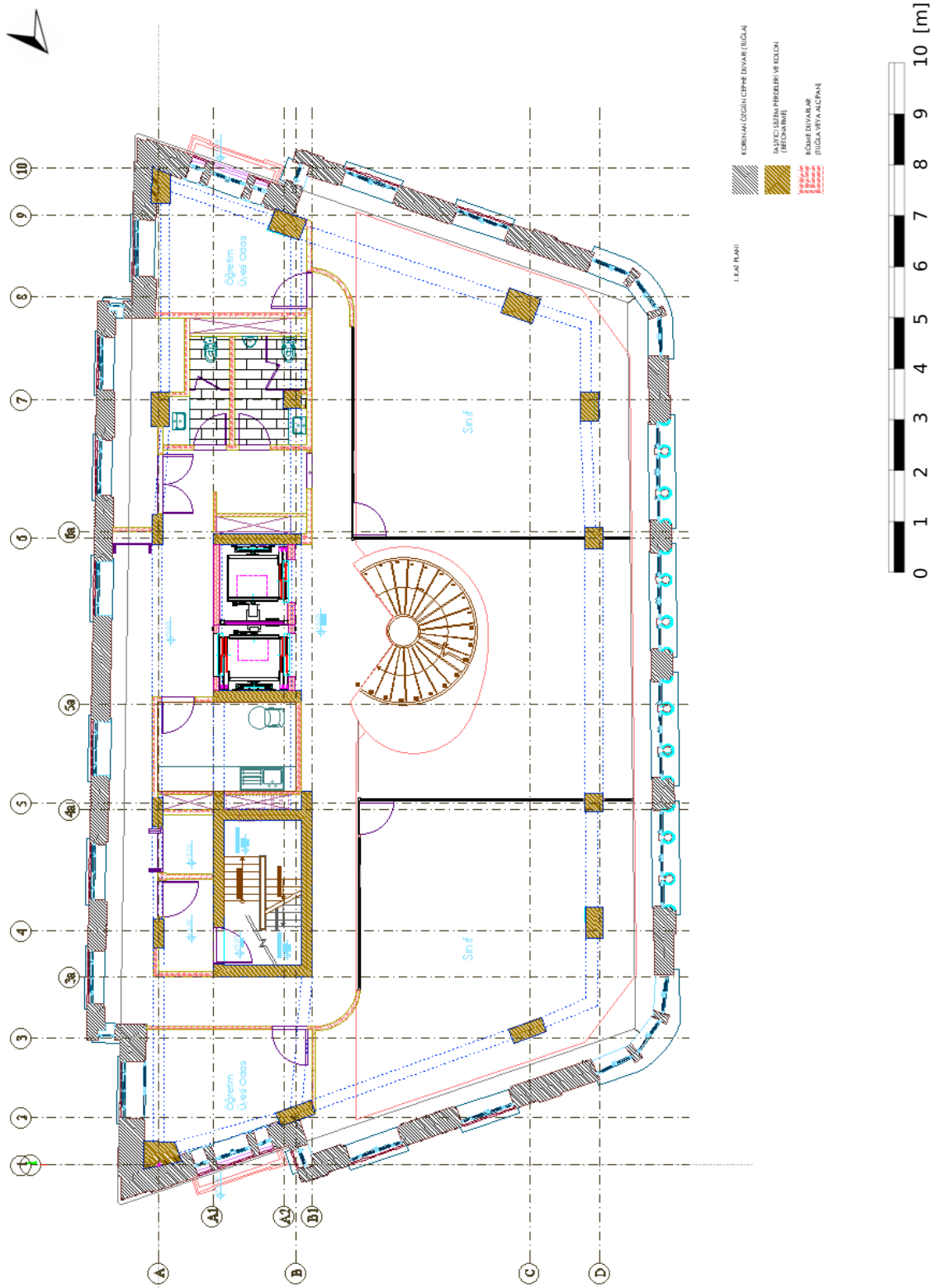
Ek A.16: Frej Apartmanı'nın güncel eksi ikinci kat planı (Galata Üniversitesi Arşiv Belgeleri'nden türetilmiştir.)

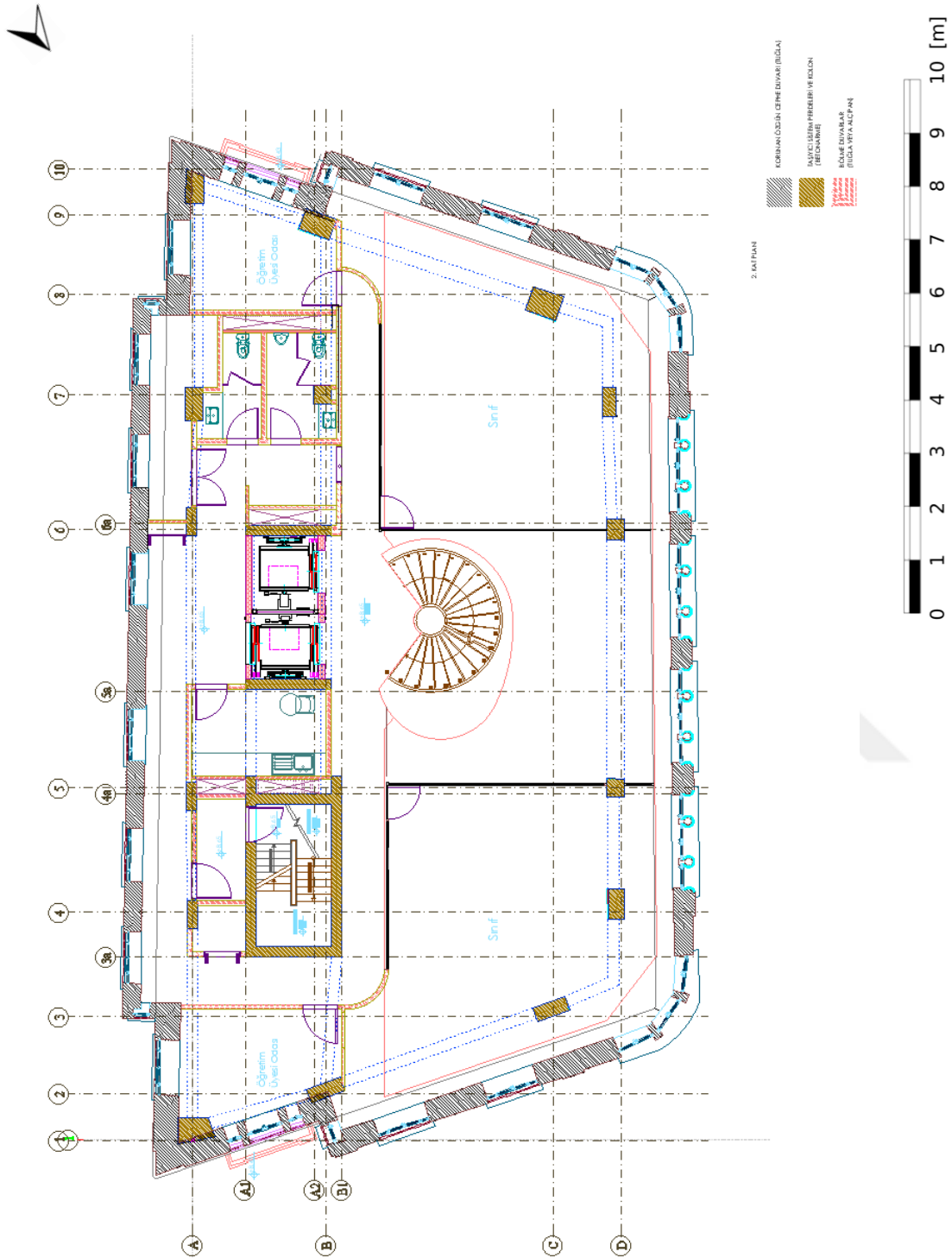
Ek A.15: Frej Apartmanı'nın güncel eksi birinci kat planı (Galata Üniversitesi Arşiv Belgeleri'nden türetilmiştir.)

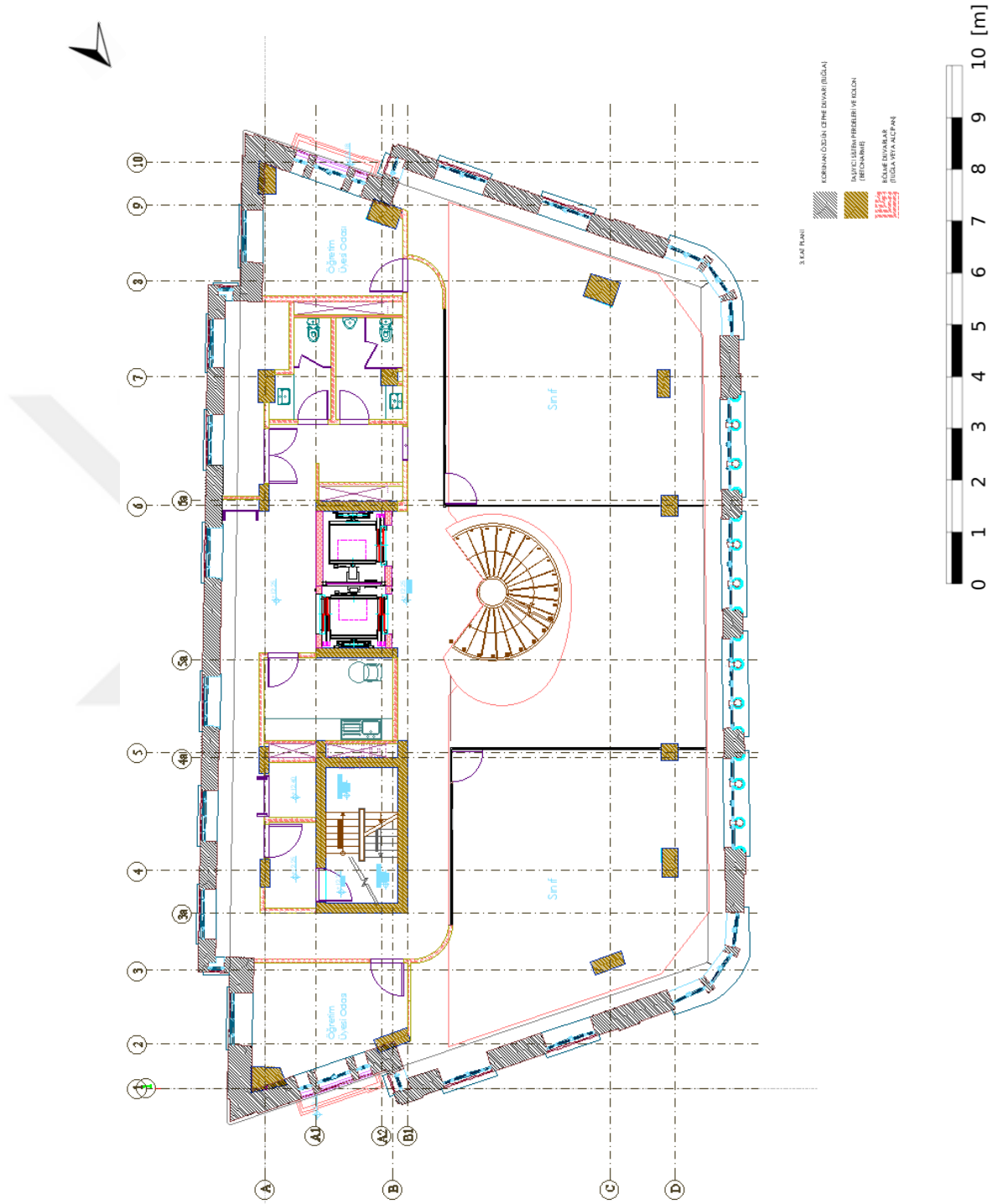
Ek A.18: Frej Apartmanı'nın zemin kat planı (Galata Üniversitesi Arşiv Belgeleri'nden türetilmiştir.)

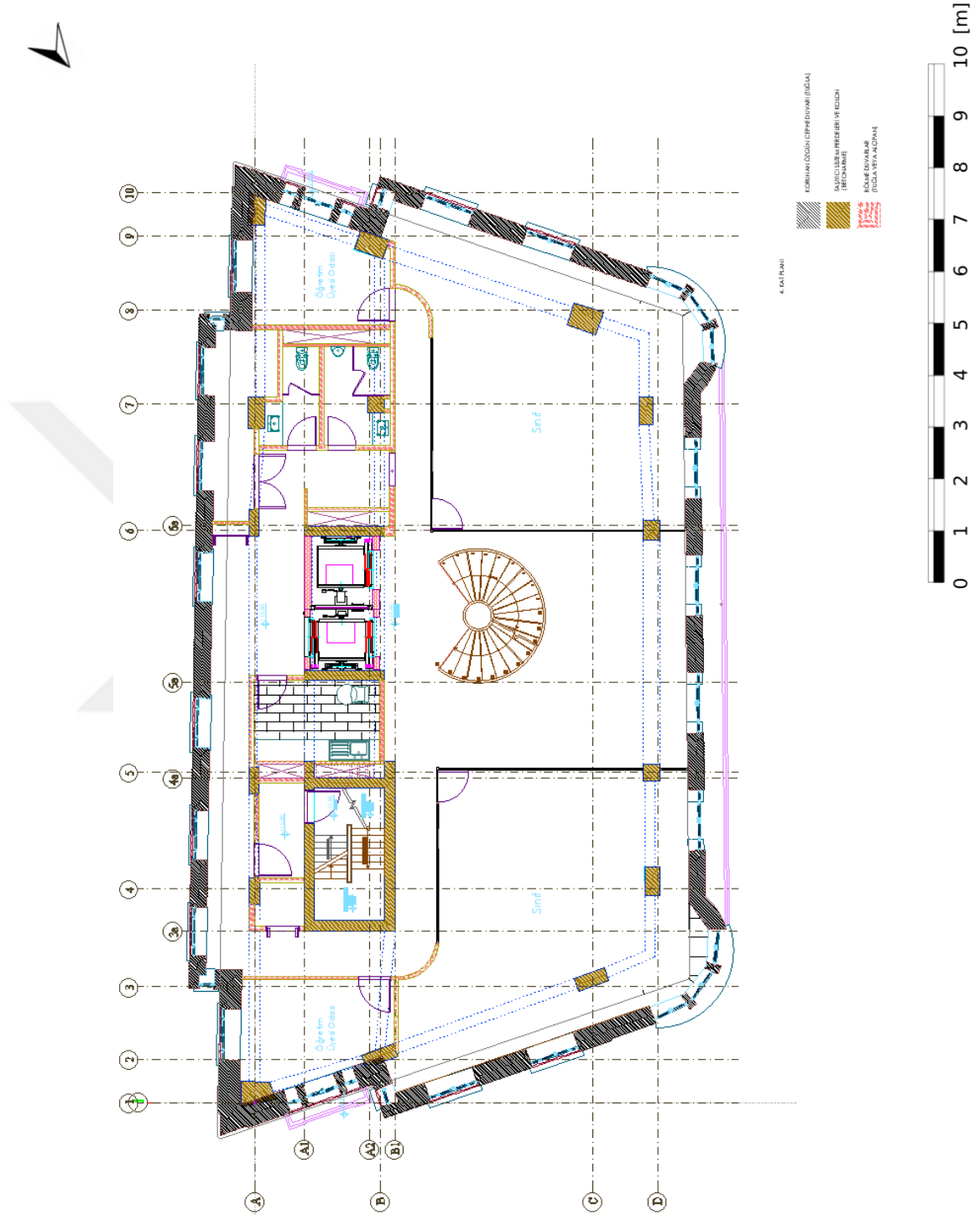
Ek A.19: Frej Apartmanı'nın güncel birinci kat planı (Galata Üniversitesi Arşiv Belgeleri'nden türetilmiştir.)

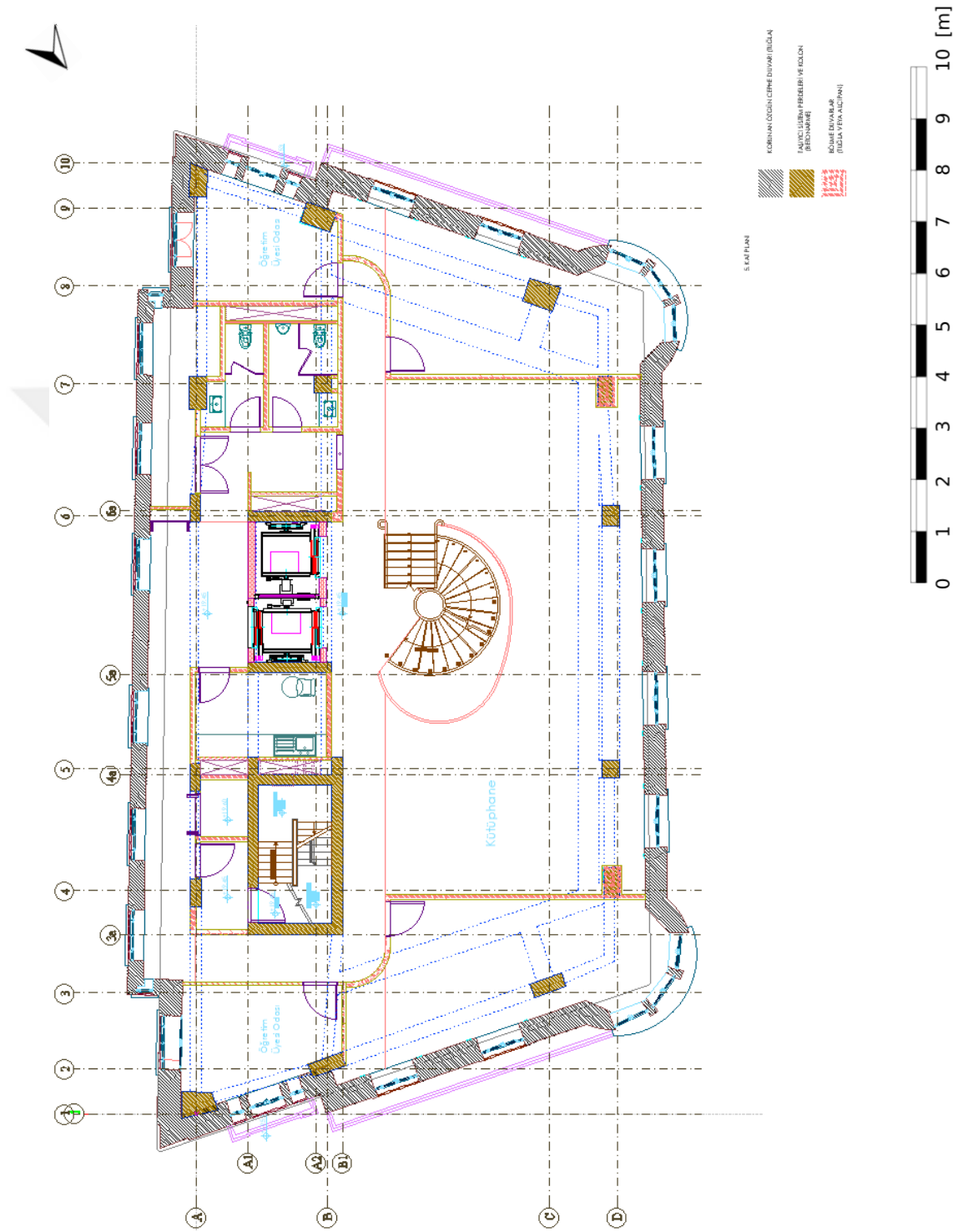
Ek A.20: Frej Apartmanı'nın güncel ikinci kat planı (Galata Üniversitesi Arşiv Belgeleri'nden türetilmiştir.)

Ek A.21: Frej Apartmanı'nın güncel üçüncü kat planı (Galata Üniversitesi Arşiv Belgeleri'nden türetilmiştir.)

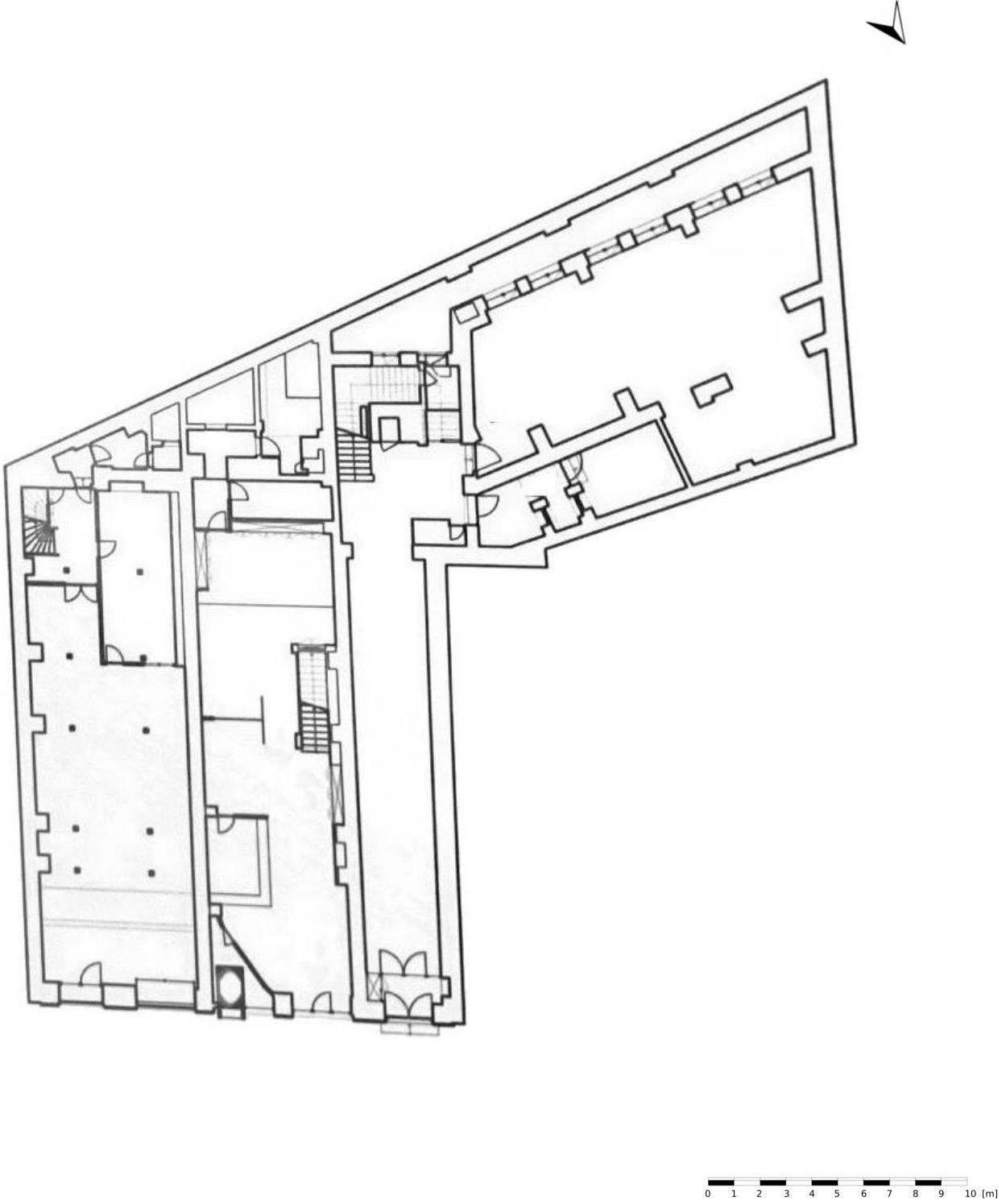
Ek A.22: Frej Apartmanı'nın güncel dördüncü kat planı (Galata Üniversitesi Arşiv Belgeleri'nden türetilmiştir.)

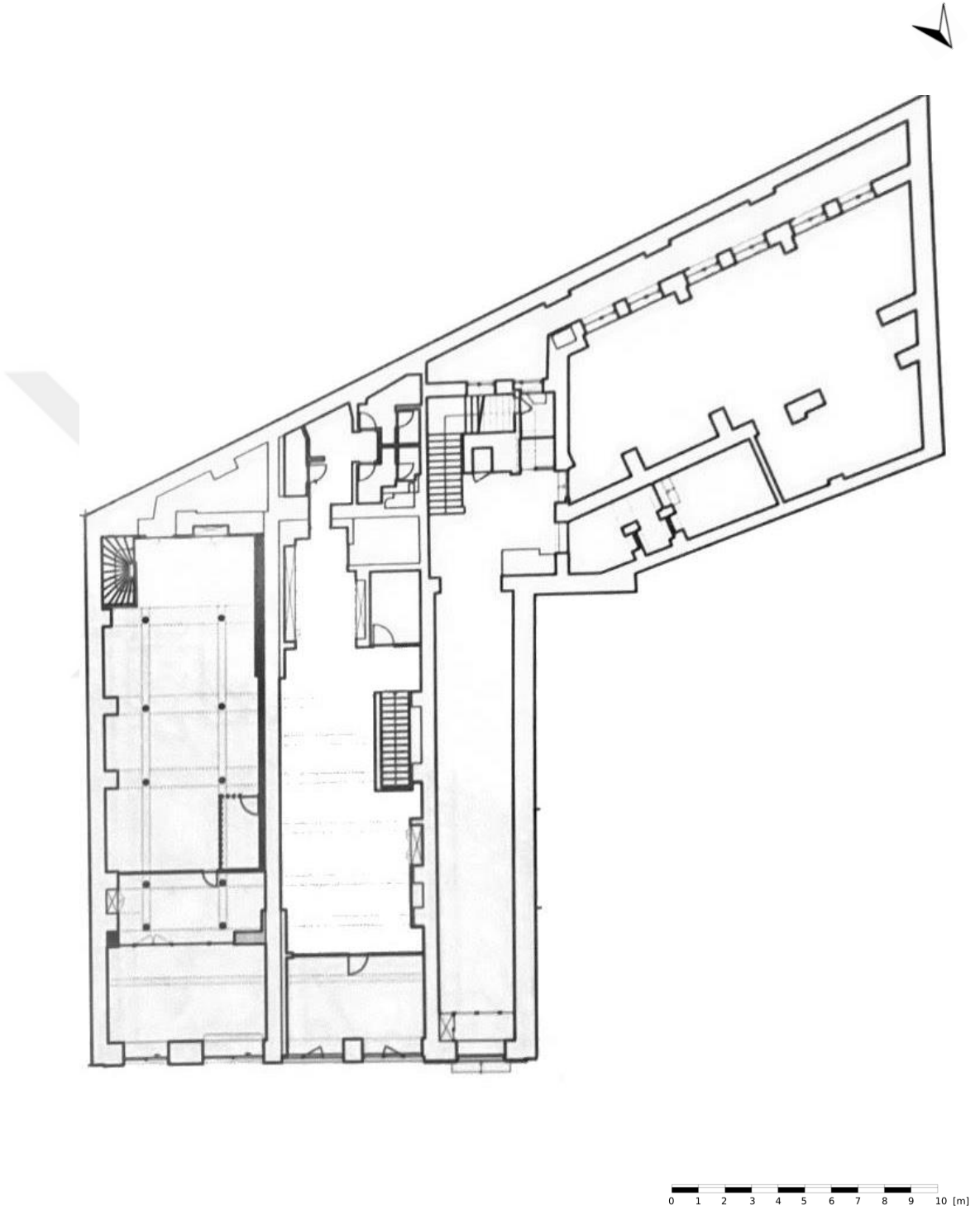
Ek A.23: Frej Apartmanı'nın güncel beşinci kat planı (Galata Üniversitesi Arşiv Belgeleri'nden türetilmiştir.)

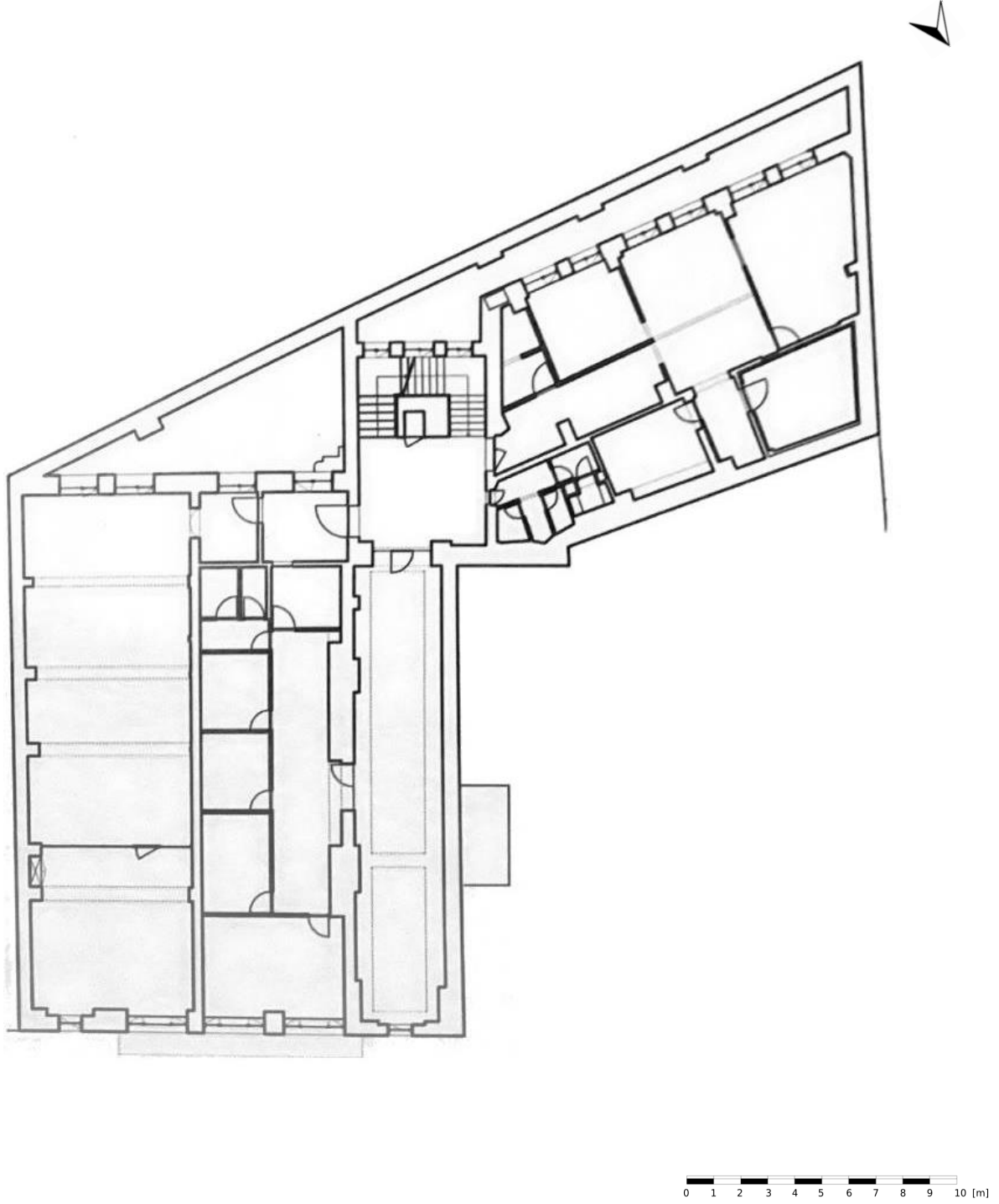
Ek A.25: Frej Apartmanı'nın vaziyet planı, güncel kesitleri ve cephe görüşleri
(Galata Üniversitesi Arşiv Belgeleri'nden türetilmiştir.)

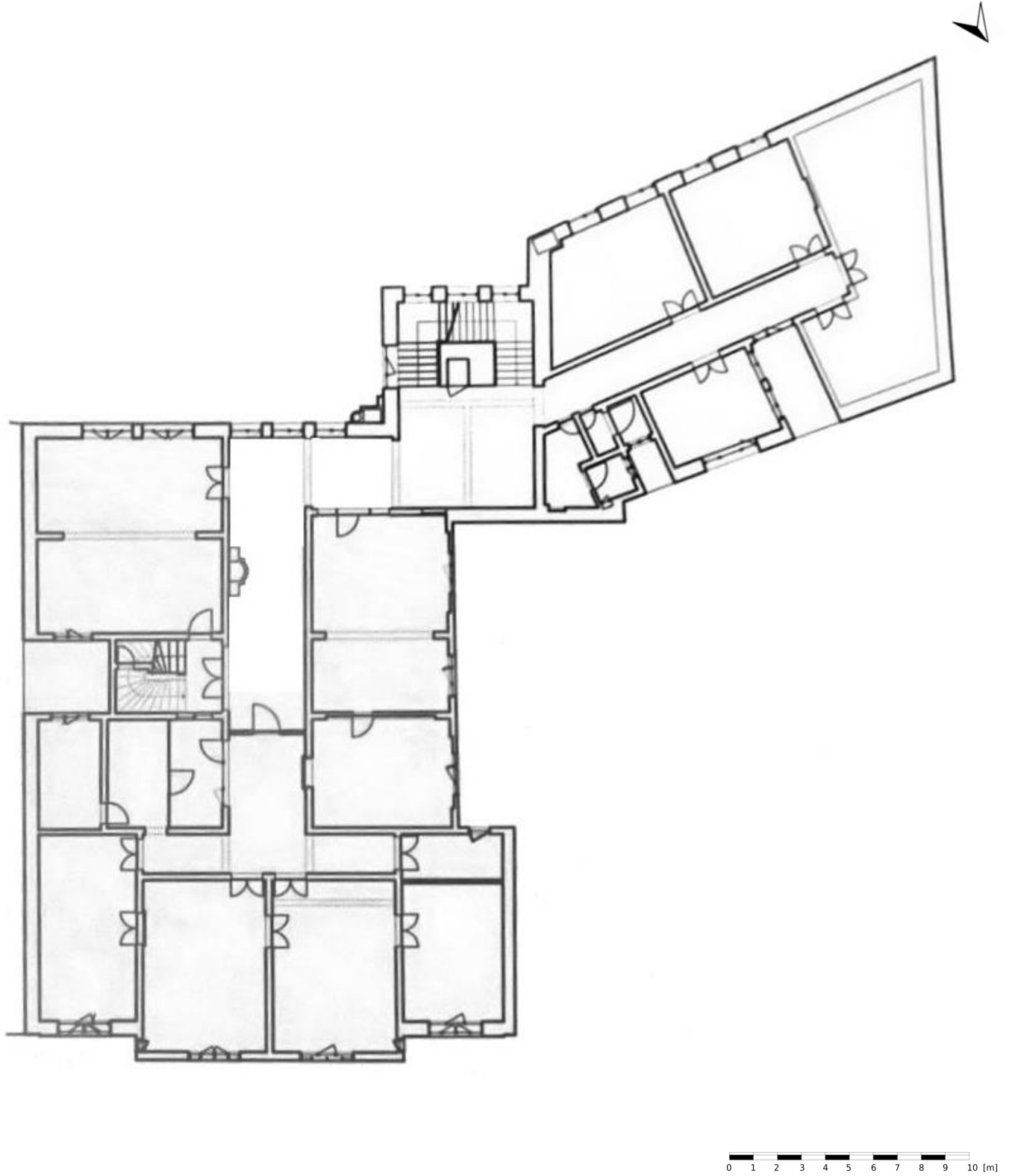
Ek A.26: Türkiye Hanı zemin kat planı (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi).

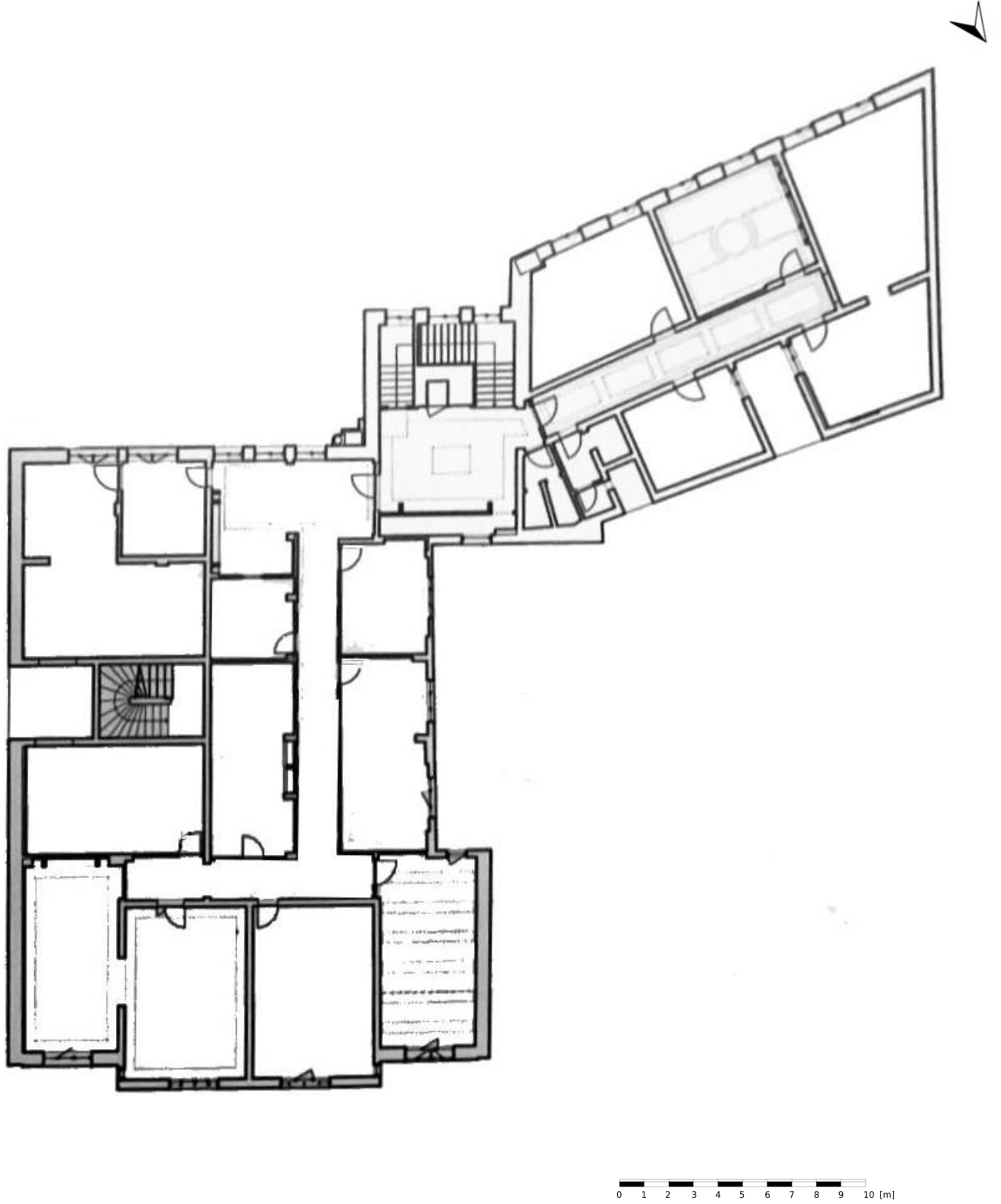
Ek A.27: Türkiye Hanı asma kat planı (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi).

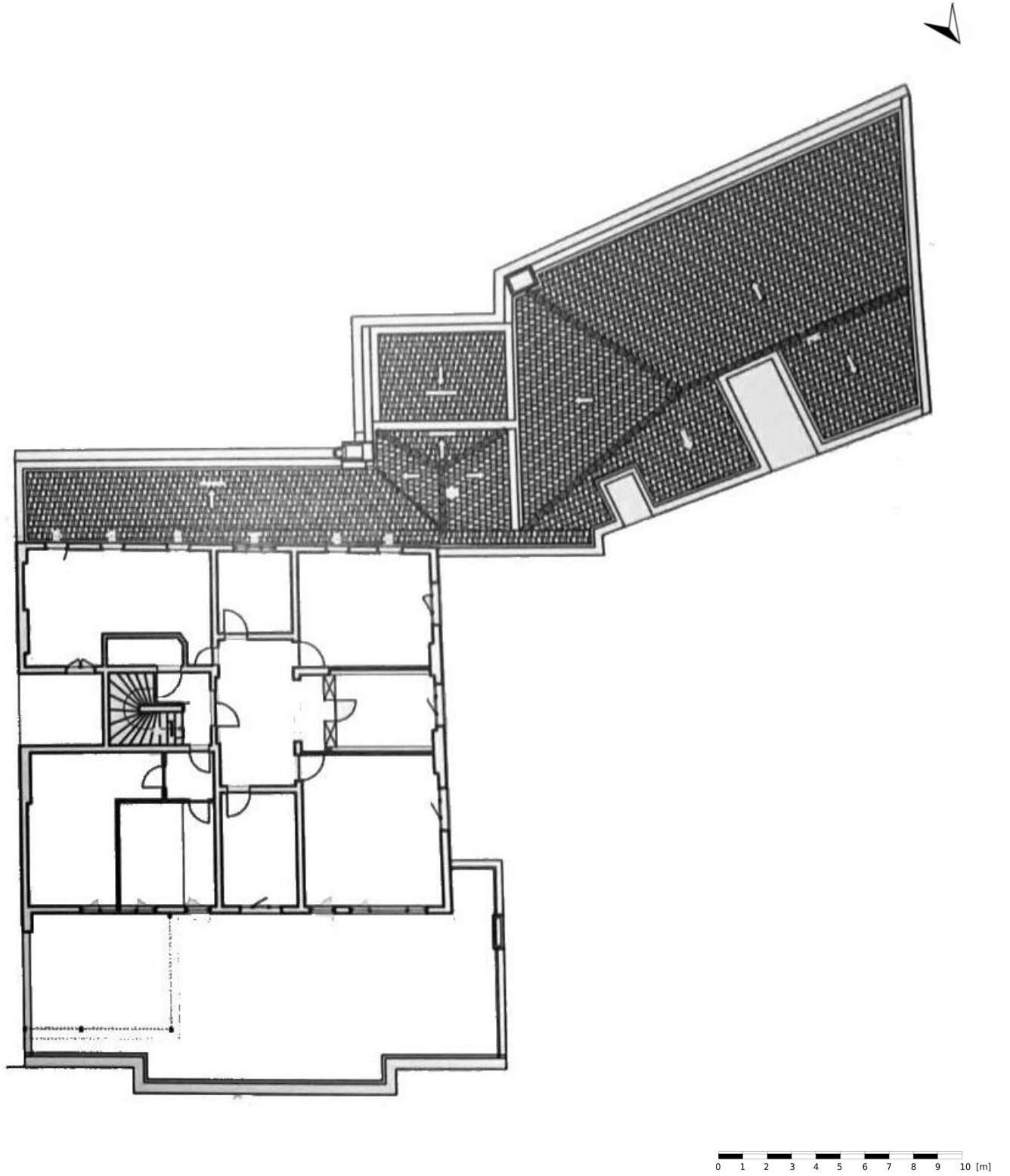
Ek A.28: Türkiye Hanı birinci kat planı (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi).

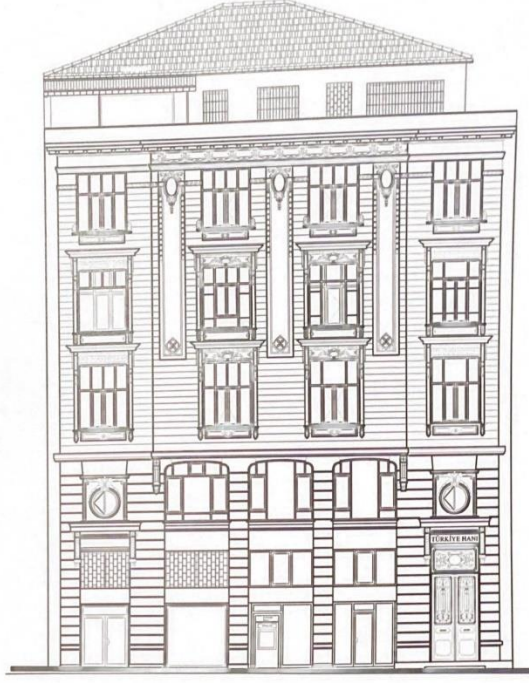
Ek A.29: Türkiye Hanı üçüncü kat planı (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi).

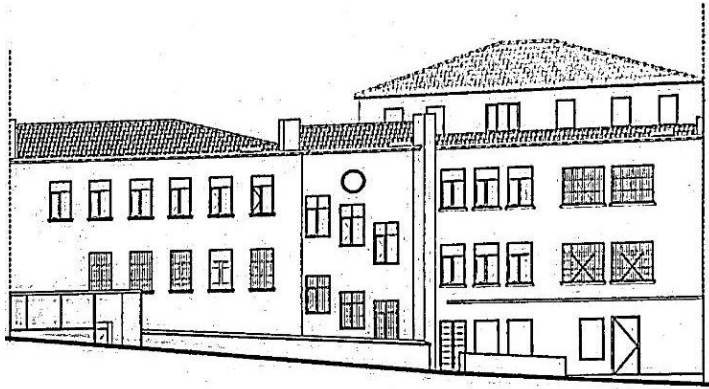
Ek A.30: Türkiye Hanı dördüncü kat planı (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi).

Ek A.31: Türkiye Hanı çatı katı planı (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi).

Ek A.32: Türkiye Hanı ön cephe görünüşü (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi).

Ek A.33: Türkiye Hanı arka cephe görünüşü (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi).

ΙΣΟΓΕΙΟ/GROUND FLOOR

Εμβαδόν / Area: 120 m²

Ύψος Αίθουσας / Ceiling Height: 3.30 m

Μέγιστη Χωρητικότητα / Maximum Capacity: 180 pax

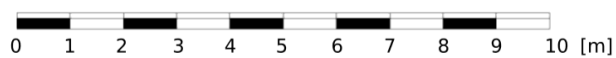
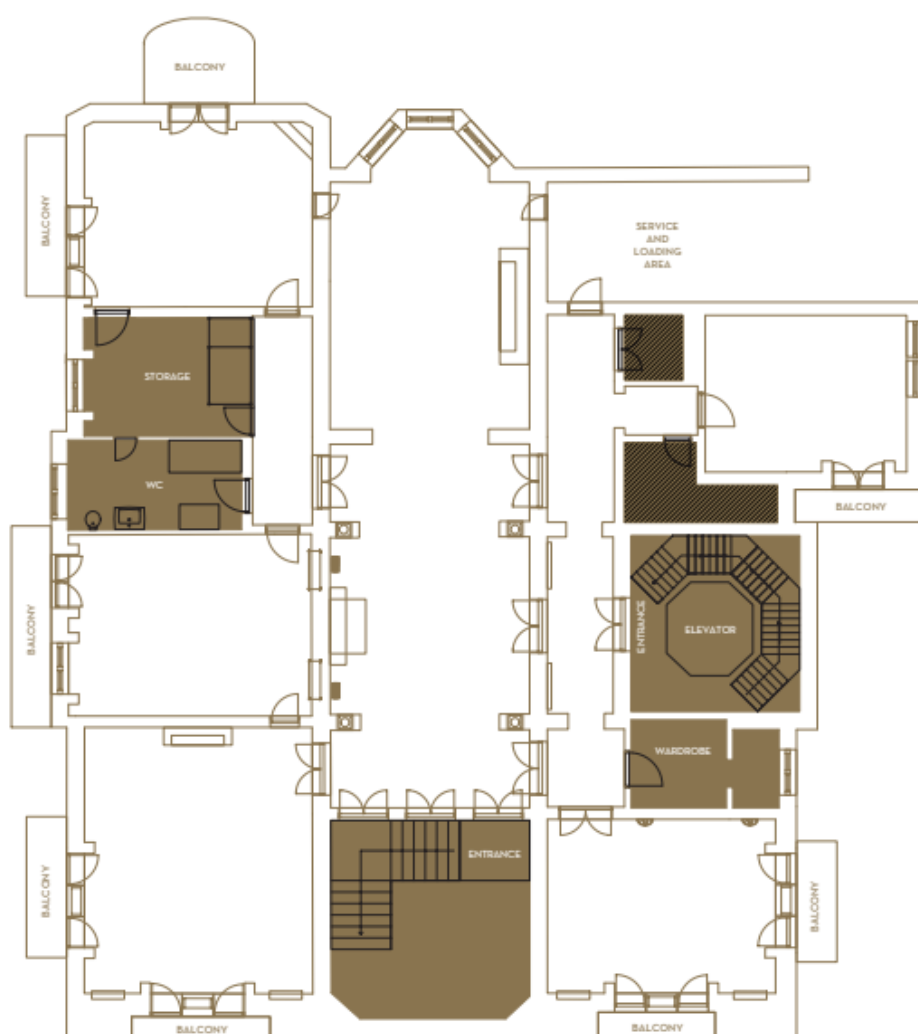
Ek A.34: Lykiardopoulou Apartmanı zemin kat planı (URL-30).

1^{ΟΣ} ΟΡΟΦΟΣ/1ST FLOOR

Εμβαδόν / Area: 240 m²

Υψος Δίθουσας / Ceiling Height: 3.90 m

Μέγιστη Χωρητικότητα / Maximum Capacity: 250 pax

Ek A.35: Lykiardopoulou Apartmanı birinci kat planı (URL-30).

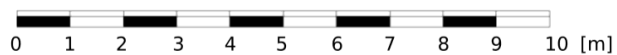
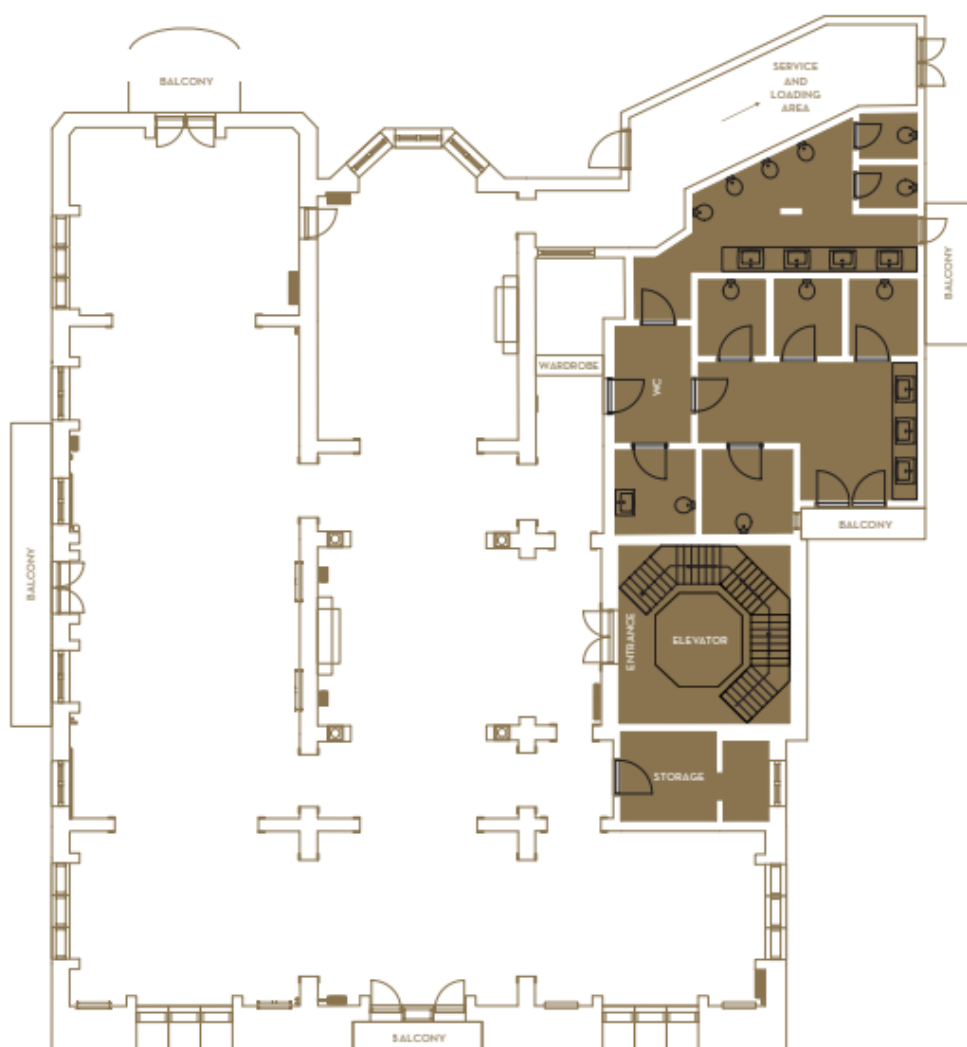
2^{ΟΣ} ΟΡΟΦΟΣ/2ND FLOOR

Εμβαδόν / Area: 255 m²

Ύψος Αίθουσας / Ceiling Height: 3.90 m

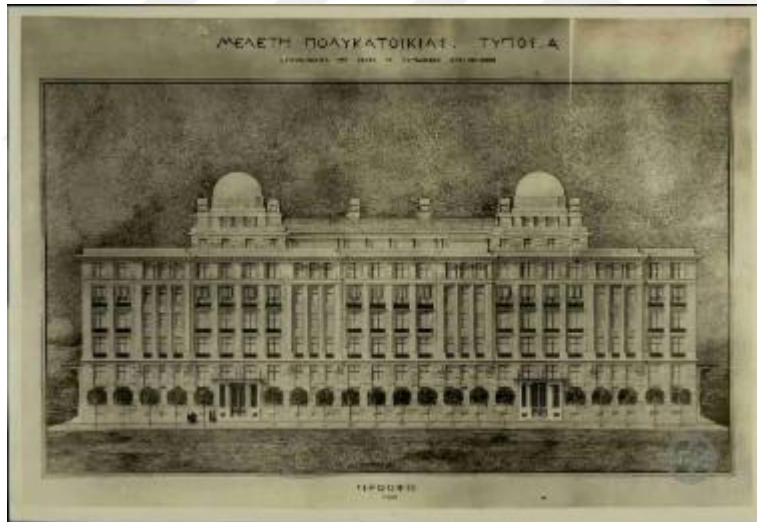
Μέγιστη Χωρητικότητα / Maximum Capacity: 300 pax

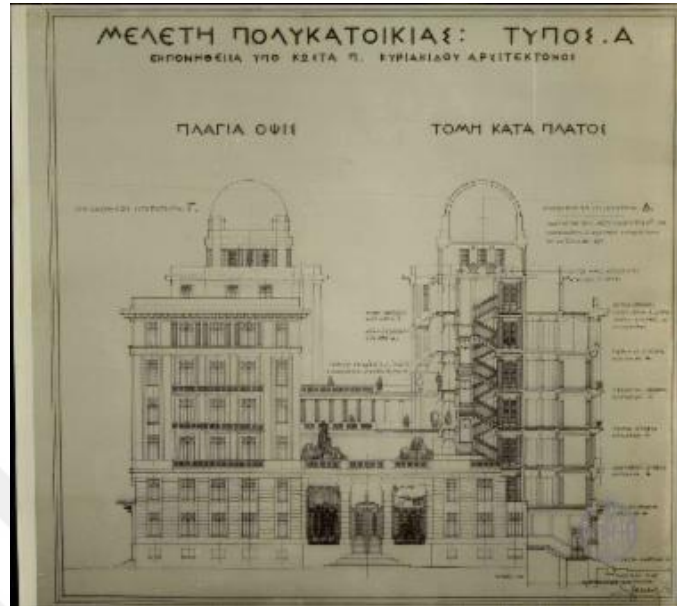
Ek A.36: Lykiardopoulou Apartmanı ikinci kat planı (URL-30).

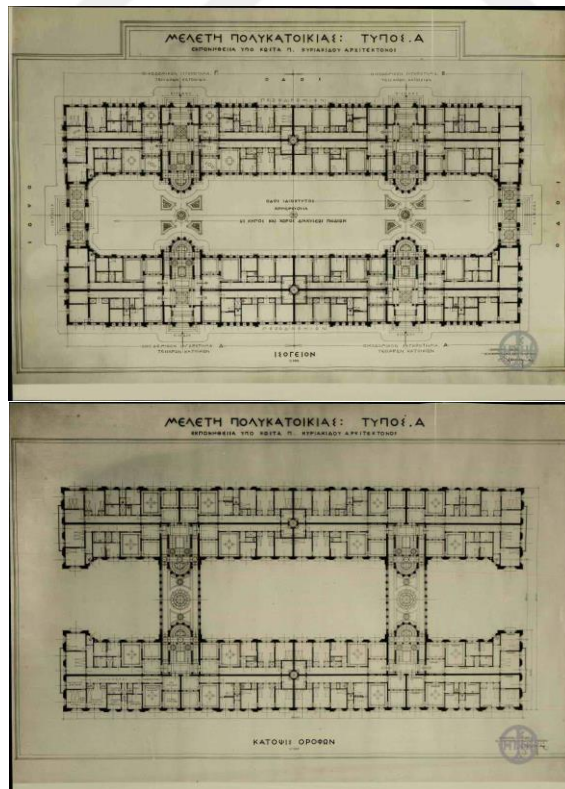
Ek A.37: Apartman projesi cephe tasarımı (National Research and Studies Foundation "Eleftherios K. Venizelos"- Digital Archive).

Ek A.38: Apartman projesi cephe tasarımı (National Research and Studies Foundation "Eleftherios K. Venizelos"- Digital Archive).

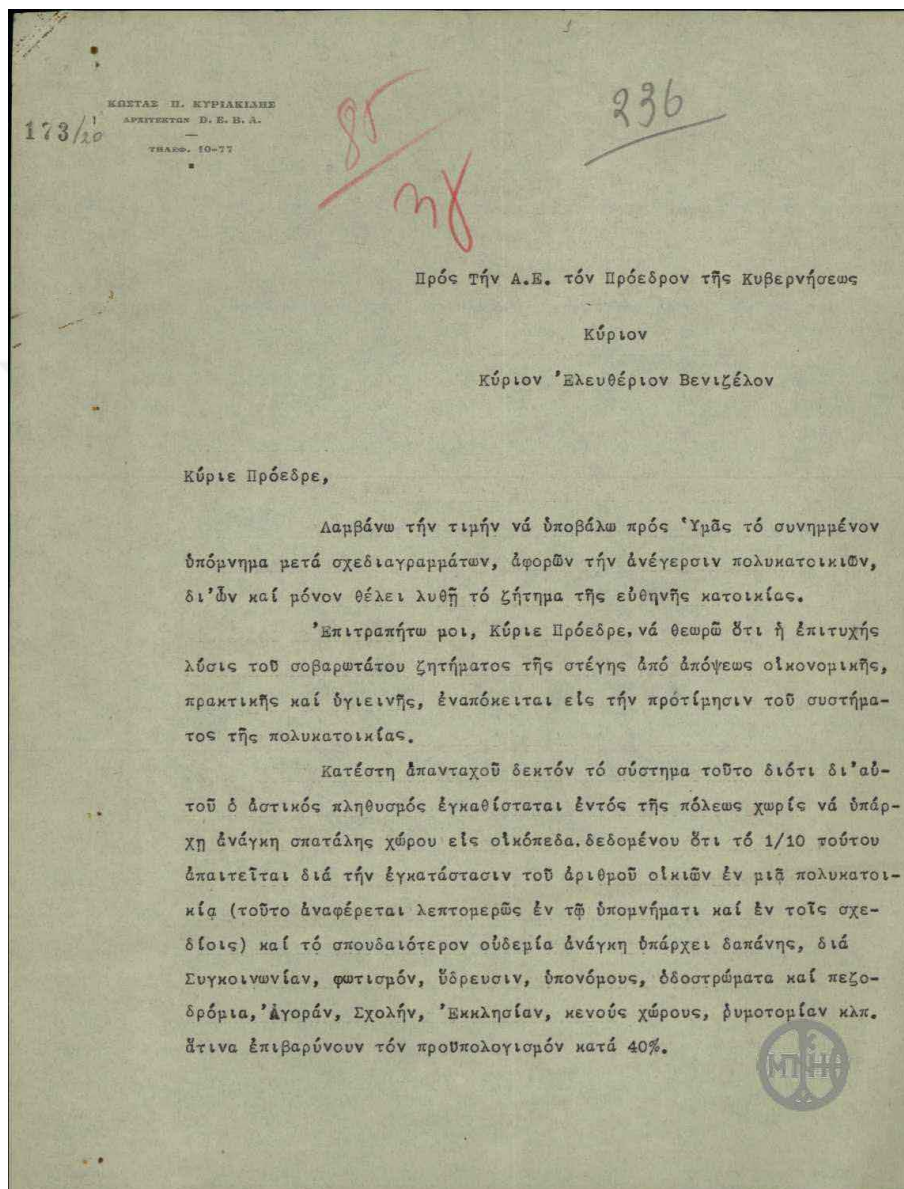

Ek A.39: Apartman projesi kesiti (National Research and Studies Foundation "Eleftherios K. Venizelos"- Digital Archive).

Ek A.40: Apartman projesi planları (National Research and Studies Foundation "Eleftherios K. Venizelos"- Digital Archive).

ΕΚ Β

Ek B.1.1: Kyriakides'in Başkan Eleftherios Venizelos'a mektubu (URL-11).

Υποβάλλω σχεδιαγράμματα πολυκατοικίας (τύπος Α) καί συγκριτικήν κατάστασιν τῆς ἀξίας μιᾶς τοιαύτης κατοικίας πρὸς μίαν ἴσου χώρου μονοκατοικίαν ἥτοι περιληπτικῶς.

Πολυκατοικία. Τύπος Α (δι' αὐτοὺς μεσαίας τάξεως καί Δημοσίους ὑπαλλήλους)

Κατοικία ἀποτελουμένη ἐξ ἑνὸς χώλ, σαλονιοῦ, τραπεζαρίας, δύο δωρατίων τοῦ ὕπνου, λουτήρος, δωμ. ὑπηρεσίας, μαγειρείου, δύο ἀποχωρητηρίων, καί δύο ἐρραρίων, ἀξία 210.000 δραχμῶν, ἀναλογία ἐπὶ τοῦ ἐμβαδοῦ τοῦ οἰκοπέδου 60 τετραγ. πῆχεις, ἐκάστου πῆχεως ἀξίας 500 δραχμῶν ἥτοι $30.000 + 210.000 = 240.000$ Δραχμάς.

Μονοκατοικία (δι' αὐτοὺς μεσαίας τάξεως καί Δημοσίους ὑπαλλήλους).

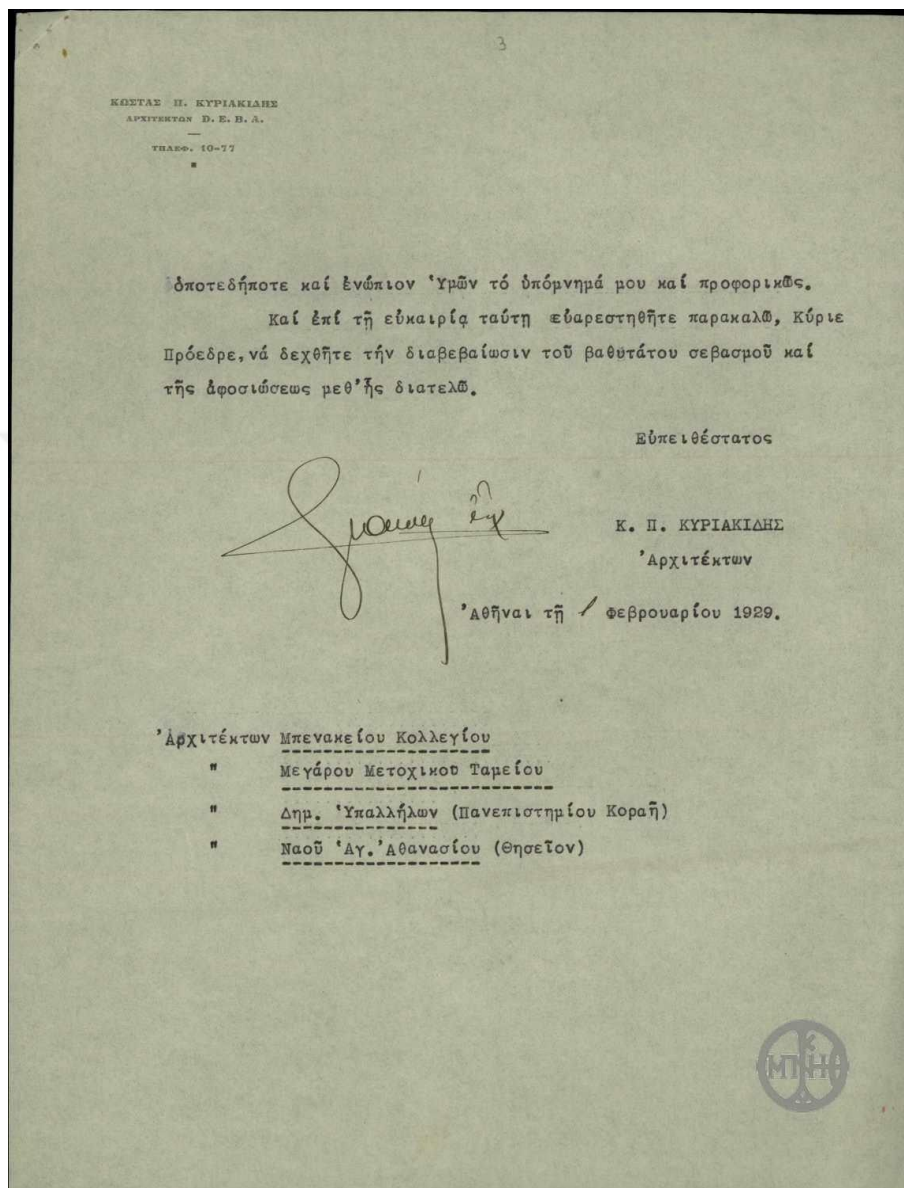
Οἰκία ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ δωρατίων ὡς ἐν τῇ πολυκατοικίᾳ ἐξ ἑνὸς χώλ, σαλονιοῦ, τραπεζαρίας, δύο δωρατίων τοῦ ὕπνου, λουτήρος, δωμ. ὑπηρεσίας, μαγειρείου, δύο ἀποχωρητηρίων καί δύο ἐρραρίων ἀξία 320.000 δραχμῶν. Ἀναλογία οἰκοπέδου μετὰ μικροῦ κήπου καί κενῶν χώρων 400 τετραγωνικοὶ πῆχεις ἐκάστου πῆχεως ἀξίας 500 δραχμῶν ἥτοι $200.000 + 300.000 = 520.000$ Δραχμάς.

ἥτοι οἰκονομία 50% περίπου

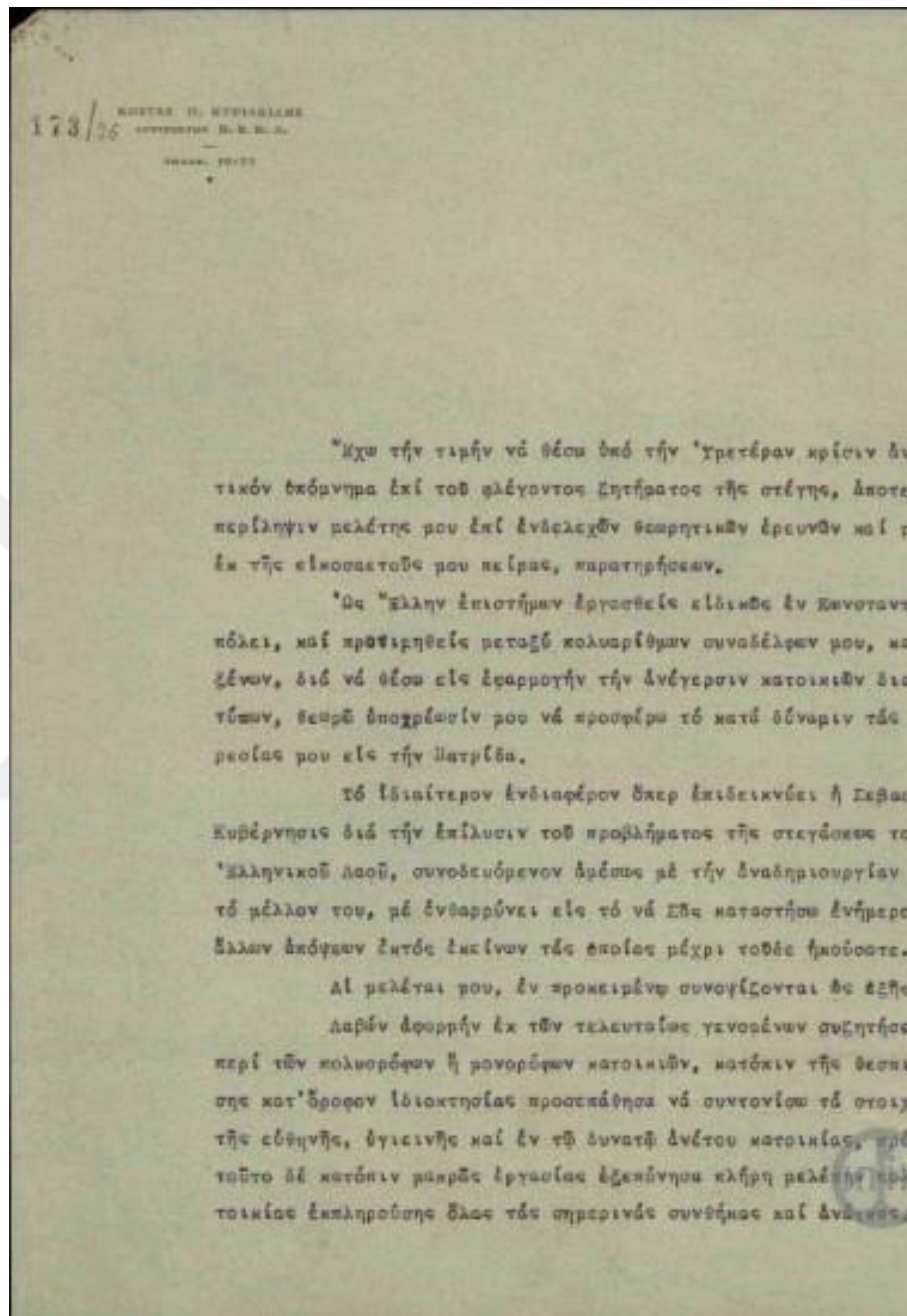
Με τὴν πεποιθήσιν, Κύριε Πρόεδρε, ὅτι ἐν τῇ πληθώρα τῶν σοβαρωτάτων ἐνασχολήσεών Σας, θά εὐαρεστηθῇτε νά μέ δεχθῇτε εἰς ἰδιαιτέραν ἀκρόασιν τίθεμαι εἰς τὰς διαταγὰς Σας διὰ νά ἀναπτύξω

Ek B.1.1: Kyriakides'in Başkan Eleftherios Venizelos'a mektubu (URL-11).

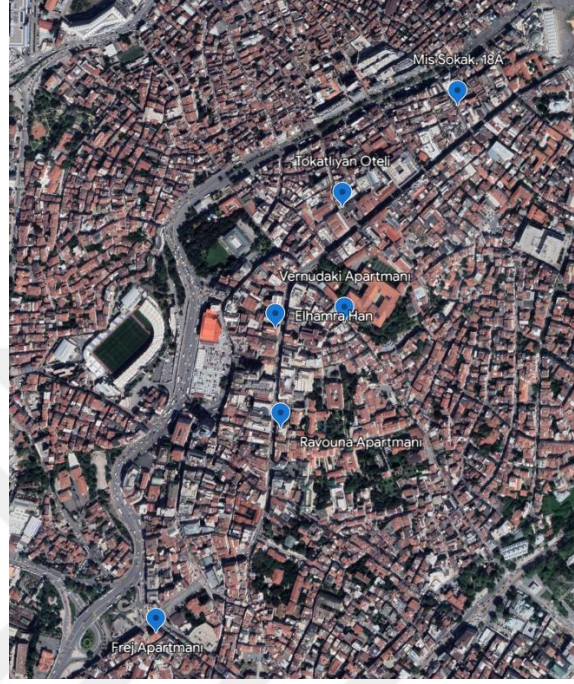

Ek B.1.2: Kyriakides'in Başkan Eleftherios Venizelos'a mektubu (URL-11).

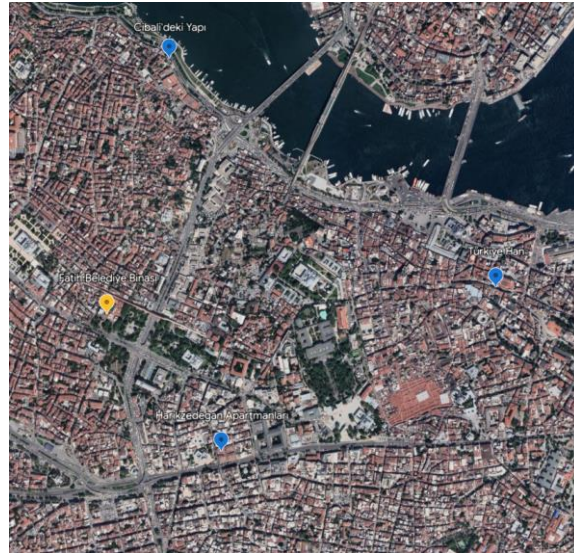

Ek B.2: Kyriakides'in Başkan Eleftherios Venizelos'a mektubu (URL-11).

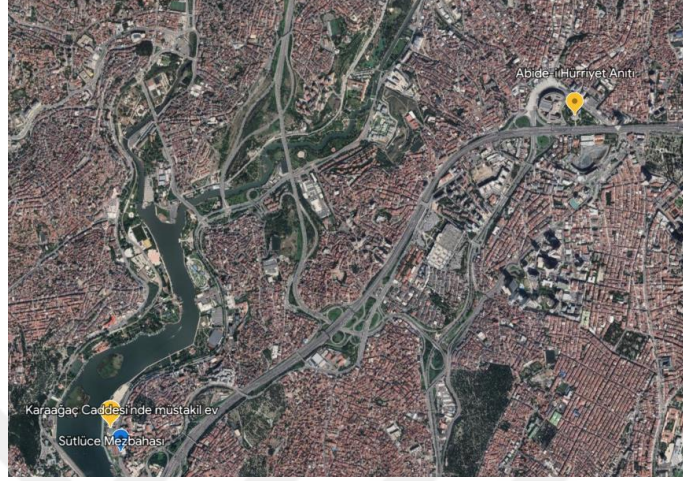
EK C

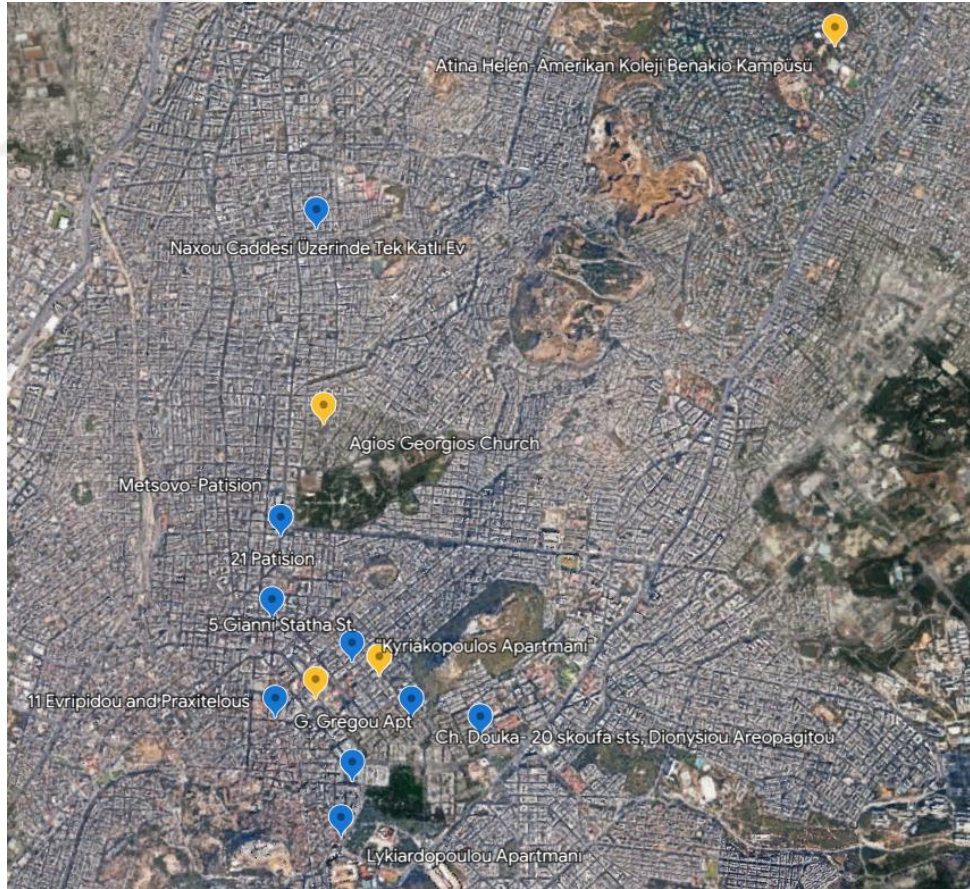
Ek C.1: Kyriakides’in Beyoğlu bölgesindeki yapıları ve renovasyon çalışmaları haritası (URL-28).

Ek C.2: Kyriakides’in Fatih bölgesindeki yapıları ve hayata geçmemiş tasarımlarının haritası (URL-28).

Ek C.3: Kyriakides'in Haliç- Şişli bölgesindeki yapıları ve hayata geçmemiş tasarımlarının haritası (URL-28).

Ek C.4: Kyriakides'in Atina'daki yapıları haritası (URL-28).

EK D

RESTORASYON PROJESİNDE DEĞİŞTİRİLMESİ YA DA EKLENMESİ ÖNGÖRÜLEN BÖLÜMLER	
ARKA CEPHE	: ÇEKME KAT BALKONUNUNU BÖLEN VE SONRADAN EKLENDİĞİ ANLAŞILAN ARA DUVAR, BALKONA ÇIKIŞIN TEK KAPIYLA VERİLMESİ NEDENİYLE KALDIRILMIŞTIR. ARKA CEPHEYE ZORUNLU OLARAK YERLEŞTİRİLEN YANGIN MERDİVENİ, PENCERELERİN ETKİLENMEMESİ AMACI İLE SAĞIR KOŞEYE ÇEKİLMİŞ VE MERDİVENE ÇEKME KAT BALKONUNDAN ULAŞIMI SAĞLAMAK ÜZERE BU BALKON 2 METRE UZATILMIŞTIR.
TERAS KATI	: TERAS KATTA ÖNGÖRÜLEN ISITMA MERKEZİNİN ÖN CEPHEYE BAKAN DUVARI, MEVCUT TERAS PARABET DUVARININ ALGILANMASINI ETKİLEMeyecek ŞEKİLDE GERİ ÇEKİLMİŞTİR.
ÇEKME KAT	: ÇEKME KATTAN TERASA ÇIKAN MEVCUT MERDİVEN, ÇEKME KATIN KULLANIMINDA YER KAYBINA NEDEN OLDUĞU İÇİN, BİNANIN ANA MERDİVENİNİN ÜSTÜNE ÇEKİLMİŞTİR.
DUVARLAR	: BİNANIN YENİ İŞLEVİNE UYGUN MEKANLARI OLUŞTURABİLMEK İÇİN İÇ DUVARLARIN BİR KISMI KALDIRILMIŞTIR. BUNLARDAN TAŞIYICI OLANLARIN AKSLARINA DENK GELECEK ŞEKİLDE 8 ADET BETONARME KOLON YERLEŞTİRİLMİŞ VE KIRIŞ BAĞLANTILARI İLE DÖŞEME YÜKLERİ ALINMIŞTIR.
ORTA AYDINLIK	: ORTA AYDINLIK, 4. KAT VE ÇEKME KATTA KORUNMUŞ; DİĞER KATLARDAN BİNANIN YENİ İŞLEVİ GEREĞİ GİRİŞ HOLLERİ YARATABİLME AMACI İLE KALDIRILMIŞTIR.
ASANSÖR	: KAT ADEDİNİN FAZLA OLMASI NEDENİYLE, ARKA CEPHEYE BAKAN DAİRELERİN SERVİŞ GİRİŞLERİNİN BULUNDUĞU BÖLÜMLERDEN GEÇEN BİR ASANSÖR YERLEŞTİRİLMİŞTİR.
ARKA BİNA	: T.C. BEYOĞLU BELEDİYE BAŞKANLIĞI 'NIN 95/1098 SAYI VE 30/10/1995 TARİHLİ İMAR DURUMU VE 75/3-256 SAYI VE 31/10/1995 TARİHLİ İNŞAAT İSTİKAMET RÖLÖVE 'SİNDE 11.60 M OLARAK BELİRLENEN ARKA ÇİZGİ MESAFESİ, BİR İÇ BAHÇE OLUŞTURABİLMEK VE ANA BİNANIN ARKA CEPHESİNE ZARAR VERMEMEK İÇİN 6.50 M'YE ÇEKİLMİŞTİR. ÖN CEPHE KORUNMUŞ VE İMAR DURUMU 'NDA BELİRLENEN 12.50 M'LİK BİNA YÜKSEKLİĞİ SINIRLARI İÇİNDE İKİ KAT İLAVE EDİLMİŞTİR. AYRICA ANA BİNA VE ARKA BİNA ARASINDA, İNŞAAT İSTİKAMET RÖLÖVESİ 'NDE VERİLEN ARKA ÇİZGİ SINIRLARI İÇİNDE KALAN İKİ KATLI BİR GEÇİT TASARLANMIŞTIR.

Ek D.1: Vernudaki Apartmanı restorasyon projesine dair öneriler (İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu).

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Merve Çizmecioğlu Yücetürk

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2020, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- 2021 yılından beri İstanbul Galata Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü'nde Araştırma Görevlisi'dir.

DİĞER YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER:

- **Yücetürk M.** 2002. Tahsin Öz and the Years of World War II: Exhibition Spaces and Doors of Topkapı Palace. *International Graduate Research Symposium – IGRS'22-* Istanbul Technical University, June 1-3, 2022 Istanbul, Turkey.
- **Yücetürk M.** 2022. Erken Cumhuriyet Dönemi Mobilya Tasarımları: Süreli Yayınlar Üzerinden Bir İnceleme- *Docomomo Türkiye'de Modern İç Mekânlar Sempozyumu 2-* Yaşar Üniversitesi, Haziran 13-14, 2022 İzmir, Türkiye.
- **Yücetürk M.** 2022. Güçlü Politik Figürlerin Işığında Palazzo Medici Riccardi ve İbrahim Paşa Sarayı'nın İrdelenmesi, *Kültür ve Mekân Araştırmaları, Nobel Yayıncılık*, Kasım 2022 İstanbul, Türkiye.